

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI**

NIKOMEDİA LAHİTLERİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Zafer YÜCEDAĞ

KOCAELİ 2018

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI**

NİKOMEDİA LAHİTLERİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Zafer YÜCEDAĞ

Prof. Dr. Ayşe ÇALIK ROSS

KOCAELİ 2018

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI

NIKOMEDİA LAHİTLERİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tezi Hazırlayan: Zafer YÜCEDAĞ

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 20.06.2018/16

Jüri Başkanı:

Prof. Dr. Ayşe Galik Ross

Jüri Üyesi:

M. Usta Dr. Öğr. Üyesi Merel Ortacı

Jüri Üyesi:

Doc. Dr. Sengül Aydoğan

ÖNSÖZ

76 adet Nikomedia lahit ve lahit parçasının tipolojisinin ortaya çıkarıldığı bu tez çalışmasında, yedi farklı lahit tipi, iki farklı kapak tipi ve on yedi farklı bezeme tipi tespit edilmiştir. Nikomedia'nın bu kadar çeşitli lahit tipi ve bezemesine sahip olması, bu kentin Antik Dönem'de ne kadar önemli bir sanat, kültür ve bilim başkenti olduğunu gözler önüne sermektedir. Heykeltıraşlıkta ve mermer ticaretinde aktif rol oynayan Nikomedia kentinin, lahit üretiminde de önemli bir merkez olduğu gerçeği, bu tezle birlikte iyice pekişecektir. Nikomedia lahitlerinin, tapınak mimarisinden heykeltıraşlığa kadar birçok konuyla ilişkili olması, lahitlerin arkeoloji bilimindeki önemini göstermesi açısından önemlidir. Kocaeli Müzesi'ndeki ve 'Kocaeli İli ve İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırmaları'nda tespit edilmiş lahit ve lahit parçalarının tipolojisinin çıkartıldığı bu tezde, uzun çalışmalar sonucunda Nikomedia için yeni lahit ve kapak tipleri ortaya çıkartılmıştır. Bu yeni keşifler sayesinde, bundan sonra Roma ve Bithynia lahitleri konusunda yapılacak yeni çalışmalarda, Nikomedia lahit tipolojisinden de bahsedilecek ve Nikomedia kenti Klasik Arkeoloji çalışmalarında hak ettiği konuma yükselecektir.

Öncelikle bu tez çalışmasında benden desteğini esirgemeyen ve her zaman arkamda olan sevgili aileme sonsuz şükranlarımı sunarım. Tez çalışmam sırasında bana tam destek veren değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross başta olmak üzere, bana emeği geçen tüm hocalarıma teşekkür ederim. Lahitler konusunda bilimsel araştırma yaptığım Kocaeli Müzesi'nin Müdürü Sn. Rıdvan Gölcük başta olmak üzere, tüm Kocaeli Müzesi çalışanlarına teşekkürlerimi sunarım. 'Kocaeli İli ve İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırmaları'nda emek harcamış tüm ekip üyelerine teşekkür ederim. Haftanın bazen beş veya altı gününde, geceli gündüzlü çalışmalar yaptığım Kocaeli Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'ne ve tüm Kocaeli Üniversitesi ailesine teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
KISALTMALAR LİSTESİ.....	V
HARİTALAR LİSTESİ.....	VI
LEVHALAR LİSTESİ.....	VII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM TARİHİ COĞRAFYA

1.1. Antik Yollar.....	6
1.2. Yerleşim Yerleri.....	7

İKİNCİ BÖLÜM TARİHİ DÖNEMLER

2.1. Hellenistik Dönem.....	12
2.2. Roma Dönemi.....	16
2.3. Bizans Dönemi.....	23

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BÖLGENİN ÖLÜ GÖMME ADETLERİ

3.1. Antik Bithynia Bölgesi.....	25
3.2. Nikomedia ve Teritoryumu.....	29

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM ANTİK DÖNEM LAHİTLERİ

4.1. Lahit ve Sarkofaj Sözcüklerinin Kökeni.....	32
4.2. Lahitlerin Tanımı.....	33
4.3. Ostothekler.....	34
4.4. Lahit Atölyeleri.....	35
4.5. Lahitlerin Kronolojik İncelemesi.....	38

BEŞİNCİ BÖLÜM TİPOLOJİK İNCELEME

5.1. Tipolojik Dağılım.....	45
5.1.1. Akroterli-Beşik Çatılı.....	50
5.1.1.1. Bezemeli.....	50
5.1.1.2. Bezemesiz.....	54
5.1.1.3. Tabula Ansatalı.....	55
5.1.1.4. Yazıtlı.....	56
5.1.2. Çerçeveli.....	61
5.1.3. Khamosorionlu.....	62
5.1.4. Podyumlu.....	62
5.1.5. Semerdam Çatılı.....	66
5.1.6. Sidamara.....	66
5.1.7. Sütunlu.....	67
5.1.8. Belirlenemeyen.....	68

5.1.8.1. Tekneler.....	68
5.1.8.2. Kapaklar.....	68

ALTINCI BÖLÜM BEZEMELER

6.1. Bezeme Repertuarı.....	70
6.1.1. Asma-Üzüm.....	70
6.1.2. Bitkisel.....	70
6.1.3. Dairesel.....	70
6.1.4. Eros.....	71
6.1.5. Gemi.....	71
6.1.6. Hades-Serapis.....	71
6.1.7. Kerberos.....	71
6.1.8. Kiremit Dizisi.....	71
6.1.9. Kline Sahnesi.....	71
6.1.10. Köpek.....	72
6.1.11. Medusa.....	72
6.1.12. Mezar Büstü.....	72
6.1.13. Orak.....	72
6.1.14. Palmet.....	72
6.1.15. Psyche.....	73
6.1.16. Sarmaşık.....	73
6.1.17. Tek Kulplu Kap.....	73
SONUÇ.....	74
KAYNAKÇA.....	81
EKLER.....	91

ÖZET

Bu tezde, Anadolu'nun kuzeybatısındaki antik Bithynia bölgesinde yer alan İzmit'in altında kalan Nikomedia'nın lahitleri incelenmiştir. Bu çalışmanın amacı, daha önce hiç lisansüstü tez konusu olmamış olan Nikomedia lahitlerini incelemek, tanımlamak ve tipolojisini ortaya çıkarmaktır. Çalışılan tez formatında incelenen eserler, Kocaeli Arkeoloji Müzesi'nde bulunan lahitlerin bir kısmından ve 'Kocaeli İli ve İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırmaları'nda 2005-2016 yılları arasında tespit edilmiş lahitler, tekneler, kapaklar ve bunların parçalarından oluşmaktadır. Bu tezde ortaya konulan Nikomedia lahitleri tipolojisinde, yedi farklı lahit tipi ve iki farklı kapak tipi bulunmaktadır. Bu lahit tiplerinden dördü ve kapak tiplerinden biri, diğer bölgelerden tanıdığımız fakat Nikomedia lahitleri tipolojisi için yeni tiplerdir ve tipolojik olarak ilk kez bu tez çalışmasında Nikomedia lahitleri çerçevesinde tanımlanmışlardır.

Anahtar kelimeler: Nikomedia, Lahit, Mezar, Nekropol, Ölü gömme

ABSTRACT

This thesis studies the sarcophagi of Nicomedia, an ancient city which lies buried beneath modern İzmit, situated in north-western Anatolia. The aim of this study is to investigate, identify and classify the sarcophagi of Nicomedia, which has never been a postgraduate thesis topic before. The works of art assessed in this thesis, consist of sarcophagi, chests, lids and fragments identified in ‘The Archaeological Survey of Kocaeli’ which was carried out between 2005-2016 and some of the sarcophagi from Kocaeli Museum. There are seven different types of sarcophagi and two different types of lids in the typology of the sarcophagi of Nicomedia which was introduced in this thesis. Four of the sarcophagus types and one of the lid types are familiar to us from other regions but are new types in the typology of the sarcophagi of Nicomedia and were typologically identified as part of the sarcophagi of Nicomedia for the first time in this thesis.

Keywords: Nicomedia, Sarcophagus, Grave, Necropolis, Inhumation

KISALTMALAR LİSTESİ

BAR: British Archaeological Reports

cm: Santimetre

Der.: Derinlik

Env. No.: Envanter Numarası

Fig.: Figür

Gen.: Genişlik

Kal.: Kalınlık

Kat. No.: Katalog Numarası

Km: Kilometre

KYA: Kocaeli İli ve İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırmaları

Lev.: Levha

m: Metre

Mah.: Mahalle

MÖ: Milattan önce

MS: Milattan sonra

No.: Numara

Res.: Resim

s.: Sayfa

TDK: Türk Dil Kurumu

Uzn.: Uzunluk

Yük.: Yükseklik

yy: Yüzyıl

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Bithynia Krallığı ve Küçük Asya

(<https://etc.usf.edu/maps>).

Harita 2: Magnesia Savaşı'ndan sonra Ön Asya (MÖ 190)

(<https://etc.usf.edu/maps>).

Harita 3: Augustus Dönemi'nde Roma İmparatorluğu

(<https://etc.usf.edu/maps>).

Harita 4: Traianus'un ölümünde (MS 117) Roma İmparatorluğu sınırları

(<https://www.britannica.com>).

Harita 5: Diokletianus Dönemi'nde Roma İmparatorluğu'nun bölünmesi

(<https://etc.usf.edu/maps>).

LEVHALAR LİSTESİ

Lev. I; Res. 1: Antik yol, Kutluca Köyü (KYA Arşivi 2007).

Lev. I; Res. 2: Kandıra Küplük Mevki taş ocağı (KYA Arşivi 2006).

Lev. I; Res. 3: Bakır Follis, I. Justinianus Sikkesi, Nikomedia Darphanesi, Ödemiş Müzesi (Ünal, 2004: s. 134, Lev. 6).

Lev. II; Res. 4: Ana kayaya oyulmuş lahit, Roma Dönemi, Apollonia ad Rhyndacum (Aybek ve Öz, 2008: s. 295, Res. 4).

Lev. II; Res. 5: Anakayaya oyulmuş lahit ve kapağı, Ayva yakınlarındaki Sandıklı, Bursa (Auzepy, 2009: s. 356, Fig. 7).

Lev. III; Res. 6: Kireç taşından yapılmış sanduka mezar, Kefken Yaylapınar Tümülüsü, Hellenistik Dönem (Fıratlı, 1953: Res. 7).

Lev. III; Res. 7: Kiremit mezar, İzmit nekropolü, Güneydoğu açma, C2 mezarı (Demir, 1992: Res. 9).

Lev. IV; Res. 8: Likya tipi lahit, Simena (Özer, 2014: s. 79, Fig. 3).

Lev. IV; Res. 9: Pamphylia tipi lahit, Antalya Müzesi (Turak, 2011: Levha XVIII).

Lev. IV; Res. 10: Sidamara tipi lahit (McCann, 1978: s. 131, 167).

Lev. V; Res. 11: Figürlü ostotheke, Bolu Müzesi (Adak vd, 2008: s. 111, No. 46).

Lev. V; Res. 12: Sunak ostotheke, Nikomedia, İstanbul Arkeoloji Müzesi (Şahin, 1973: s. 35, Lev. 3, No. 9).

Lev. VI; Res. 13: Selene ve Endymion mitinin yer aldığı lenos formunda lahit, buluntu yeri Ostia, Roma kültürü, MS 3. yüzyıl başları, New York Metropolitan Müzesi (<https://www.metmuseum.org>).

Lev. VI; Res. 14: Attika lahdi, bir Attika atölyesi ürünü, MS 180-120, The J. Paul Getty Museum (<http://www.getty.edu/art>).

Lev. VI; Res. 15: Bir girlandlı lahdi ön yüzü, bir Dokimeion atölyesi ürünü, MS 140-170, The J. Paul Getty Museum (<http://www.getty.edu/art>).

Lev. VII; Res. 16: Terrakotta Larnaks, Minos Kültürü, MÖ 13. yüzyıl ortaları, New York Metropolitan Müzesi (<https://www.metmuseum.org>).

Lev. VII; Res. 17: Minos Larnaksı, Girit, MÖ 1400-1100, The J. Paul Getty Museum (<http://www.getty.edu/art>).

Lev. VIII; Res. 18: Ahiram'ın lahdi, MÖ 10. yüzyıl, Lübnan Ulusal Müzesi (www.britannica.com).

Lev. VIII; Res. 19: Cartonnage, 22-24. Hanedanlık Dönemi, Mısır, MÖ 945-712, New York Metropolitan Müzesi (<https://www.metmuseum.org>).

Lev. VIII; Res. 20: Pithos mezar, Meseleroi, Girit, Geç Geometrik Dönem (Vogeikoff-Brogan ve Kirkpatrick Smith, 2010: s. 90, Plate 2 a).

Lev. IX; Res. 21: Kist mezar, Arkaik Dönem, Börükçü, Yatağan (Gider Büyüközer, 2014: s. 114, Fig. 5).

Lev. IX; Res. 22: Polyksena Lahdi, Arkaik Dönem, Çanakkale Arkeoloji Müzesi (Kayman Karagül, 2017: s. 244, Şekil 1).

Lev. X; Res. 23: Klazomenai lahdi, Arkaik Dönem, MÖ 480-470 (<http://www.getty.edu/art>).

Lev. X; Res. 24: Amathus Lahdi, sert kireç taşı, MÖ 5. yüzyılın ikinci çeyreği, Kıbrıs kültürü, New York Metropolitan Müzesi (<https://www.metmuseum.org>).

Lev. XI; Res. 25: Mermer anthropoid lahit, MÖ 5. yüzyılın son çeyreği, New York Metropolitan Müzesi (<https://www.metmuseum.org>).

Lev. XI; Res. 26: Klasik Dönem lahitleri, Assos (Buruldağ, 2009: s. 98, Res. 54).

Lev. XII; Res. 27: Erken Hellenistik Dönem lahdinin kapağı, Aliağa, İzmir (Ünlü ve Özsaygı, 2007: Res. 3).

Lev. XII; Res. 28: Pişmiş toprak Amisos lahdi, MÖ geç 2. yüzyıl (Şirin, 2017: s. 112, Res. 22).

Lev. XII; Res. 29: İskender Lahdi, MÖ geç 4. yüzyıl (McCann, 1978: s. 15, 1).

Lev. XIII; Res. 30: Achilles ve Penthesilea Lahdi, Roma, Vatikan (McCann, 1978: s. 77, 84).

Lev. XIII; Res. 31: Dionysos'un zafer alayı ve mevsimler lahdi (www.britannica.com).

Lev. XIII; Res. 32: Portonaccio Lahdi, Roma (McCann, 1978: s. 111, 136).

Lev. XIV; Res. 33: Kat. No. 1

Lev. XIV; Res. 34: Kat. No. 1

Lev. XIV; Res. 35: Kat. No. 1

Lev. XV; Res. 36: Kat. No. 2

Lev. XV; Res. 37: Kat. No. 2

Lev. XV; Res. 38: Kat. No. 2

Lev. XVI; Res. 39: Kat. No. 3

Lev. XVI; Res. 40: Kat. No. 3

Lev. XVI; Res. 41: Kat. No. 3

Lev. XVII; Res. 42: Kat. No. 4 (KYA Arşivi, 2006).

Lev. XVII; Res. 43: Kat. No. 4 (KYA Arşivi, 2006).

Lev. XVII; Res. 44: Kat. No. 5 (KYA Arşivi, 2006).

Lev. XVIII; Res. 45: Kat. No. 6 (KYA Arşivi, 2006).

Lev. XVIII; Res. 46: Kat. No. 7 (KYA Arşivi, 2005).

Lev. XVIII; Res. 47: Kat. No. 8 (KYA Arşivi, 2006).

Lev. XVIII; Res. 48: Kat. No. 9 (KYA Arşivi, 2005).

Lev. XIX; Res. 49: Kat. No. 10

Lev. XIX; Res. 50: Kat. No. 10

Lev. XIX; Res. 51: Kat. No. 10

Lev. XX; Res. 52: Kat. No. 11

Lev. XX; Res. 53: Kat. No. 11

Lev. XX; Res. 54: Kat. No. 11
Lev. XXI; Res. 55: Kat. No. 12
Lev. XXI; Res. 56: Kat. No. 12
Lev. XXI; Res. 57: Kat. No. 12
Lev. XXII; Res. 58: Kat. No. 13 (KYA Arşivi, 2005).
Lev. XXII; Res. 59: Kat. No. 14 (KYA Arşivi, 2006).
Lev. XXII; Res. 60: Kat. No. 15 (KYA Arşivi, 2005).
Lev. XXIII; Res. 61: Kat. No. 16 (KYA Arşivi, 2006).
Lev. XXIII; Res. 62: Kat. No. 17 (KYA Arşivi, 2006).
Lev. XXIV; Res. 63: Kat. No. 18 (KYA Arşivi, 2007).
Lev. XXIV; Res. 64: Kat. No. 19 (KYA Arşivi, 2007).
Lev. XXIV; Res. 65: Kat. No. 20 (KYA Arşivi, 2007).
Lev. XXIV; Res. 66: Kat. No. 21 (KYA Arşivi, 2007).
Lev. XXV; Res. 67: Kat. No. 22 (KYA Arşivi, 2007).
Lev. XXV; Res. 68: Kat. No. 23 (KYA Arşivi, 2005).
Lev. XXV; Res. 69: Kat. No. 24 (KYA Arşivi, 2005).
Lev. XXV; Res. 70: Kat. No. 25 (KYA Arşivi, 2005).
Lev. XXVI; Res. 71: Kat. No. 26
Lev. XXVI; Res. 72: Kat. No. 26
Lev. XXVI; Res. 73: Kat. No. 26
Lev. XXVII; Res. 74: Kat. No. 27 (KYA Arşivi, 2005).
Lev. XXVII; Res. 75: Kat. No. 28 (KYA Arşivi, 2007).
Lev. XXVII; Res. 76: Kat. No. 29 (KYA Arşivi, 2012).
Lev. XXVIII; Res. 77: Kat. No. 30
Lev. XXVIII; Res. 78: Kat. No. 30
Lev. XXVIII; Res. 79: Kat. No. 30
Lev. XXIX; Res. 80: Kat. No. 31
Lev. XXIX; Res. 81: Kat. No. 31
Lev. XXIX; Res. 82: Kat. No. 31
Lev. XXX; Res. 83: Kat. No. 32
Lev. XXX; Res. 84: Kat. No. 32
Lev. XXX; Res. 85: Kat. No. 32
Lev. XXXI; Res. 86: Kat. No. 33
Lev. XXXI; Res. 87: Kat. No. 33
Lev. XXXI; Res. 88: Kat. No. 33
Lev. XXXII; Res. 89: Kat. No. 34

Lev. XXXII; Res. 90: Kat. No. 34
Lev. XXXII; Res. 91: Kat. No. 34
Lev. XXXIII; Res. 92: Kat. No. 35 (KYA Arşivi, 2011).
Lev. XXXIII; Res. 93: Kat. No. 36 (KYA Arşivi, 2005).
Lev. XXXIII; Res. 94: Kat. No. 37 (KYA Arşivi, 2006).
Lev. XXXIII; Res. 95: Kat. No. 38 (KYA Arşivi, 2006).
Lev. XXXIV; Res. 96: Kat. No. 39 (KYA Arşivi, 2006).
Lev. XXXIV; Res. 97: Kat. No. 40 (KYA Arşivi, 2005).
Lev. XXXIV; Res. 98: Kat. No. 41 (KYA Arşivi, 2006).
Lev. XXXV; Res. 99: Kat. No. 42 (KYA Arşivi, 2005).
Lev. XXXV; Res. 100: Kat. No. 43 (KYA Arşivi, 2007).
Lev. XXXV; Res. 101: Kat. No. 44 (KYA Arşivi, 2007).
Lev. XXXV; Res. 102: Kat. No. 45 (KYA Arşivi, 2007).
Lev. XXXVI; Res. 103: Kat. No. 46 (Öztürk, 2016: s. 77, Res. 5).
Lev. XXXVI; Res. 104: Kat. No. 46 (Şahin, 1973: Lev. 10, No. 42 c).
Lev. XXXVI; Res. 105: Kat. No. 46 (Öztürk, 2016: s. 78, Res. 7).
Lev. XXXVI; Res. 106: Kat. No. 46 (Şahin, 1973: Lev. 10, No. 42 b).
Lev. XXXVII; Res. 107: Kat. No. 47 (KYA Arşivi, 2006).
Lev. XXXVII; Res. 108: Kat. No. 48 (KYA Arşivi, 2007).
Lev. XXXVII; Res. 109: Kat. No. 49 (KYA Arşivi, 2007).
Lev. XXXVIII; Res. 110: Kat. No. 50 (KYA Arşivi, 2007).
Lev. XXXVIII; Res. 111: Kat. No. 51 (KYA Arşivi, 2007).
Lev. XXXVIII; Res. 112: Kat. No. 52 (KYA Arşivi, 2006).
Lev. XXXIX; Res. 113: Kat. No. 53 (KYA Arşivi, 2007).
Lev. XXXIX; Res. 114: Kat. No. 54 (KYA Arşivi, 2007).
Lev. XXXIX; Res. 115: Kat. No. 55 (KYA Arşivi, 2014).
Lev. XL; Res. 116: Kat. No. 56 (KYA Arşivi, 2007).
Lev. XL; Res. 117: Kat. No. 57 (KYA Arşivi, 2006).
Lev. XL; Res. 118: Kat. No. 58 (KYA Arşivi, 2006).
Lev. XLI; Res. 119: Kat. No. 59 (KYA Arşivi, 2007).
Lev. XLI; Res. 120: Kat. No. 60 (KYA Arşivi, 2007).
Lev. XLI; Res. 121: Kat. No. 61 (KYA Arşivi, 2006).
Lev. XLI; Res. 122: Kat. No. 62 (KYA Arşivi, 2006).
Lev. XLII; Res. 123: Kat. No. 63 (KYA Arşivi, 2016).
Lev. XLII; Res. 124: Kat. No. 64 (KYA Arşivi, 2016).
Lev. XLII; Res. 125: Kat. No. 65 (KYA Arşivi, 2016).

Lev. XLIII; Res. 126: Kat. No. 66 (KYA Arşivi, 2007).
Lev. XLIII; Res. 127: Kat. No. 67 (Aydın, 2013: Res. 50).
Lev. XLIII; Res. 128: Kat. No. 68 (KYA Arşivi, 2005).
Lev. XLIV; Res. 129: Kat. No. 69 (KYA Arşivi, 2007).
Lev. XLIV; Res. 130: Kat. No. 70 (KYA Arşivi, 2005).
Lev. XLIV; Res. 131: Kat. No. 71 (KYA Arşivi, 2006).
Lev. XLIV; Res. 132: Kat. No. 72 (KYA Arşivi, 2015).
Lev. XLV; Res. 133: Kat. No. 73 (KYA Arşivi, 2006).
Lev. XLV; Res. 134: Kat. No. 74 (KYA Arşivi, 2006).
Lev. XLV; Res. 135: Kat. No. 75 (KYA Arşivi, 2006).
Lev. XLV; Res. 136: Kat. No. 76 (KYA Arşivi, 2007).

GİRİŞ

Sarkophagos sözcüğü, Grekçe'de et yiyici anlamına gelir. Bu isim ilk olarak, Antik Dönem'de kırk gün içinde ölünün vücudunu yok eden Assos kökenli taş lahitler için kullanılmıştır. Antik Dönem'de, ölen kişiler Anadolu'da düzgün kesilmiş taş levhalardan oluşan kist mezarlara veya bir tekne ve bir kapaktan oluşan lahitlere gömülürken, Fenike'de ve Mısır'da insan formunda olan anthropoid lahitlere gömülmüştür. Anthropoid lahitlerin kullanılmasının nedeni, bu kültürlerde ölen kişinin, ölüme karşı varlığını sürdürmeye bir heykel suretinde devam etmesi anlamına gelebilir. İnsanların, ölümden sonra da şöhretlerinin yürümesini ve hala saygı görmeyi istemeleri, Eski Çağ lahitlerinin gelişimine yeni bir boyut katmış ve heykeltıraşlık sanatını da bu yönde etkilemiştir. Fakat lahitlerin, öncelikle ölüyü muhafaza etmek için tasarlandıkları açıktır. Birçok lahitte, kapakla teknenin birleştiği yerde harç izlerine rastlanmıştır. Antik Dönem'de kimi lahitler mühürlenmiş ve ölünün dış dünyayla bağlantısı kesilmiştir. Bu mühürleme işlemi, hijyen gibi nedenlerle açıklanabilir. Tarih boyunca, insanlar ölümlerini iki yöntem kullanarak gömmüşlerdir. Bunlar inhumasyon (gömme) ve kremasyondur (yakma). Anadolu'da inhumasyon ilk olarak Neolitik Dönem'de hocker tarzı gömmeyle karşımıza çıkar. Geometrik Dönem'den Geç Antik Dönem'e kadar kremasyon ve inhumasyon birlikte görülür. MÖ 6. yüzyılda Batı Anadolu'da kremasyon birdenbire azalmış ve lahit kullanımı yaygınlaşmıştır. Bu tarihten sonra yavaş yavaş lahit atölyeleri ve taş ocakları ortaya çıkar. Klasik Dönem'de Anadolu'da taş lahitler ve terrakotta lahitler kullanılmıştır. Hellenistik Dönem'in tartışmasız en kaliteli lahitleri, Sidon'daki ustalar tarafından üretilmiştir. Bu lahitlerin en önemlileri İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndedir. Hellenistik ve Roma Dönemi lahitlerindeki figürlü sahnelerde, genellikle insan yaşamı, kır hayatı ve mitolojik konular işlenmiştir. En önemli lahit üretim merkezleri Roma, Attika ve Dokimeion'dur. Bunların yanında Nikomedia ve Prokonnesos gibi yerel üretim merkezlerinin de lahit piyasasında söz sahibi oldukları bilinen bir gerçektir. MS 2. ve 3. yüzyıllarda zirveye çıkan lahit üretimi, Hristiyanlığın yayılmaya başlamasıyla bir dönüşüm sürecine girmiştir. Pagan lahitlerinde, bir insanın ölümlü ilgili sıradan düşünceleri, saygı görme ve kabartmalara sahip bir lahitte anılma isteği ön plana çıkarken, Hristiyan lahitlerinde yoğun bir şekilde dini sembolizm görülür. Hellenistik Dönem'de ve Roma Dönemi'nde insan hayatıyla ilgili sahneler ve mitolojik konular yaygın iken, Hristiyanlığın yayılmasıyla birlikte MS. 3. yüzyıldan itibaren asma

yaprakları, üzüm, çoban, koç, kumru ve orant (ellerini açmış dua etme pozu) gibi Hristiyanlığı simgeleyen dini semboller ve konular görülmeye başlanmıştır. Roma lahitleri Hristiyan lahitlerine dönüşmüş; Roma lahitlerini süsleyen mitolojik frizler, bu dönemde yerini Yunus peygamberin hayatı gibi Eski Ahit'ten hikâyeleri konu alan frizlere bırakmıştır.

Nikomedia hakkında arkeolojik veriler sunan ilk gezginler, 18. yüzyılda, Pococke ve Peyssonel ve 19. yüzyılda Kleonymos-Papadopulos, Le Bas Waddington ve Charles Texier'dir. 1940'lardan sonra Nikomedia'da arkeolojik çalışmalara başlanmıştır. Dörner 1941-72 arasında Nikomedia'da bilimsel çalışmalar yapmıştır. Nikomedia'da bulunan bazı eserler, 1947'de Duyuran, 1967'de Bayburtluoğlu, 1974'te Şahin ve 1987'de Philipp tarafından çalışılmıştır. Nikomedia arkeolojisi ile ilgili çalışmalar, Foss (1996), Aksoy (2000), Fıratlı (1959, 1971) ve Öztüre'nin (1969) çalışmalarıyla devam etmiştir (Çalık Ross, 2007: s. 47, 52, 53). Ancak bu çalışmalar mimari, yazıt, heykel, tümülüs ve küçük buluntular gibi genel arkeolojik konular olup, lahit konusunda özel bir çalışma bulunmamaktadır. Nikomedia'da sistematik bir kazı yapılmamıştır, fakat 2005 yılında başlayan 'Kocaeli İli ve İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırmaları' halen devam etmektedir. Klasik Arkeoloji ve Eski Çağ Tarihi çalışmaları içerisinde, Nikomedia çok önemli bir yer tutmaktadır. Nikomedia kentinde kapsamlı bir kazı yürütülmediği için, Klasik Arkeoloji çalışmalarında yapbozun bir parçası hep eksik kalmıştır. Mermer ve lahit piyasasında söz sahibi olan bu büyük ve varlıklı Roma başkentinin lahitlerinin tipolojik olarak incelenmemesi büyük bir eksikliktir. Bu tür bir inceleme, bu açığı kapatacak ve Klasik Arkeoloji çalışmalarına yeni bilgiler ilave edecektir.

Nikomedia lahitleri konusunda, ilk yayınlar Morey (1924) ve Dörner (1941) ile başlamıştır. Dörner daha çok lahitlerin yazıtları konusunda değerlendirmeler yapmıştır. Ancak, sonraları lahitler konusundaki araştırmalar uzun bir süre durmuştur. 1970'li yıllardan sonra daha çok tekli, ya da birkaç örneği anlatan pek çok yayın yapılmıştır. Son yıllarda bölgede yapılan yüzey araştırmaları, kurtarma kazıları ve temel hafriyatlarından pek çok yeni lahit bulunmuştur. Yeni bulunan lahitler ile eskiden bilinen lahitler üzerinde derli toplu bir çalışma ilk kez lisansüstü tez konusu olarak tarafımızdan ele alınmıştır.

Nikomedia gibi, Antik Dönem mermer ticaretinde önemli bir rolü olan, heykel ve lahit üreten bir metropolün lahitlerinin daha önce detaylı bir şekilde çalışılmamış olması, lahit çalışmalarında büyük bir boşluk oluşturmaktadır. Nikomedia antik kentinde bilimsel ekiplerle sistematik bir kazının yapılmamış olması da, arkeolojik veri açısından ciddi bir sıkıntıyı beraberinde getirmektedir. Bölge lahitleri konusundaki çalışmaların daha önce detaylı yapılmamış olması nedeniyle tez çalışması ile bu eksikler giderilmeye çalışılmıştır.

Nikomedia lahitleri bu yüksek lisans tezinin konusu olarak seçilmiş ve ardından ilk çalışma olarak ‘Kocaeli İli ve İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırmaları’nda tespit edilen yaklaşık olarak 300’ün üzerinde lahit ve lahit parçası üzerinde incelemelere başlanılmıştır. Diğer yandan Kocaeli Müzesi’ndeki lahitlerin bir bölümü de detaylı bir incelemeden geçirilmiştir. Bunun sonucunda Nikomedia lahit tipleri belirlenmiş ve bir katalog oluşturulmuştur. Bu tipolojik inceleme sırasında, Nikomedia’da daha evvel görülmeyen Akdeniz ve İç Ege bölgesi etkili lahit tiplerinin varlığı da saptanmıştır.

Yapılan çalışmalar sonucunda 300’ün üzerindeki lahit ve parçasından form ve tipoloji konusunda en detaylı bilgi verebilen 76 adedinin teze alınmasına ve bunların kataloglarının yapılmasına karar verilmiştir. Nikomedia’da rastlanılan lahit ve lahit parçalarının yedi farklı tipte olduğu görülmüştür. Lahit kapaklarında ise beşik çatılı ve semerdam çatılı olmak üzere iki tip tespit edilmiştir. Beşik çatılı kapaklı olanlar çoğunluktadır. Tek bir örnekte Likya lahitlerine benzeyen semerdam çatı tipi görülür. Tez çalışmasında, Nikomedia’da daha evvel kullanıldığı bilinmeyen, ancak başka bölgelerden tanıdığımız dört yeni lahit tipinin varlığı tespit edilmiştir. Böylece, Nikomedia ile Akdeniz ve İç Ege bölgelerindeki ölü gömme adetleri arasındaki bağlantıları görmemiz açısından katkı sağlanmıştır. Bölgede ilk kez varlığı fark edilen lahit tiplerinde “dışarıdan sanatçıların mı gelip lahit ürettiği” yoksa “bunların ithal lahitler mi olduğu” ya da “yerli sanatçıların çeşitli nedenlerle farklı tipte lahit mi ürettiği” konuları henüz tam olarak cevaplanamayan sorunlardır. Bunların anlaşılabilmesi için daha fazla antik kaynağa ve yazıt bilgisine ihtiyaç bulunmaktadır. Kocaeli ve çevresinde yapılacak bilimsel kazılarda yeni bulunacak lahitler belki bu sorulara ileride cevap verebilecektir.

Nikomedia lahitlerini daha iyi anlayabilmek için, yerli ve yabancı literatür taranmış, kütüphane çalışması yapılmış, Kocaeli Üniversitesi Klasik Arkeoloji Laboratuvarı'nda çalışılmış ve 'Kocaeli İli ve İlçeleri Yüzev Araştırmaları'nda arkeolog olarak görev alınmıştır. Kocaeli Müzesi'nde 'Nikomedia Lahitleri' tezi kapsamında bilimsel araştırma yapılabilmesi için, Kocaeli Müzesi'nden gerekli izin alınmış ve müzedeki lahitler üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross başkanlığında yürütölen 'Kocaeli İli ve İlçeleri Yüzev Araştırmaları'nda, 2005-2016 yılları arasında tespit edilen lahit ve lahit parçaları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Tarihlenmemiş lahitler, stil kritik yöntemiyle tarihlendirilmiştir.

Nikomedia'daki lahitler, MS 1. yüzyıl (Turgut Mah. tümölüsü lahitleri) ve MS 3. yüzyıl arasına tarihlendirilmektedir. Bu tezde tipolojik olarak incelenen lahitlerden tarihlenmiş olanlar ise, MS 2. ve MS 3. yüzyıllara aittir.

Altı bölümden oluşun tezin birinci bölümünde, 'Tarihi Coğrafya' ana başlığı altında, Bithynia bölgesinde ve Nikomedia'daki antik yollar, Nikomedia çevresinde ve Bithynia bölgesindeki yerleşim yerleri ve Nikomedia teritoryumunun tarihi coğrafyası hakkında bilgiler verilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde, 'Tarihi Dönemler' ana başlığı altında, Nikomedia'nın Hellenistik, Roma ve Bizans Dönemi'ne ilişkin detaylı bilgiler verilmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde, 'Bölgenin Ölü Gömme Adetleri' ana başlığı altında, Bithynia ve Nikomedia ölü gömme adetleri Neolitik'ten Roma Dönemi'ne kadar incelenmiştir. Bu bölümde ayrıca, Nikomedia'daki tümölüsler, mezar odaları, kist mezarlar, terrakotta mezarlar ve lahitler de mercek altına alınmıştır.

Tezin dördüncü bölümünde, 'Antik Dönem Lahitleri' başlığı altında lahit ve sarkofaj sözcüklerinin kökeni, lahitler, ostohekler ve lahit atölyeleri hakkında bilgiler verilmiş ve Eski Çağ lahitlerinin Geometrik Dönem öncesinden başlanarak kronolojik incelemesi yapılmıştır.

Tezin beşinci bölümünde, 'Tipolojik İnceleme' ana başlığı altında Nikomedia lahit tipleri belirlenmiş, incelenmiş ve lahitler Roma dünyasındaki lahit trendleri de göz önüne alınarak, antik dünyadaki çağdaşlarıyla karşılaştırılmıştır. Bu bölümde yedi farklı lahit tipi, iki farklı kapak tipi ve lahit parçaları yer almaktadır. Tipi belirlenemeyenler, ayrı bir alt başlık altında verilmiştir. Yapılan çalışma sonucunda

bir lahit kataloğu oluşturulmuş ve lahitler form, stil ve bezeme unsurlarına göre değerlendirilmiştir. Katalog çalışmasında ise tipolojik incelemenin yanında, atölye organizasyonu hakkında ipuçları verebilecek olan taşçı tarağı, murç ve kalem gibi taşçı aletlerinin izleri de incelenmiştir.

Tezin altıncı ve son bölümünde, lahit çalışmaları içerisinde Nikomedia lahitleri bezeme repertuarı oluşturulmuştur. Bu repertuar çok geniş bir yelpazeye sahip olmakla beraber, 17 farklı bezeme türü saptanmış ve bu bölümde ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHİ COĞRAFYA

1.1. Antik Yollar

Propontis'in (Marmara Denizi) doğu ucundaki Astakenos Körfezi'ne (İzmit Körfezi) hakim bir konumda bulunan Nikomedia, kıtalar arası yolların geçiş güzergahı üzerinde olması nedeniyle, tarih boyunca stratejik öneme sahip olmuştur. Günümüzde Nikomedia'nın yerini alan İzmit, kara, deniz ve tren yollarının eş güdümlü olarak bir arada kullanılabildiği dünyadaki nadir liman kentlerinden biridir. Nikomedia, doğudan ve batıdan gelen ana yolların kesiştiği bir konumda yer almaktadır. Avrupa ve Asya'nın birleştiği bölgede bulunması, Fırat ve Tuna ırmaklarına yakın konumu, karanın içlerine kadar sokulan güvenli limanı ve kara ve deniz taşımacılığına uygun olması gibi etkenler nedeniyle, tarih boyunca kralların ve imparatorların başkent olarak seçtiği önemli bir kent haline gelmiştir. Nikomedia'nın başkentliğini yaptığı Bithynia Krallığı ise, Avrupa ve Asya arasındaki ticaret yollarını ve kendi bölgesindeki bölge içi yolları kontrol etmesi, önemli körfezlere ve doğal limanlara sahip olması, Euksinus Pontus (Karadeniz), Propontis (Marmara Denizi) ve Bosphoros Thrakios'ta (İstanbul Boğazı) kıyılarının bulunması sebebiyle, jeopolitik bir öneme sahiptir. Bu bölgeye egemen olan güç, buradaki ana yolları da hakimiyeti altına almış ve ticareti kontrolü altında tutmuştur. Bithynia'da bölge içi ve bölge dışı ana yollar vardır. Bu yollar, bir ok gibi karanın içlerine doğru girmiş olan Astakenos Körfezi'nin (İzmit Körfezi) etrafında gelişmiştir. Nikomedia ve çevresindeki birçok antik yol (Lev. 1, Res. 1), 'Kocaeli Arkeolojik Yüzey Araştırmaları'nda tespit edilmiştir.

Bithynia'da üç adet bölge içi ana yol vardır (Drakoulis, 2013: s. 245). Bunların ilki, Konstantinopolis'ten başlar, Bosphoros Thrakios ve Euksinus Pontus kıyılarını takip eder. İkinci yol da Konstantinopolis'ten başlar, Nikomedia'ya doğru devam eder ve doğudaki eyaletlere gider. Üçüncü yol ise Nikomedia'da başlar, Nicaea'ya devam eder ve burada üçe ayrılır. Biri Tattaion'a gider ve doğuya devam eder. İkincisi Nicaea'yı Phrygia'da bulunan Dorylaion ile birleştirir. Üçüncüsü de Nicaea'dan başlar, Prusa'yı geçer ve Marmara Denizi'nin güney kıyılarına doğru

devam eder (Drakoulis, 2013: s. 245). Nikomedia'dan geçtikten sonra ikiye ayrılan bölgeler arası bir yol vardır. Bu yolların biri, sırasıyla Bithynion-Klaudiopolis (Bolu), Paphlagonia, Amasea'yı (Amasya) geçerek Ermenistan'a doğru gider. Diğeri ise Anadolu'yu bir köşeden karşı köşeye doğru kesen büyük yoldur. Burada ayrıca iki adet bölge içi yol bulunmaktadır. Bu yollardan ilki, Nikomedia'dan çıkıp Astakenos Körfezi'nin kuzey sahilini takip edip Bosphoros Thrakios'a varır. Günümüzde İzmit'i İstanbul'a bağlayan demiryolu bu antik yolla aynı rotayı izler. İkincisi ise, Propontis sahilinden ayrılıp kuzeye yönelir. Yol daha sonra hem kuzeye hem de güneye yönelebilir. Bu yola devam edilirse, Bosphoros Thrakios'a varılır (Bosch, 1937: s. 7). Drakoulis'e göre, Erken Bizans Dönemi'nde Bithynia bölgesinde on altı kentten bahsedilir. Bunlar, Nikomedia (İzmit), Khalkedon (Kadıköy), Drepanon/Helenopolis (Hersek), Prainetos (Karamürsel), Basilinopolis (Yalakdere), Nicaea (İzmit), Kios (Gemlik), Apameia (Mudanya), Prusa (Bursa), Caesarea (Tahtalı), Apollonia (Gölyazı), Daskyleion (Eşkel), Hadrianoi (Orhaneli), Tattaion (Arıcaklar), Neokaisareia ve Doris'tir. Son iki şehrin lokalizasyonu yapılmamıştır. Bunlardan on üçünün yol ağıyla birleşmesi şu şekilde olur: Yedi şehir bölgeler arası yollar üzerinde bulunmaktadır. Bir tanesi ana yol üzerinde ve beş tanesi de ikincil yollar üzerinde bulunmaktadır. 40 küçük yerleşimin 27 tanesi bölgeler arası yollar üzerinde, bir tanesi ana yol üzerinde ve iki tanesi de küçük yollar üzerinde bulunmaktadır. Özetle, Bithynia'da yerleşimlerin %80'i yollar üzerinde kurulmuştur. Bunların %63'ü bölgeler arası yollarda ve %4'ü ana yollar üzerinde bulunmaktadır. Haberleşme açısından bakıldığında ise yedi adet yerleşim yeri kavşaklarda bulunmaktadır ve on üç adet yerleşim yeri ise liman özelliği taşımaktadır (Drakoulis, 2013: s. 239, 245). Bosch'un bahsettiği antik yol, günümüzde Eski İstanbul Yolu olarak adlandırılan ve İzmit Körfezi'nin kuzey sahilinde uzanan dağlar üzerinden İstanbul'a doğru devam eden eski yol olabilir.

1.2. Yerleşim Yerleri

Bithynia, Küçük Asya'nın kuzeybatısında, günümüzde Doğu Marmara ve Batı Karadeniz olarak tanımladığımız bölgede yer almaktadır. Bithynia bölgesi jeopolitik konumu itibariyle, tarih boyunca Asya ve Avrupa arasında bir köprü vazifesi görmüştür. Avrupa'dan Anadolu platosuna ve oradan da Asya'ya giden ana

yollar buradan geçer. Karanın içlerine kadar sokulan güvenli doğal limanlara ve zengin yeraltı kaynaklarına sahiptir.

Roma Dönemi'nde yaşamış coğrafyacı Strabon, Bithynia'nın sınırları hakkında detaylı bilgiler vermiştir. Bithynia'nın sınırları, doğuda Paphlagonialılar, Mariandynler ve Epiktetonlar, kuzeyde Sangarios Irmağı'nın döküldüğü noktadan Byzantion ve Khalkedon denizinin başlangıcına kadar Euksinus Pontos, batıda Propontis ve güneyde Mysia ve Hellespontos Phrygia'sıdır (Phrygia Epiktetos). Sangarios Irmağı, Bithynia bölgesinin doğu sınırını oluşturmaktadır (Strabon, 12.3.7 12.4.1). Bithynia'yı oluşturan 12 kent bulunmaktadır. Bu kentler şu şekilde sıralanabilir: Caesarea-Germanica, Apamea, Prusa, Kios, Nicaea, Nikomedia, Bithynion-Klaudiopolis, Krateia-Flaviopolis, Iuliopolis, Prusias ad Hypius, Khalkedon ve Byzantium (Çalık Ross, 2007: s. 69; Doğanç, 2007: s. 109-110).

Bu kentlerden Nikomedia, başkent pozisyonundadır ve Nicaea (İzmit) ile rekabet halinde olduğu bilinmektedir. Bithynia kentlerinin coğrafi konumlarına bakıldığında, Thraklar'ın Hellenistik Dönem'den itibaren bölgedeki jeopolitik öneme sahip noktaları ellerinde tuttuğu ve buralarda şehirler kurduğu görülebilir. Bu sayılan kentlerin çoğu denizlere, Bosphoros Thrakios'a, doğal limanlara, dağlara, ana yollara, göllere ve nehirlerle hakim pozisyonundadır. Drakoulis, Bithynia'daki yerleşim ağına ayrıca 40 adet köy ve kasaba bulunduğu bilgisini verir. Bu köy ve kasabalar şu şekilde sıralanabilir: Chrysopolis (Üsküdar), Rhebas (Riva), Artanes (Şile), Psillion (Ağva), Rhoe (Kefken), Maltepe yakınlarındaki bir yerleşim, Panteichion (Pendik), Kosilaos (Pendik'in doğusu), Potamoi (Pendik'in doğusu), Dakibyza (Gebze), Charax (Hereke), Brunca (Yarımca), Elaia (Zeytin Burnu), Geragathe (Kirazlı), Dekaton (Nikomedia'nın 20 km. doğusu), Sangaros (Engure), Pytheia Therma (Yalova kaplıcaları), Pylai (Yalova), Strobilos (Çiftlikköy), Limnai (Hersek yakınları), Prinkipos (Büyükada), Tetrakomia (Keramet), Herakleion (Ereğli), Diolkides, Eribolon (Segban yakınlarında bir yerleşim), Libum (Senaiye yakınları), Liada adında günümüzde olasılıkla Sariağıl yakınlarında bir yerleşim, Schinae (Karadin), Mygdum (Taşköprü), Chogae (Medetli), Thateso (Dikenli boğaz), Chelai (Cebice yakınları), Protunica (Sarıhocalar), Artemis (Kilciler yakınları), Apsoda (Çatak güneyi), Ceratae

(Beydili), Fines (Ericcek yakınları), Dadastana (Karahisar yakınları), Basilica Therma (Çekirge) ve Agrilion (Gökçesu) (Drakoulis, 2013: s. 239-240).

Bu yerleşimler, Bosphoros Thrakios'tan başlayarak günümüz Kocaeli Yarımadası'nın güneyde Propontis ve kuzeyde Euksinus Pontus kıyılarına dizilmişler ve Astakenos Körfezi'nin güney sahillerini takip ederek Prainetos (Karamürsel) ve sonrasında Pythia (Yalova) bölgesine kadar yayılım göstermişlerdir. Nikomedia ve çevresindeki antik yerleşimlerde herhangi bir arkeolojik kazı olmadığı için, bu antik yerleşimlerin tespiti ve lokalizasyonu güçtür. Bu yerleşimlerin tümünün, Bithynia tarihini aydınlatma potansiyelini barındırdığı için büyük bir öneme sahip olduğunu belirtmek gerekir. Bithynia'daki kilise hiyerarşisinde üç adet metropoleis (büyükşehir) vardır. Bunlar Nikomedia, Nicaea ve Khalkedon'dur. Bithynia'da ayrıca 11 piskoposluk merkezi ve sayısız chorepiskopes (büyükşehirlerin dış mahallelerinin ve köylerin piskoposu, eski bir ünvan) bulunmaktadır (Drakoulis, 2013: s. 240). Bithynia'daki kentlerin çoğu Bithynia kralları tarafından kurulmuştur. Pergamon Krallığı'na ve Yunan anakarasındaki önceden kurulu olan kentlere boyun eğdiren Makedon egemenliğine kıyasla, Bithynia kentleri ile kralları arasında daha yakın bağlar bulunur (Madsen, 2009: s. 57). Nikomedia kentini Kral Nikomedes ve Prusa kentini Kral Prusias kurmuştur (Bekker-Nielsen, 2008: s. 21). Nikomedia (İzmit), Nicaea (İzmit) ve Prusa (Bursa), Küçük Asya'nın kuzeybatısında bulunan ve Byzantium'a yakın pozisyondaki önemli kentlerdir. Bu üç şehir birlikte Avrupa'dan Asya'ya giden ana yolları kontrol ederler. Bu Hellenistik şehirler, birçok yönden birbirlerine benzerler. Hellenistik Dönem'den beri bu üç kentin tarihi, üstünlük kurma çabaları, rekabet ve düşmanlıklar sebebiyle iç içe geçmiştir. Bu üç kent de, kendi bölgelerinde birer liderdir. Bunlar arasında Nicaea, Bithynia'nın en eski şehri ve Roma Dönemi'ndeki ilk metropolisidir. Daha sonra Nikomedia, Nicaea'yı geride bırakmış ve Tetrarşi Dönemi'nde imparatorluk başkenti olmuştur (Bekker-Nielsen, 2008: s. 18). Bithynia kıyı kesimi de, Bithynia toprakları gibi dağlıktır. Sakarya Nehri, Bithynia'daki başlıca akarsudur ve kereste açısından şanslı bir bölgede yer alır (Kleu, 2013: s. 1137). Bithynia, Euksinus Pontus, Bosphoros Thrakios ve Propontis ile sınırlandırılmıştır. Doğuda Hypion Dağı (Kardüz Dağı), güneyde Olympus Dağı (Uludağ), Astakenos Körfezi'nin güney sahilinde Arganthonion (Samanlı) Dağları, bölgenin merkezinde Sophon (Kartepe) ve Libon (Naldöken Dağı) Dağları

bulunmaktadır (Drakoulis, 2013: s. 238). Nikomedia teritoryumunda en yüksek zirve, Nikomedia'nın tam karşısında bulunan Sophon Dağı'dır (Kartepe). Bu dağın yüksekliği 1606 m'dir. Astakenos Körfezi'nin kuzey sahilinde ve Nikomedia'nın yaklaşık 9 km batısında, bölgenin en ünlü içme suyu olan, Çene Suyu'nun kaynağının bulunduğu Çenedağ yer alır. Bu kaynak suyu o kadar meşhurdur ki, Bostan'a göre Osmanlı İmparatoru II. Mahmut 1836'da İzmit'e geldikten sonra Çene Suyu'nun kaynağını ziyaret etmiştir (Bostan, 2001: s. 537-538). Bithynia'nın kuzeyi adeta bir kordon gibi Euksinus Pontus ve Propontis Denizleri arasında uzanmaktadır. Bölgenin güneyinde çok yüksek olmayan, alçak dağ ve tepeler bulunmaktadır. Sangarius (Sakarya) Nehri, Euksinus Pontus'a akan önemli bir su kaynağıdır. Önemli birer nehir olan Kalpas (İlaflı Dere), Psilis/Papanios (Göksu), Artanes (Şile) ve Rhebas da (Riva Deresi) Euksinus Pontus'a akar. Bithynia'da verimli ovalar bulunmaktadır. Bunlardan biri merkezde Sangarius tarafından oluşturulmuştur. Bir diğer ova ise, Hypion Dağı yakınında Kieros (Küçük Melen Su) ve Hypios (Büyük Melen Su) Nehirleri tarafından sulanmaktadır. Bir başka ova ise Sophon ve Libon Dağları'nın eteklerinden başlayıp, Propontis boyunca uzanan dar bir alanda bulunmaktadır. Boane Gölü de (Sapanca Gölü) burada bulunmaktadır. Bir başka ova ise Argantheion Dağları'nın Ascania Gölü'ne (İznik Gölü) uzandığı alanda bulunmaktadır. Ayrıca, Olympus (Uludağ) Dağı yakınlarında Rhyndakos Nehri (Orhaneli Çayı) tarafından beslenen ve Artynia Gölü'nü (Uluabat Gölü) çevreleyen bir ova bulunmaktadır (Drakoulis, 2013: s. 238). Bithynia bölgesi kışın yaprak döken ormanlarla kaplıdır. Bu ağaçların çoğu meşedir. Bölgedeki ormanlarda meşe dışında, kayın, gürgen, dişbudak, akçaağaç, kestane türü ağaçlar da bulunmaktadır. Drakoulis'e göre, Hypion Dağı ve Argantheion Dağları'nda ise hem yaprak döken hem de yaprak dökmeyen ormanlar bulunmaktadır. Propontis ve Astakos/Astakenos Körfezi kıyılarında zeytin ağaçları çoğunluktadır. Bithynia'da çoğunlukla kireç taşı denilen kayaç yer almaktadır ve bölge termal kaynaklar açısından zengindir. Bithynia bir dağlar, tepeler, yaylalar, ovalar, ırmaklar ve çayırklar ülkesidir. İki denize kıyısı vardır ve bölgede Artynia (Uluabat Gölü), Askania (İznik Gölü) ve Boane (Sapanca Gölü) adında üç göl bulunmaktadır (Drakoulis, 2013: s. 238-239). Bithynia'da ana geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Balıkçılık da bölge insanı için önemli bir geçim kaynağıdır. Başlıca tarım ürünleri çeşitli meyveler ve üzumdür. İkinci üretim sektörü ise mermer

ocaklarıdır. Başkent Nikomedia’da devletin silah fabrikası ve imparatorluk darphanesi bulunmaktadır. Nicaea’da ise devlet hazinesi bulunmaktadır. Geç Roma Dönemi’nden yazarlar, Bithynia’dan rahatlık ve bolluğun olduğu bir yer olarak bahsederler (Drakoulis, 2013: s. 239). Bu bölge, gemi yapımı için kullanılan kereste açısından çok zengindir. Bithynia’da tarım ürünleri olarak arpa, buğday, susam, darı, incir ve tatlı bir şarap yapımında kullanılan bir üzüm türü bulunur. Ksenophon, burada herşeyin bulunduğunu fakat zeytinin olmadığını da belirtir (Ksenophon, Anabasis 6.4.4, 6.4.5, 6.4.6). Burada, Kalpe/Kerpe (Kandıra) bölgesinden bahsedildiği için, zeytinin bulunmadığı belirtilmiş olmalıdır. Bithynia bölgesi dağlık bir coğrafyadır ve sık ormanlarla kaplıdır. Orman varlığı o kadar yoğundur ki; Roma Dönemi’nden Osmanlı İmparatorluğu’nun sonlarına kadar kendi bölgesinin kereste ihtiyacını karşılamıştır. Bostan’a göre, İzmit ve çevresi seyyahlar tarafından ağaç denizi olarak isimlendirilmiş ve ilgi odağı olmuştur. Osmanlı Dönemi ve öncesinde kereste İzmit bölgesinden sağlanmış ve gemilerin yapıldığı tersane İzmit’e kurulmuştur (Bostan, 2001: s. 537-538). Bithynia, Bizans kaleleri ve kiliseleriyle tanınır. Bithynia bölgesi ilk başlarda günümüz Kocaeli Yarımadası sınırları içindedir. Egemenlik alanı batıda Khalkedon’a (Kadıköy) kadar yayılmış ve zamanla doğuya doğru Heraclea Pontica (Karadeniz Ereğlisi) ve Paphlagonia’ya kadar ve güneyde ise İkonoklast Dönem’de önemli bir Bizans manastır merkezi olan Mysia Olympos’una (Uludağ) kadar genişlemiştir. Dağlık ve sık ormanlara sahip bir bölge olmasına rağmen, Eski Çağ’da Anadolu’nun en zengin bölgelerinden biri haline gelmiştir. İyi meralara sahip olan bölge, aynı zamanda her çeşit meyve ve hububatın yetiştiği bir yerdir. Doğal limanlara, verimli ovalara ve mermer yataklarına sahiptir. Anadolu’ya ve Karadeniz Bölgesi’ne giden ana yollar buradan geçer. Ana haberleşme kaynağı Sangarius (Sakarya) Nehri’dir, bu nehir kollarıyla birlikte Bithynia’nın verimli tarım alanlarını sular. Asya ve Avrupa arasında bir koridor görevi gören Bithynia, doğuyla batı arasında stratejik fakat bir o kadar da saldırıya açık bir pozisyonda konumlandırılmıştır (Weerakkody, 2010: s. 128).

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHİ DÖNEMLER

2.1. Hellenistik Dönem

Antik ve modern kaynaklara bakıldığında, Nikomedia kentinin kuruluşunda ve öncesinde zaman zaman Astakos adında bir koloniden söz edildiği görülür. Skylax MÖ 4. yüzyılda bölgede Astakos adında bir şehir olmadığını belirtir, fakat Olbia adında bir kent bulunduğundan bahseder (Bosch, 1937: s. 11). Bu noktada Astakos'un iki farklı isme sahip olduğu düşünülebilir. Fakat Skylax'ın Astakenos Körfezi'ni ziyaret ettiği dönemde Astakos kenti çoktan yok olmuş da olabilir. MÖ 712 yılında Astakenos Körfezi'ne gelen koloniciler Astakos–Olbia-Nikomedia kentlerinin kurulduğu körfez bölgesine yerleşmişlerdir. Khalkedon kenti ise Astakos'tan daha sonra kurulmuştur. Fakat Astakos işgal gibi bir sebepten dolayı yıkılmışsa, Khalkedonlular Astakos'u yeniden inşa etmiş olabilirler. Çünkü bölgede bulunan Byzantion, Khalkedon ve Astakos kolonilerinin hepsi Megara kökenlidir (Bosch, 1937: s. 12).

Savaşçı bir halk olan Bithyniler, Daskyleion'daki Pers Satrabı ve kıyılardaki Hellen kolonileri için daimi bir sorun olmuştur. Bithyniler, Astakenos Körfezi (İzmit Körfezi) ve Euksinus Pontus (Karadeniz) kıyıları arasındaki bölgede bir krallık kurmuştur (Harita 1) (Jones, 1971: s. 48). Bithynia'nın bilinen ilk üç kralı Doedalses, Botiras ve Bas'tır. MÖ 712'de Megaralılar tarafından kurulan Astakos kenti, Doedalses yönetiminde büyüyen zengin bir yerleşim yeri olmuştur. Doedalses, Peloponnesos Savaşı'nın olduğu dönemde (MÖ 5. yüzyıl) yaşamıştır (Clinton, 1851: s. 379). Zipoetes, 48 yıllık yönetimi boyunca hem Lysimachus hem de Antiochus Theus'a karşı başarılı bir mücadele yürütmüştür. Zipoetes, MÖ 315'te Astacus ve Khalkedon ile de savaşmıştır. Kral Zipoetes 76 yaşında ölmüş ve geride dört oğul bırakmıştır (Clinton, 1851: s. 379). Bu oğullardan Nikomedes, tahtı ele geçirmiş ve iki erkek kardeşinin ölmesine sebep olmuştur. Fakat Memnon tarafından adı Zipoetes olduğu bildirilen en küçük erkek kardeş, zamanında kaçarak kendini kurtarmış ve Marmara kıyısına el koymuştur. Bu kıyının o zamanki adları Thracia Thyniacia ve Thracia Asiatica'dır. Zipoetes burada kardeşi Nikomedes ile savaşa

tutuşmuştur. Nikomedes bu arada Galatlar'dan yardım ister. Galatlar bu ülkeyi ikiye böler ve kendilerine düşen bölüme Gallograecia adını verirler. Gallograecia, Galatlar'a Nikomedes tarafından verilmemiş ve kardeşi Zipoetes'i kovmalarından sonra Nikomedes'in iradesine rağmen bu bölge Galatlar tarafından elde tutulmuştur. Galatların buradaki egemenliğine, Kral Prusias son vermiştir (Tomlins, 1844: s. 611).

Zipoetes'in en büyük oğlu I. Nikomedes, MÖ 280'de Seleucus'un ölümünden sonra ve Galatlar'ın MÖ 277 ilkbaharında Anadolu'ya geçmelerinden önce tahta çıkmıştır. Nikomedes, Bithynia'nın bir bölümünü elinde tutan kardeşi Zipoetes'i, Galatlar'ın yardımıyla yenmiştir. Kral Nikomedes, karısı Ditizele'den üç çocuk yapmıştır. Bunlar Ziaelas, Prusias ve Lysandra'dır. Nikomedes'in bir de onu kurtarmış olan Etazeta adında ikinci karısı vardır (Clinton, 1851: s. 380).

Kral I. Nikomedes, kendi adını verdiği Nikomedia kentini kurmuştur (Gagarin, 2010: s. 10). Nikomedia MÖ 264 yılında, uzun süredir çöküşte olan Hellen kolonisi Olbia'nın bulunduğu alanın üzerine kurulmuştur (Jones, 1971: s. 151). Astakos kenti Lysimachus tarafından tahrip edildikten sonra, burada yaşayanlar Nikomedia'ya gönderilmiştir (Strabon, 12.4.2). Nikomedia'da bulunmuş bir yazıt, bir meclisten ve Kral Prusias'tan bahseder. Nikomedes'in ilk karısı olan Ditizele de Nikomedia'da gömülmüştür (Cohen, 1995: s. 400). Devlet olmanın simgesi olan sikke darp etme, Nikomedia kentinin kurucu babası I. Nikomedes öldükten sonra da devam etmiş ve neredeyse her Bithynia kralı sikke darp ettirmiştir. Çalık Ross'a göre Nikomedia'da görülen en erken sikke, MÖ 264 - MÖ 260 yılları arasında I. Nikomedes tarafından bastırılmıştır (Çalık Ross, 2007: s. 62). Kral I. Nikomedes, Knidoslular'ın yüksek miktarda olan devlet borcunu ödemesi karşılığında heykeltıraş Praxiteles'in eseri olan ve Knidos limanında duran Çıplak Afrodite heykelini istemiştir. Ancak teklif başarısız olmuştur (Weerakkody 2010: 128). I. Nikomedes MÖ 280/79 ve MÖ 255 yılları arasında hükümdarlık yapmıştır (Çalık Ross, 2007: s.). Zipoetes'ten sonra tahta çıkan I. Nikomedes kaliteli sikkeler darp etmiştir. Bu sikkelerden biri Viyana'da bulunan nadide bir tetradrachmi'dir. Arka yüzde, oturan ve sol eliyle bir kılıç, sağ eliyle de bir mızrak tutan Diana vardır. Koltuğun altında çok zengin bir kalkan vardır ve Amazonlar'a gönderme yapılarak tanrıçanın bir göğsü açık bırakılmıştır (Humphreys, 1851: s. 95). MÖ 255'te I.

Nikomedes ölmüş ve oğlu Ziaelas tahta çıkmıştır. Ziaelas hakkında diğer Bithynia kralları kadar bilgi yoktur. Fakat onun döneminde Bithynia sınırlarının doğuya doğru genişlediği açıktır (Çalık Ross, 2007: s. 63). Ziaelas babasından kalan bu mirası alırken zorluk çekmiştir. Üvey erkek kardeşlerinden biri olan Tiboetes, yeğeni Prusias'ın yönetimi döneminde Makedonia'da ikamet etmiştir. Tiboetes, MÖ 221'de Byzantionlular'ın Prusias'la olan savaşı sırasında öne sürülmüştür. Ziaelas MÖ 228 civarında bir şölende Galatlar tarafından öldürülmüştür (Clinton, 1851: s. 380). Ziaelas MÖ 250 ve MÖ 230 yılları arasında hükümdarlık yapmıştır. Ziaelas'ın oğlu olan I. Prusias MÖ 230 ve MÖ 182 yılları arasında tahtta kalmıştır. I. Prusias, Hannibal tarafından kurulan Roma karşıtı ittifaka karşı, Makedon Kralı V. Philip'le birlikte hareket etmiştir (Çalık Ross, 2007: s. 63). Prusias MÖ 216'da Galatlar'ı büyük bir savaşta yenmiştir. MÖ 207'de I. Attalus'un topraklarını işgal etmiştir. Philip'le MÖ 205'te yapılan antlaşmaya dâhil olmuştur. MÖ 203'te Philip'e Kios'un ele geçirilmesinde yardım etmiştir. Prusias MÖ 190'da Antiochus ve Romalılar savaşırken hala tahttadır ve Hannibal de ona sığınmıştır. Bu son gelişme I. Prusias'ın tahtta kalma süresini MÖ 183'e kadar uzatır (Clinton, 1851: s. 380). Bu dönemde, Roma ordusu, Roma'nın müttefiği Pergamon Krallığı ve Seleukoslar arasında MÖ 190 yılında Magnesia Savaşı yaşanmıştır. Seleukos Kralı Antiochus, günümüzde Manisa'nın güneyinde yer alan Spylos (Spil) Dağı'nın yakınlarındaki bu savaşta kesin bir yenilgiye uğramıştır (Harita 2).

Titus Livius'a göre, I. Prusias Dönemi'nin sonlarında, Romalı devlet adamı ve general Flaminius, Hannibal'i Prusias'tan istemiştir. Prusias, Flaminius'la yaptığı görüş alışverişinden sonra, bir zamanlar tüm misafirperverliği ile konuk ettiği Hannibal'in evine muhafızlarını göndermiştir. Muhafızlar Kartacalı'nın evinin etrafını kuşatmıştır. Hannibal, evinin önünde muhafızları gördükten sonra, evdeki gizli tünellere yönelmiştir. Evden kaçmak için yapılmış gizli geçitlerin bile önünün muhafızlar tarafından kesilmiş olduğunu gören Hannibal, "Haydi, Romalılar'ı uzun zamandır yaşadıkları korkudan kurtaralım" dedikten sonra zehir içip intihar etmiştir (Livius, 39.51). Hannibal, Prusias yüzünden zehirlenerek ölmüştür. Appianus'un eserinde Hannibal'ın köşeye sıkışıp zehir içerek mi öldüğü veya biri tarafından zehirlenerek mi öldürüldüğü tam olarak net değildir. Bu kitapta ayrıca bir kahinin bir zamanlar Hannibal için, "Lybissa'nın toprağı Hannibal'in kalıntılarını örtmeli!" dediği belirtilmektedir (Appian, Syrian Wars 2.11).

II. Prusias büyük ihtimalle MÖ 183 ve MÖ 179 yılları arasında babasının yerine tahta geçmiştir. I. Prusias ve II. Prusias, MÖ 228'den MÖ 150'ye kadar 78-79 yıl tahtta kalmıştır. Bu sürenin 48 yılı yaşlı Prusias'a ve 31 yılı genç Prusias'a ait olmalıdır. II. Prusias, Makedonya kralı Perseus'un kızıyla evlenmiştir. Perseus'un yenilmesinden sonra, II. Prusias ve oğlu Nikomedes MÖ 167'de 30 gün süreyle Roma'da kalır (Clinton, 1851: s. 380). II. Prusias, MÖ 182-149 yılları arasında hükümdarlık yapmıştır (Morkholm, 1991: s. 192). Romalılar Prusias'a desteği kesince, Prusias Nikomedia'ya geri gelmiş ve burada düşmanlara karşı savunma yapmaya karar vermiştir. Fakat halk ona itibar etmemiş ve kapıları II. Nikomedes'e açmıştır. Nikomedes şehre ordusuyla girmiş ve Prusias Zeus Tapınağı'na kaçmıştır. Prusias burada, Nikomedes'in özel görevle yolladığı adamları tarafından bıçaklanarak öldürülmüştür. Böylece II. Nikomedes, Bithynia'nın yeni kralı olmuştur (Appian, Mithridatic Wars 1.7). Strabon'a göre, Nikomedes'i babasına karşı kışkırtan kişi Pergamon Kralı Attalos'tur (Strabon, 13.4.2).

Roma Senatosu, Prusias ve oğlu Nikomedes arasında bir savaş başlatmak için bir komisyon kurmuştur. Bu görev için gut hastalığı olan Licinius, başına kiremit düştükten sonra kafatası kemikleri alınan Mancinus ve tamamen idraktan yoksun bir adam olan Lucius seçilir. Senato başkanı olan Kato bu olayı şu sözlerle değerlendirir: "Ayaksız, başsız ve kalpsiz elçiler gönderiyoruz". Kato'nun bu sözleri halk tarafından çok tutulmuş olmalıdır, çünkü bu konuşma şehrin gündemine oturmuştur. Babasını savaşta yenen Nikomedes, onu Zeus Tapınağı'nda öldürtüp, tahta çıkmış ve Bithynia kralı olmuştur. Fakat bu ünvanı, en günahkâr suçu işleyerek elde etmiştir (Diodorus Siculus, XXXII 20-21). II. Nikomedes, MÖ 167'de babasıyla Roma'yı ziyaret etmiştir (Clinton, 1851: s. 381). II. Nikomedes'in ordusu MÖ 131'de Romalılar ve Aristonicus arasındaki savaşta yer almıştır (Strabon, 14.1.38). II. Nikomedes, MÖ 128'de ölmüş ve yerine oğlu III. Nikomedes geçmiştir (MÖ 127-94) (Çalık-Ross, 2007: s. 66). III. Nikomedes MÖ 94'te ölünce, oğlu IV. Nikomedes (MÖ 94-74) tahta çıkmıştır (Çalık Ross, 2007: s. 66-67). IV. Nikomedes, MÖ 74 yılında öldüğünde Bithynia topraklarını Roma İmparatorluğu'na bırakmıştır. Roma Senatosu, M. Iuncus'u yeni eyaletin kurulması için görevlendirmiştir (Çalık Ross, 2007: s. 68; Braund, 1984: s. 135).

2.2. Roma Dönemi

IV. Nikomedes'in ardında bir kız çocuğu bıraktığı bilinmektedir. Bu kızın adı Nysa'dır. Sezar bu çocuğu Senato'da desteklemiştir. Ayrıca Nikomedes'in ölümünden sonra onun oğlu olduğunu söyleyen bir adam ortaya çıkar ve Senato'da Bithynia Krallığı'nın kendisine miras bırakıldığını iddia eder. Bu adamın bir sahtekâr olduğunu ihbar etmek için Bithynia'dan bazı kişiler Roma'ya gelmiştir. Senato bu adamın iddialarını reddetmiş ve M. Iuncus'u yeni eyaletin kurulması için görevlendirmiştir. M. Iuncus daha sonra MÖ 31'de, III. Attalus'un Bergama Krallığı'nı Roma İmparatorluğu'na miras bırakması üzerine bu topraklara kurulan Asia Eyaleti'nin valisi olmuştur. III. Attalos'un ölümünden sonra Roma İmparatorluğu Aristonicus'un önderlik ettiği isyanı bastırılmış ve bölgeyi kontrol altına alabilmiştir. Asia Eyaleti ancak MÖ 126'da bir eyalet olabilmıştır. MÖ 29'da ise Octavianus tarafından yeniden organize edilmiştir (Braund, 1984: s. 135; Austin, 1981: s. 343; Friesen, 1993: s. 3). MÖ 65-63 yılları arasında Roma Generali Pompeus Magnus, Bithynia ve Pontus bölgelerini yönetsel sebeplerle tek bir eyalet haline getirmiştir. Bu eyaletin başkenti Nikomedia olur. Nikomedia üç yüzyıl sonra Diokletianus tarafından Roma İmparatorluğu'nun başkenti yapılmıştır (Weerakkody, 2010: s. 128). Pompeius, doğuda kazandığı zaferlerden sonra, Anadolu'da ve doğuda güvenliği sağlamayı ve bölgeyi istikrara kavuşturmayı amaçlayan bir yeniden yapılanmaya gitmiştir. Bu planın önemli kısımlarından biri, Mithridates'in krallığı olan Pontus Krallığı'nı ve Bithynia'yı birleştirmektir. Bu yeni eyaletin adı Bithynia olmuş ve MS 63'te Kral II. Polemo'nun tahtını terketmesine kadar da yasal ismi olarak kalmıştır. Bithynia ve Mithridates'in Krallığı'nın birleşmesi, Orta ve Kuzey Anadolu'nun en kalabalık bölgesini güvence altına almıştır. Aynı zamanda Pön Savaşları'ndan beri Roma'nın en güçlü muhaliflerinden biri olan Pontus'un kesin olarak çözülmesini de sağlamıştır. Pompeius'un en zor görevi ise, Pontus bölgesinin iç kesimlerinde polis benzeri kent temelli bir yapı kurmaya çalışmasıdır. Bu şehirleşme modeli, Bithynia ve Karadeniz sahil kesimini karakterize etmiştir. Mithridates Dönemi'nde Pontus'un iç kesimlerinde, görevlendirilmiş hadımlar ve kraliyet ailesinin üyelerinin, dağınık halde bulunan kalelerden kontrol ettiği yüzlerce köyden oluşan bir yönetim sistemi bulunmaktadır. Pompeius, bu kalelerin düşmanlar ya da çeteler tarafından kullanımını engellemek

için, onları yıktırmış ve Pontus'un şehirleşmemiş bölgelerinde kendi şehir sistemini tanıtmaya başlamıştır (Madsen, 2009: s. 29).

Nikomedia'nın *neokoria* olması MÖ 29'a kadar gider. *Neokoria* kelimesi, ilk başlarda Yunan şehirlerinde bulunan tapınaklarda başrahibe verilen *neokoros* ünvanı ile karşımıza çıkar. *Neokoria* daha sonra Roma İmparatorluğu tarafından kentlere verilen bir ünvan haline gelmiştir. *Neokoria* aynı zamanda, kentin bir Roma İmparatoru'na tapınmak amacıyla tapınak inşa edebilmesi için verilen ayrıcalık anlamına da gelir. Kent bu tapınağın bakımını ve sorumluluğunu üstlenir. O yıllarda, yakında Augustus adını alacak Octavianus, Asia ve Bithynia eyaletlerindeki Hellenler'in taleplerine razı olmuş ve bu iki eyalette imparatorluk kültürü alanları kurulmasına izin vermiştir. Bölgede yaşayan Romalılar için Nicaea'da Tanrıça Roma ve Jül Sezar adına bir kült alanı yapılmıştır. Fakat çok daha önemli bir imparatora tapınma alanı, Nicaea'nın rakibi olan Nikomedia'da yapılmıştır. Nikomedia'ya, tanrılaştırılmış olan değil, yaşayan imparator için bir tapınak yapma izni verilmiştir. Fakat Augustus'un bir şartı vardır. Kendi için bir tapınak yaptırılacaksa, Tanrıça Roma'da ona o tapınakta eşlik edecektir. Böylece Nikomedia'daki tapınak, Augustus ve Roma Tapınağı haline gelir (Burrell, 2004: s. 4, 5, 147). Augustus ve sonraki imparatorlar, Roma İmparatorluğu'nun sınırlarını genişletmeye devam etmişler ve böylece imparatorluk daha fazla kaynağa sahip olmuştur (Harita 3). Fakat bu olay, yönetsel açıdan işlerin çoğalması ve barışı korumanın daha zor olacağı anlamlarına gelmektedir (Spielvogel, 2018: s. 152). Nikomedia'da tapınakların yanı sıra bir de tiyatro bulunmaktadır. Çalık Ross, 2005 yılındaki yüzey araştırmalarında Bağçeşme mezarlığının güney yönünde bulunan Nikomedia antik tiyatrosunu keşfetmiştir (Çalık Ross, 2007: s. 109). 2005'te yapılan çalışmalarda tiyatronun doğu duvarlarının ve tonozlarının halen yerinde korunmakta olduğu tespit edilmiştir (Çalık Ross, 2006: s. 892).

Germanicus'un portrelerini taşıyan Tiberius Dönemi sikkeleri, Nikomedia'yı metropolis olarak gösterir. Germanicus, MS 18'de yerel anlaşmazlıklara arabuluculuk etmek amacıyla Bithynia'ya gelir (Verlag, 1985: s. 80). Germanicus bu eyalete geldiği zaman, Nicaea (İzmit) kenti metropolis ünvanını, Roma ve Augustus Tapınağı'nı bulundurma hakkını ve *neokoria* ünvanını kaybeder. Bu olayın sebebi bilinmemektedir (Madsen, 2009: s. 52). İmparator Vitellius

Dönemi'nde, MS 69 yılında Nikomedia kenti büyük bir deprem geçirir ve kent büyük zarar görür. Vitellius yaptığı onarımlarla şehri eski haline getirir (Çalık Ross, 2007: s. 70). Traianus Dönemi'nde Bithynia eyaletine Plinius adında genç bir vali atanır ve imparatorla aralarında birçok yazışma gerçekleşir. MS 2. yüzyılda, Bithynia-Pontus Valisi Plinius'un İmparator Traianus'a yazdığı mektuplarında, Bithynia-Pontus eyaletindeki Hristiyanlar'ın durumuna ilişkin görüşleri ve yaşadığı kafa karışıklığı rahatlıkla görülebilir. Plinius Dönemi'nde (MS 2. yy başları), Hristiyanlık artık Bithynia-Pontus eyaletinde yayılmıştır. Öyle ki bu ekonomiye bile yansımaya başlamıştır (Yücedağ, 2017: s. 119). Traianus, Roma İmparatorluğu'nun sınırlarını doğuya doğru genişleten imparator olarak bilinir (Harita 4). MS 120'de Nikomedia kenti büyük bir deprem geçirip yıkılır (Rees, 1819). MS 120-129 yılları arasında Hadrianus, depremden zarar gören Nikomedia ve Nicaea kentlerini yeniden inşa ettirmiştir (Burns ve Eadie, 2001). Hadrianus'un bu yardımından sonra, Nikomedia imparatorluk sikkelerinde *restitutor* (restore eden) sikke tipini görmek mümkündür. Bu sikkede Nikomedia taç giyer ve eyaletin en büyük limanı olmasından dolayı bir dümen tutar (Toynbee, 1934: s. 126). Nikomedia'da bu *restitutor* tipinden sadece bir örnek bulunur. Bu sikkenin arka yüzü, Bithynia *restitutor* tipinin arka yüzünün adeta bir kopyasıdır. Tek farkı *RESTITVTORI NICOMEDIAE* (Nikomedia'yı yeniden kuran) yazısı ve alt taraftaki SC harfleridir (Kreitzer, 1996: s. 167). Nikomedia, Antoninus Pius (MS 138-161) Dönemi'nde bir deprem geçirmiştir. Marcus Aurelius Dönemi'nde, MS 181-182 civarında şehir bir deprem daha görür. Commodus Dönemi'nde (MS 180-192) yine bir depremle sarsılan şehir, Commodus'un yardımlarıyla yaralarını sarar (Çalık Ross, 2007: s. 73). Nikomedia'nın Roma ve Augustus Tapınağı'nı bulundurma hakkı olan neokoria ünvanı, Commodus'a adanan bir tapınakla devam etmiştir. Nikomedia kenti, senatodan ve imparatorlardan izin alıp, ikinci imparator tapınağını inşa etme hakkı kazanır (Madsen, 2009: s. 53). MS 214'te Caracalla kışı Nikomedia'da geçirmeye karar verir. Bu senenin sonlarında MS 214'te Dio Cassius, son bir kez Caracalla ile sohbet eder. Caracalla Nikomedia'da kışı geçirdikten sonra, MS 215'in Nisan ayında doğum gününü bu kentte kutlar ve Antioch'a doğru yola çıkar (Clinton, 1853: s. 58). Nikomedia kenti iç savaşta Pescennius Niger'e karşı Septimus Severus'u desteklemiştir. Daha sonra Issos Savaşı'nda (MS 194) Pescennius Niger'i yenen Septimus Severus'tan bunun karşılığını almıştır. Bu

ödülleri yeni bir *neokoria* ünvanı alıp, imparatora tapım için bir tapınak inşa etmek ve 'Bithynia'nın Birinci Şehri' ünvanını taşımaktır (Madsen, 2009: s. 53). Nicaea ve Nikomedia'nın *prote polis* yani eyaletteki birinci şehir olma yarışı, Septimus Severus Dönemi'nde Nikomedia lehine sonuçlanmıştır. Dio Chrysostom, yaptığı bir konuşmada bu çekişmeyi bir ünvan savaşı olarak adlandırır ve iki kentin bu onuru paylaşarak bir çözüme varılabileceği önerisini getirir (Lenski, 2016: s. 152). Nikomedia MS 3. yüzyılda tekrar bir imparatorluk tapınağı inşa etmiştir. Tapınağın yapıldığı bu kişi İmparator Elagabalus'tur. Elagabalus kışı Nikomedia'da geçirmiş ve kendisi adına burada bir tapınak yapılmıştır (Madsen, 2009: s. 53). Elagabalus MS 219 yılında Nikomedia'da ikinci kez konsül seçildikten sonra Roma'ya döner (Clinton, 1853: s. 60). Nikomedia, MS 3. yüzyılın ortalarında üçüncü kez *neokoria* ünvanını almıştır. Bu kez Valerian, Gallienus ve Nikomedia şehir tanrıçası Demeter adına, üç tapınak inşa edilmiştir (Madsen, 2009: s. 53). MS 259 yılında Trapezus'taki başarılarından cesaretlenen Gotlar, Bithynia'yı yağmalamaya karar verirler. MS 258/9 kışını geçirdikten sonra, Karadeniz'in batı kıyıları dolaşarak Khalkedon, Kios, Apamea, Prusa, Nicaea ve Nikomedia yağmalanır ve yakılır. Kyzikos'a da saldırırlar fakat şehrin Rhyndacus'un suları sayesinde korunması sebebiyle başarısız olurlar (Clinton, 1853: s. 73). Roma İmparatoru II. Claudius Dönemi'nde, MS 269 yılında büyük bir deprem Nikomedia kentini vurmuştur. Bu deprem Nikomedia'dan Dakibyza'ya (Gebze) kadar olan bölgede etkili olmuştur. Bu felaket Nikomedia kentine çok büyük zarar vermiş ve kent uzun yıllar bir harabe olarak durmuştur. Depremden sonra MS 272'de İmparator Aurelian, ordusuyla kentten geçerken, depremin yol açtığı felakete tanık olmuştur (Doğancı, 2015: s. 122). Diokletianus, MS 284 yılında tahta çıkar. Nikomedia altın çağını bu imparator döneminde yaşamıştır. Hanedanlığa istikrarı geri getiren imparatorudur. Yirmi yıllık yönetimi sırasında, kendinden önceki elli yılda ortaya çıkan problemleri düzeltmeye çalışmıştır. Diokletianus tahta çıktıktan sonra hem Ren Nehri cephesinde, hem de Tuna Nehri'nde bazı tehditler ve problemler ortaya çıkmıştır. Diokletianus kırk yaşlarındadır ve bir oğlu yoktur. General Maximian'ı evlat edinmiş ve MS 285 yılında ona Caesar ünvanını vermiştir. Diokletianus, tetraşi sistemini getirmiştir. Bu sistemde, imparatorun bulunmadığı bir cephede yönetimi elinde bulunduran bir general bulundurulup, risk ortadan kaldırılır. Bu yönetim sisteminde eyaletler *diocese* (yönetim birimi) adı verilen 12 birime ayrılmıştır (Harita 5). Her bir *diocese*,

vicarius adı verilen bir temsilci tarafından yönetilmiştir (Mackay, 2004: s. 291-296). Diokletianus, MS 285 ve 286 yıllarında kışı Nikomedia’da geçirir. 1 Nisan’da Maximian’ı Augustus ilan eder (Clinton, 1853: s. 88). Batının başkenti Roma’nın ihtişamına karşı, Diokletianus Avrupa ve Asya’nın sınırında bulunan Nikomedia’yı başkent seçmiştir. Nikomedia, Tuna Nehri ve Fırat Nehri’ne neredeyse eşit mesafede bulunmaktadır. Başkent buraya taşınmasından sonra Nikomedia muhteşem bir şehre dönüşmüş, nüfus ve büyüklük açısından Roma, İskenderiye ve Antakya ile rekabet eder hale gelmiştir (Gibbon ve Smith, 1857: s. 92). Nikomedia, Diokletianus’un en sevdiği ikametgâh yeridir. İmparator Nikomedia’yı Roma’yla eşit hale getirmeyi hedeflemiştir. Bunun için bazilikalar, at yarışları için bir circus, bir darphane, bir silah fabrikası, karısı ve kızı için de köşkler yaptırmıştır. Diokletianus, Yunan retoriği ve kültürü öğretmenlerini ve Atina’dan Andromachus adında bir sofist Nikomedia’ya çağırmıştır. Bunun yanında Diokletianus’un ana dili Latince’dir ve doğudaki eyaletler de dâhil olmak üzere imparatorluk yönetiminde Latince kullanımını tercih etmiştir. Onun himayesinde, Nikomedia bir Latin başkenti olmuştur. Lactantius’un ve bir Latince dilbilgisi uzmanının görevlendirilmesiyle, Nikomedia imparatorluğun doğusunda Latince araştırmalarının yeni bir merkezi konumuna gelmiştir (Van Dam, 2011: s. 107). Nikomedia kentinin Roma Dönemi’nde, savunma duvarları, liman, tiyatro, imparator tapınakları, circus, darphane ve silah fabrikası gibi yapılarla Roma’nın karşısına rakip çıkarılmış dev bir metropol olduğu açıkça görülmektedir. Kentte bunlara ek olarak, nymphaion, hamam, gymnasium, agora, sarnıç ve manastır yapıları bulunmaktadır (Çalık Ross, 2006: s. 915).

Yeraltı kaynaklarına da sahip olan kentte, heykel ve lahit üretimi de vardır. ‘Kocaeli Arkeolojik Yüzey Araştırmaları’nda, Kandıra Küplük Mevki’nde aynı zamanda muhtemel bir lahit atölyesine de sahip, antik bir taş ocağı (Lev. I, Res. 2) tespit edilmiştir. Nikomedia’da Latin retoriğinin ve dilbilgisinin öğretmenleri takdir edilirken, aynı zamanda bu kentte Hristiyanlar için artık hoşgörü bitmiştir. MS 303 yılının Şubat ayında, ordudaki memurlar ve askerler Nikomedia’da bir kiliseyi yağmalar. Lactantius da, bilimsel incelemelerinin biri sırasında orada olduğunu kabul eder ve hitabet dersi verdiği sırada, tanrının tapınağının yıkıldığını yazar (Van Dam, 2011: s. 107). Hristiyan takibatı, MS 303 yılının Şubat ayında Nikomedia’da başlamıştır. MS 303 yılında Diokletianus ilk fermanını yayınlar (Clinton, 1853: s.

93). Diokletianus'un yayınladığı bu ilk ferman, Hristiyanlar'a verilecek cezaları içerir. Bir sonraki fermanında ise papazların tutuklanıp hapsedilmesini emreder. Nikomedia piskoposunun başı kesilir ve diğer Hristiyanlar ise yakılır ya da suda boğulur. Bu olayı takiben sarayda bir yangın çıkar ve Hristiyanlar suçlanır. Daha sonra saray çalışanları tasfiye edilir ve öldürülür (Van Dam, 2011: s. 107). Diokletianus'un tacını ve tahtını terketme seremonisi, MS 305 yılında Nikomedia'ya 3 mil (4.8 km) uzaklıktaki geniş bir ovada gerçekleşmiştir. Diokletianus, burada gösterişli bir tahta çıkmış ve yaptığı etkileyici konuşmasında bu buluşmaya katılan halkına ve askerlerine niyetini belli etmiştir. Diokletianus, bu özel günde imparatorluğu bırakmış ve üstü kapalı bir at arabasıyla son bir kez Nikomedia'nın içinden geçerek, emekliliği için seçtiği ve aynı zamanda memleketi olan Dalmaçya'ya doğru vakit kaybetmeden yola koyulmuştur. MS 305'te aynı gün, İmparator Maximian da Milano'da tahtı bırakmıştır (Gibbon ve Smith, 1857: s. 96). MS 311'de Hristiyan takibatını durdurmak için Galerius tarafından Nikomedia'da bir hoşgörü fermanı yayınlanır. Fermanda, geçmişte Hristiyanlar ve Roma İmparatorluğu arasında yaşanan olaylardan ve Hristiyanlar'ın bu fermanın sonra daha özgür bir hayat sürebileceğinden bahsedilir (Çalık Ross, 2017: s. 144). Fermanın yayınlanmasını, MS 311 Mayıs'ında Galerius'un ölümü takip eder.

MS 313'te Maximin ordusuyla Byzantium'u geçip Heracleia'ya kadar gider. Licinius ise onu karşılamak için Hadrianopolis'e ilerler. MS 313'te Maximin ve Licinius'un orduları Heraclea (Marmara Ereğlisi?) yakınlarında karşılaşır. Maximin yenilir ve ilk önce Nikomedia'ya, daha sonra da Kapadokya'ya kaçar. Licinius zaferinden birkaç gün sonra Nikomedia'ya girer ve MS 313'te kiliselerin restore edilip tekrar eski haline getirileceğini anlatan ve Hristiyanlar'ın lehinde olan bir ferman yayımlar. Böylece MS 303'te Nikomedia'da Diokletianus tarafından Hristiyan takibatı için yayınlanan ilk fermanın 10 yıl 4 ay sonra, Hristiyan takibatı artık durmuştur. Bunu takiben, MS 313 yılında Diokletianus ölür (Clinton, 1853: s. 96-98). MS 325 yılında Nikomedia'da Konstantin için *Vicennalia* (tahta çıkışın 20. yılı kutlaması) kutlamaları yapılmıştır. Aynı kutlamalar MS 326'da Roma'da da yapılır (Clinton, 1853: s. 102). Konstantin, II. Şapur'a karşı başlattığı seferindeyken, MS 337'de Nikomedia yakınlarında ölür (Lieu ve Montserrat, 2003: s. 257). Geç Antik Dönem'in en önemli hatiplerinden sofist Libanius, MS 349'dan itibaren Nikomedia'da yaşamaya başlar. Burada beş sene kalır. Julian, Gallus Caesar

olmadan önce, Constantius tarafından Konstantinopolis'ten Nikomedia'ya gönderilmiştir. Bu dönemde sofist Libanius, Nikomedia'da dersler vermiştir. Julian bu derslere katılmamış ama sofistin eserlerini satın alıp okumuştur (Clinton, 1853: s. 110-113). Libanius, Nikomedia'yı Konstantinopolis'e tercih etmiştir. Nikomedia'da neredeyse her yerde, hatta hamamlarda bile ders vermiştir. Libanius ayrıca, tüm şehrin onlar için bir sınıfa dönüştüğünü söylemiştir (Shepardson, 2014: s. 37). MS 350'de gerçekleşen bir deprem Nicaea ve Nikomedia'yı sarsmıştır. MS 355'te merkez üssü Nikomedia kenti olan bir deprem olmuştur. Yine MS 358'deki bir deprem Nikomedia kentini büyük yıkıma uğratmıştır (Doğancı, 2015: s. 122-124). Nikomedia bu depremde artık bir harabeye dönmüştür (Clinton, 1853: s. 120). MS 362'de Julian, Nikomedia ve Pessinus'tan geçip, Antioch'a gitmiştir. Julian, Pannonia'yı terk edip, MS 362 Mayıs'ında Nikomedia'ya varır (Clinton, 1853: s. 123-125). MS 362'de, MS 358 Nikomedia depreminde ayakta kalmayı başaran binalar yıkılmıştır. Deprem uzmanları, bu depremin şiddetinin 8 olduğunu belirtmektedir (Doğancı, 2015: s. 125). MS 364'te Valentinian Nikomedia'dan geçip Konstantinopolis'e ulaşır ve orada 28 Mart tarihinde kardeşi Valens'i Augustus ilan eder (Clinton, 1853: s. 127). MS 368'de Nicaea merkezli bir deprem, Nikomedia'da da yıkıma sebebiyet vermiştir. Bu depremin şiddeti de 7 olarak tahmin edilmiştir (Doğancı, 2015: s. 125). Valens, MS 370'te Nikomedia'ya gelir ve oradaki işleri çok zamanını alır. Buradan Antioch'a doğru yola çıkar ve ilk önce Kapadokya'daki Caesarea'ya uğrar (Clinton, 1853: s. 131). MS 447'de Nikomedia'da yıkıma yol açan bir deprem, Bithynia'dan Troas'a kadar olan büyük bir bölgeyi etkilemiştir. MS 478'da bir başka deprem, Helenapolis/Drepanon (Hersek Burnu) ve Nikomedia'da büyük bir felakete yol açmıştır. Yine MS 480'de tüm Marmara bölgesini etkileyen bir deprem, Nikomedia'yı da sarsmıştır. MS 488'deki bir başka deprem Nikomedia ve Prainetos'u (Karamürsel) etkilemiştir (Doğancı, 2015: s. 126). Tüm bu depremlere rağmen, Nikomedia'nın hala önemli bir kent olduğu, sikke üretimine devam etmesinden anlaşılmaktadır. Ünal'a göre, MS 550 yılına ait bir I. Justinianus (Jüstinyen) sikkesi (Lev. I, Res. 3), bu yıllarda Nikomedia'daki bir darphanede basılmıştır. Sikkenin ön yüzünde imparatorun cepheden portresi, arkada ise M harfi (değer işareti), bunun hemen solunda *ANNO* lejandı ve darphaneye ait bir işaret olan *NIKO* bulunmaktadır. Nikomedia darphanesi II. Justinus Dönemi'nde de (MS 565-578) aktif olarak varlığını devam

ettirmiştir (Ünal, 2004: s. 126, 130). MS 551 yılında gerçekleşen bir deprem ise Astakenos Körfezi ve doğusunu etkilemiştir. MS 553 yılında ise Konstantinopolis ve Nikomedia kentlerini yıkıma uğratan bir deprem daha olmuştur. MS 6. yüzyıldaki bilinen depremlerden biri olan, MS 557 yılındaki depremde ise yine Konstantinopolis ve Nikomedia kentleri sarsılmış ve bu kentlerdeki bazı binalar yıkılmıştır (Doğancı, 2015: s. 126-127).

2.3. Bizans Dönemi

İslam fetihleri Konstantinopolis'e yönelince bundan Nikomedia da etkilenmiştir. MS 674 yılında Muaviye Dönemi'nde Konstantinopolis'e gelen Müslüman donanması Nikomedia'yı kuşattıysa da bunda başarısız olmuştur (Bostan, 2001: s. 536). MS 740 yılında Nikomedia'da büyük bir deprem olmuş ve kent harabeye dönmüştür. Fakat Konstantinopolis, Nikomedia'yı bir liman ve pazar olarak kullanmaya devam etmiştir (Treadgold, 1997: s. 405). Halife Mehdi Billah'ın oğlu olan Harunureşid'in MS 781-82 yıllarındaki kuşatmasında Nikomedia ilk kez Araplar'ın eline geçmiştir. Daha sonra Türkler Bithynia bölgesine hâkim olur ve Nikomedia'ya ulaşır. 1081 yılında Süleyman Şah'ın idaresinde bulunan Nikomedia, 1085'te tekrar Doğu Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyetine girer. Haçlı Seferleri'nin başlaması ile birlikte, 1096 yılında Haçlılar Nikomedia'ya yerleşir (Bostan, 2001: s. 536). Osman Bey 1301 yılında gerçekleşen Koyunhisar Savaşı'nda (*Battle of Bafeus*), Doğu Roma ordusunu ağır bir yenilgiye uğratmıştır. 1301 yazında yapılan bu savaşın, Osmanlı egemenliğinin başlangıç noktası olduğu da söylenir (Mikaberidze, 2011: s. 190). Bu savaştan sonra Türk akınları Nikomedia'ya kadar uzanmaya başlamıştır (Bostan, 2001: s. 536). 1329 yılında Andronikos ve Kantakuzenos, Nikomedia ve Nicaea'daki Osmanlı kuşatmalarını kaldırmak için 4000 kişilik bir ordu toplamıştır. İmparatorun ordusu Nikomedia yolundayken Pelecanum'da Osmanlı ordusuyla karşılaşır. Yapılan savaş sırasında imparator yaralanır, Doğu Roma ordusundaki askerler arasında bunun ölümcül bir yara olduğu haberi dolaşır ve ardından panik başlar. Osmanlı ordusu hücum eder ve Doğu Roma ordusunu yener (Treadgold, 1997: s. 761). Tarihte bu savaşa Pelekanon Savaşı denir. 10-11 Haziran 1329 yılında Manyas'ta gerçekleşmiştir. Osmanlı ilerleyişi sırasında Sultan Orhan, III. Andronicus'u yenmiştir. Türkler Nicaea'yı hedeflemiş ve Andronikos buna müdahale etmiştir. İmparator, Türk askeri kampına yaklaşmış fakat planladığı baskın başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Sonraki gün, Andronikos'un

geri çekilmesi bir bozguna dönüşmüş, ordusu yok edilmiş, kendisi de yaralanmış ve Konstantinopolis'e kaçmıştır. 2 yıl sonra Nicaea alınmıştır ve Türkler Konstantinopolis'e yaklaşmıştır (Bradbury, 2004: s. 177). Doğu Roma İmparatoru haraç ödemek şartıyla Nikomedia'yı (1333) kurtarmıştır. Fakat 1337'de Nikomedia, Osmanlı Devleti'nin topraklarına katılmış ve yönetimi Süleyman Paşa'ya bırakılmıştır (Bostan, 2001: s. 536).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BÖLGENİN ÖLÜ GÖMME ADETLERİ

3.1. Antik Bithynia Bölgesi

Marmara Bölgesi, Paleolitik Dönem'den beri yerleşim görmektedir. Marmara Bölgesi'ndeki Paleolitik merkezler, Yarımburgaz Mağarası ve Ağaçlı, Domalı-Alaçalı, Gümüşdere-Kilyos, Tepecik, Değirmenlik, Kefken, Avşa Adası-Manastır, Haramidere ve Paşaalanı gibi açık havada bulunan yerleşimlerdir (Kartal, 2003: s. 35). Buluntu gruplarının İstanbul'un çevresinde daha yoğun olarak ele geçmesi dikkat çekicidir. Bithynia'nın Karadeniz sahil şeridinin batıdaki başlangıç noktası olarak kabul edebileceğimiz, İstanbul'un Asya kıtası tarafındaki Şile'de bulunan Domalı-Alaçalı buluntu merkezlerinde, Epi-paleolitik olduğu düşünülen buluntular tespit edilmiştir. İzmit'in kuzeyinde bulunan Kefken, Ağaçlı'nın güneybatısında bulunan Paşa Alanı, İstanbul'un batısında kalan ve Yarımburgaz'a yakınlığıyla dikkat çeken Haramidere ve Marmara Denizi'nin güneyindeki Avşa Adası'nda bulunan Manastır'ın, Epi-Paleolitik devreyle bağlantılı olduğu düşünülmektedir (Kartal, 2003: s. 38). Karadeniz kıyı şeridine yakın bir noktada bulunan ve Şile'nin bir köyü olan Domalı Köyü çevresindeki üç kumul alanında, Yontma Taş Dönemi'ne ait aletler ele geçmiştir (www.tayproject.org).

Bithynia sınırları içerisinde kalan, İbo'nun Rampası adlı eski yerleşim, Yalova sınırlarında, Çınarcık merkezin 4 km güneydoğusundadır ve Marmara Denizi'ne uzaklığı 1 km'dir. Yalova'dan Çınarcık yönüne, Samanlı Köy güzergâhından devam eden yolun iki yanında da, yolun rampa konumuna geldiği noktada (yerel ismiyle İbo'nun Rampası), 100 x 150 metre ölçülerindeki bir sahada taş aletler dağınık biçimde tespit edilmiştir (www.tayproject.org).

Bithynia sınırları içindeki bir diğer eski yerleşim olan, Kadıköy'ün doğusundaki 26 m rakımlı Fikirtepe yerleşimini, şehirleşme sebebiyle günümüzde bulmak olanaksızdır. Bu Neolitik yerleşim, Kurbağalıdere isimli dereye uzanan bir sırtın üstünde yer alır. Kurbağalıdere'nin Kalamış Koyu'na döküldüğü düşünüldüğünde, bu eski yerleşimin Marmara Denizi ile alakalı olduğu fikri akla gelmektedir. Eski yerleşimin burada bulunduğu dönemde, bu çevrede ormanların

bulunduğu ve avlanmaya müsait bir ortamın olduğu düşünülmektedir. Fikirtepe'nin kuzeyinde ve batısında, dere tarafından oluşturulan alüvyonun meydana getirdiği verimli topraklar bulunur. Fikirtepe eski yerleşimi, tarım, balıkçılık ve avcılık yapılan verimli topraklara sahiptir (www.tayproject.org). Fikirtepe Neolitik yerleşiminde, ona en yakın yerleşim olan Pendik Höyük'te de görüldüğü gibi, ölen kişiyi yapı tabanının altına gömme geleneğini bulunmaktadır. Ölen kişi, tabanda açılan çukurlara hocker pozisyonunda gömülmüştür. Belirli bir yön bulunmaz. Burada sadece bir mezara ölü hediyesi konulmuştur. Mezarda birer adet hayvan figürünü, kemikten yapılmış kaşık ve çömlek bulunmuştur. Ilıpınar'da, Fikirtepe kökenli malların bulunması, bu dönemin ticaretine ışık tutacak bir bulgudur (www.tayproject.org).

Pendik (Temenye) Höyük, İstanbul'un Anadolu yakasında bulunan ve Neolitik Dönem'e tarihlenmiş bir höyüktür. 1981'de iki adet kulübenin içerisinde tabanın alt seviyesinde hocker tarzında ölü gömme yapıldığı tespit edilmiştir. İnsan iskeletlerinin yanında ölü hediyesi bulunamamıştır. 1992'de ise kulübelerle alakası olmayan, tüm ölülerin hocker tarzında gömüldüğü ve içlerinde mezar hediyesi olarak boncuk ve kemikten yapılmış alet bulunan 30 mezar tespit edilmiştir (www.tayproject.org).

Bursa Yenişehir ovasında bulunan Barçın Höyük'te 2010 yılında yapılan kazılarda, Neolitik Dönem'e ait yedi mezar bulunmuştur (Geeritsen ve Özbal, 2012: s. 159). Bursa Yenişehir Ovası'nda bulunan Menteşe'de, 2000 sezonu ve ondan önceki sezonda, Neolitik ve Erken Kalkolitik Dönem'e ait, 11'i yetişkin, 9'u çocuk ve bebek olmak üzere, 20 insan iskeleti bulunmuştur. Mezar hediyeleri olarak, yetişkin mezarlarında her iki cinsiyette de çanak çömlek, kız çocuklarına ait mezarlarda ise bazı örneklerde gerdanlık görülmektedir. Bu mezarlarda ilgi çekici olan, Ilıpınar'da da olduğu gibi, kürek kemiği ve boynuz gibi hayvan kalıntılarının bulunmasıdır. Bir başka ayrıntı da, UH adı verilen mezarda bulunan yetişkin erkek (43-49 yaş arası) iskeletinin, bir kemer giymiş vaziyette gömülmüş olmasıdır. Bireyler hocker pozisyonunda gömülmüştür (Alpaslan-Roodenberg, 2001: s. 7).

Ilıpınar, İznik Gölü'nün batı yönünde ve Orhangazi ilçesinin 2 km güneyinde bulunur. Höyüğü ilk olarak 1948'de İ. Kökten çalışmıştır. Höyük, 112 m rakıma sahiptir. 10 adet katman tespit edilmiştir. I. Katman'da, MS 7. ve 6. yüzyıllara

tarihlenen bir mezar katmanı ve 200 mezar tespit edilmiştir. III. Katman'da, Erken Bronz Çağı'na ait bazı mezarlarda bronz silahlar ele geçmiştir. IV. Katman, eski mezarlık katmanı olarak isimlendirilmiştir. Burada 40 mezar tespit edilmiştir. Bu mezarların bazılarında, hocker pozisyonunda gömülmüş kişilerin yanında hediye olarak çanak çömlek ya da bronz objeler ele geçmiştir. Bu mezarlar, Son Kalkolitik (Bakır-Taş) Çağ'a aittir (www.tayproject.org).

Bursa bölgesinde sadece Orhaneli'deki Arpa Tepe'de Bronz Çağı izleri olduğu bilinmektedir. Fakat son araştırmalarda Sinekkayası ve Kaynarca'da da Bronz Çağı buluntuları tespit edilmesiyle, bölgedeki Bronz Çağı yerleşimleri hakkındaki düşünceler değişmiştir (Dinçer, 2010: s. 14).

Adapazarı'nın kuzeyi, Kocaeli, Başiskele ve Bithynia'nın doğusundaki Ereğli-Yassıkaya'da Tunç Çağı'na ait seramik parçalarına rastlanmıştır. MÖ 4000 ve 3500'den itibaren Balkan kökenli insan toplulukları Bithynia dediğimiz bölgede kendini göstermeye başlamıştır. Hititler'in bırakmış olduğu kayıtlarda, Bronz Çağı'nın bitiminde ve Demir Çağı'nın başlangıcında Traklar'ın bölgeye yerleştiği belirtilmektedir (Beksaç ve Beksaç, 2015: s. 43).

Astakenos Körfezi'nin doğu ucunda bulunan ve bir Megara kolonisi olan Astakos'un bulunduğu yer olarak düşünülen Başiskele'de ele geçen Bronz Çağı'na ait seramikler, burada Hellen kolonizasyonundan önce bir yerli halkın varlığına işaret etmektedir. Klasik Çağların başlangıcında, Geometrik Dönem'de Astakenos Kolpos (İzmit Körfezi) kıyılarında Hellen kolonileri kurulmaya başlanmıştır. MÖ 712'de Megaralılar tarafından kurulan Astakos bunlardan biridir (Clinton, 1830: s. 411).

Tümülüsler, Klasik ve Hellenistik Dönem'de yaygınlaşmıştır. MÖ 6. yüzyılın sonları ve MÖ 3. yüzyıl birinci yarısı arasındaki dönemde, Trakya bölgesinde yaşayan aristokratlar ve kraliyet hanedanı büyük tümülüslere gömülmüştür. Bu tümülüslerde, altın ve gümüşten yapılmış pahalı mezar hediyelerinin olduğu görülmüştür. MÖ 3. yüzyıldan itibaren büyük ölçülere sahip tümülüsler gitmiş, bunun yerine mezarlığın tamamını oluşturan küçük tümülüsler gelmiştir. MS 1. ve 2. yüzyıllar içinde büyük tümülüsler geri gelmiş; fakat içerik olarak Klasik ve Hellenistik Dönem'in mezar mimarisi yerine, bu yeni büyük tümülüslerde basit mezarlar ve kiremit mezarlar görülmeye başlanmıştır. Ayrıca

lahit ve taş örgüye sahip küçük mezar yapıları da bu dönemde kullanılan tipler arasındadır (Yıldırım, 2011: s. 35-36). Bithynia'da tümülüsler çok yaygındır ve Hellenistik Dönem özellikleri gösterirler. Bu tümülüsler, Trakya kültürü ile ilişkilidir. Bu tümülüslerde bir dromos ve bir de mezar odası bulunmaktadır ve mezar odasının çatısı, genelde beşik tonoz şeklinde ya da bindirme çatı olarak inşa edilmiştir. Kocaeli, Adapazarı, Bartın, Düzce, Bursa ve Bolu'da tümülüsler bulunmaktadır. Bithynia'da genelde Trak tümülüsleri görülmesine rağmen, Bolu'da bulunan Hıdırşeyh Köyü'nün çevresindeki iki adet Galat tümülüsü gibi farklı halklara ait örnekler de vardır (Beksaç ve Beksaç, 2015: s. 49). Osmangazi Tümülüsü, Bithynia tümülüslerine güzel bir örnektir. Bursa Osmangazi Tümülüsü 1969 senesinde Bursa'da Geyve Han'ın kuzey yönünde keşfedilmiştir ve iki bölümden oluşmaktadır. Bunlar, bir adet dromos ve bir adet mezar odasıdır. Tümülüsün MÖ 2. yüzyıla ait olduğu tespit edilmiştir. Mezarda beş adet urna (ölü küllerinin konulduğu kap) tespit edilmiştir (Bora, 2015: s. 233-234).

Bithynia'nın en güney noktasında bulunan Gölyazı'daki nekropol alanında, 2006 yılında yapılan yüzey araştırmasında ana kayaya oyulmuş sanduka tipinde lahit mezarlar (Lev. II, Res. 4) tespit edilmiştir. Ayrıca 6 x 6 metre ölçülerinde podyumlu mezarlara da rastlanmıştır. Zambak Tepe'nin yamacında ana kayanın tıraşlanmasıyla oluşturulmuş, Uluabat Gölü'ne hakim bir kutsal alan tespit edilmiştir. Burada üç adak nişi de vardır. En büyük niş, mezar steli olarak tasarlanmıştır. Apollonia'da nişler görülmesi, Frigler'in kültürünün buralara kadar yayıldığını da göstermektedir (Aybek ve Öz, 2008: s. 288).

Hellenistik Dönem'de popüler olan mezar stelleri, Bithynia'da da görülmektedir. Şahin'e göre, Bursa Müzesi'ndeki iki yeni stel, MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmiştir. Bu stellerin birinde bulunan kanatlı erkek figürü dikkat çekicidir. Bunun erkek Psyche olduğu düşünülmektedir. Bu stel bir aile için yapılmıştır. Stel üzerine ismi yazılı olan kişiler, bu stelde tasvir edilmişlerdir (Şahin, 1996: s. 22, 23, 27).

İznik Elbeyli'de Merdivenli Kaya adı verilen bir tören alanı bulunmaktadır. Üstteki en son basamaktan sonra, ana kaya düz bir hale getirilmiştir. Bithynia'da görülen açık hava tören alanlarına bir örnektir. Bu antik tören yeri, sonraları bir taş ocağına dönüştürülmüştür. Taş kesmede kullanılan aletlerin izleri hala

görülebilmektedir. İznik'teki Müşküle Köyü'nde yer alan bir anıt olan Müşküle Anıtı, ana kaya üzerinde bulunur. Hellenistik Dönem'e aittir. İçinde bir mezar odası olduğu tahmin edilmektedir. Bithynia mezar anıtlarına bir örnek ise İznik'teki Berber Kaya'dır. Ana kaya oyularak meydana getirilmiş bir lahit anıttır. Bu anıtın, Bithynia hükümdarı II. Prusias'ın lahdi olduğu düşünülmektedir. İznik'teki Elbeyli Tümülüsü ise, dromos ve bir mezar odasından oluşmaktadır. Yine İznik Elbeyli'deki Dört Tepeler Tümülüsü, ahşaptan yapılmış kalaslarla örtülmüş bir adet dromosa ve beş adet basamakla aşağı inilen bir mezar odasına sahiptir (Şahin vd 2008: s. 13-16).

2007 yılında Uludağ eteklerindeki köylerde yapılan yüzey araştırmasında Sandıklı'da ana kayaya oyulmuş bir lahit ve kapağı tespit edilmiştir (Lev. II, Res. 5). Bu çalışma döneminden bir önceki sene, araştırmacılar bunun bir benzerini Güngören'de görmüşlerdir. Büyük Deliler Köyü'nde ise bir Roma lahdi parçasına rastlanmıştır (Auzepy, 2009: s. 351-354).

3.2. Nikomedia ve Teritoryumu

Bir mezar anıtı olarak tümülüslere, Nikomedia ve çevresinde oldukça sık rastlanmaktadır. Bu tümülüsler, Yağcılar Tümülüsü, Duraklı Tümülüsü, Tepecik Tümülüsleri, Kalburcu Tümülüsleri, Kutluca Tümülüsü, Turgut Mahallesi Tümülüsü, yedi adet Üçtepelere Tümülüsleri, Kanlıbağ Tümülüsü, Ulupınar (Bulduk) Tümülüsü, Hacıoğlu Tümülüsü, Çubukluosmaniye Tümülüsleri, Sultaniye Tümülüsleri, Güvercinlik Tümülüsü, Sarımeşe Tümülüsü, Hikmetiye Tümülüsleri, Kefken Yaylapınarı Tümülüsü, İhsaniye Tümülüsü ve Hisareyn Tümülüsü'dür. Bunlar arasında Üçtepelere Tümülüs I, Aytepe Tümülüsü olarak ve Üçtepelere Tümülüs VII, Büyük Tümülüs olarak da bilinir (Bora, 2015: s. 136-175). Üçtepelere'deki yedi tümülüsün numaralandırması, farklı kaynaklarda geliş yönüne göre değişmektedir. Yağcılar tümülüsünün çatı örtüsü pandantifli kubbe biçiminde yapılmıştır. Duraklı Tümülüsü'nün çatısı ise bindirme tekniğiyle inşa edilmiştir. Kalburcu Tümülüsleri'nde mezar parçaları olan taş levhalar ve pişmiş topraktan yapılmış levhaların parçaları tespit edilmiştir. Pişmiş toprak ve taş levhalar, kist mezar ve kiremit mezar tiplerinin varlığına işaretler. Kutluca Tümülüsü ise, Bithynia bölgesinde sahte kubbeye sahip tek mezar yapısıdır. Çatı örtüsü beşik tonoz biçiminde yapılan Turgut Mahallesi Tümülüsü'nde üç adet lahit tespit edilmiştir. Kanlıbağ Tümülüsü'nün çevresinde kiremit mezarlar saptanmıştır. Bu tümülüsün

bir mezar odası ve bir dromosu bulunur. Mezar odasında ise iki adet klineye rastlanmıştır. Bu yatakların baş kısmındaki taş levha ise, adakları koymak için kullanılmıştır. Mezar yapısının Erken Hellenistik Dönem ya da MÖ 3. yüzyılda inşa edildiği düşünülmektedir. Tümülüste Hellenistik Dönem ve Roma Dönemi'ne ait pişmiş toprak kandiller, cam ve pişmiş topraktan yapılmış unguentariumlar, sikkeler, altın diadem ve yüzük gibi eserler tespit edilmiştir. Bir mezar odası ve bir dromosa sahip olan Ulupınar Tümülüsü ise, kabartmalı çivi başlarının ön kapıya ait olması muhtemel parçaya işlenmesiyle ön plana çıkmaktadır. Hacıoğlu Tümülüsü'nde, kırılmış bir kumtaşı lahit teknesi parçası ve bu lahde ait olması muhtemel parçalar tespit edilmiştir. Hacıoğlu Tümülüsü, tümülüs altı lahit mezar tipine bir örnektir. Kefken Yaylapınarı Tümülüsü ise 2 metre yüksekliğe sahiptir ve altında kireç taşından yapılmış bir adet sanduka mezar (Lev. III, Res. 6) bulunmuştur. Bu mezarın kapağı, kabaca yapılmış bir blok taştan ibarettir. Lahitte ele geçen diadem Hellenistik Dönem'e, unguentarium ise MÖ 2. yüzyıla tarihlenmiştir. Tümülüsün MÖ 2. yüzyılın sonunda ya da MÖ 1. yüzyılın başında yapılmış olması muhtemeldir (Bora, 2015: s. 136-174).

Bithynia'da açık hava kült alanları da bulunmaktadır. Körfez ilçesi, Tütünciftlik'in kuzey kısmında başlayan dağlık alanın hemen üzerindeki köylerden biri olan Belen'in mevkisi içinde, dere yatağının da bulunduğu kayadan oyulmuş bir mezar alanı, Bithynia'da görülen, Traklar'a özgü bir kutsal alandır. Bu alanın, ölü gömme kültürleri ve ölü yakma ile ilgili olması ihtimal dâhilindedir (Beksaç ve Beksaç, 2015: s. 50). 1953'te Kocaeli ve çevresinde N. Fıratlı tarafından yapılan kazılardan ilki, Kefken Yayla Pınar Tümülüsü'nde bulunan lahitten çıkan objelerle alakalıdır. İzmit-Derince arasında bir yeraltı mezar odasından çıkan (hipoje) buluntular da incelenmiştir. Daha sonra bu arkeolojik kazı, İzmit Akyazı Tümülüsü'nden çıkan objelere odaklanmıştır. 1958'de Adapazarı yakınlarındaki Tersiyeye Köyü'nde yapılan Tersiyeye Tümülüsü kazısı, Hellenistik Dönem'e ait bu tümülüsün Trakya ve Bithynia tümülüsleriyle olan benzerlikleri nedeniyle önemlidir. 1969'da İstanbul Üniversitesi'nin İzmit Kanlıbağ'da yaptığı kazıda, tonozlu bir mezar yapısı ortaya çıkarılmıştır. Mezar mimarisi Hellenistik olsa da, Roma Dönemi'nde de sayısız kez kullanılmıştır. Kocaeli Arkeoloji Müzesi kurulduktan sonra, 1991'de Kınalı-Adapazarı arasında bir park yapımı sırasında bir nekropol sahası ortaya çıkarılmıştır. Bir başka kurtarma kazısı da, Üçtepelere

yakınındaki tümülüslerden birinde yapılmıştır. Bu tümülüs, Hellenistik Dönem'e tarihlenmiştir. Üçtepeliler Tümülüsü, Bithynia'daki dromoslu mezarlara iyi bir örnektir. 2005 Kocaeli Yüzey Araştırması'nda Borusan ve Seka fabrikalarında birçok mimari buluntuyla karşılaşmış ve fabrika arazisinde yazıtlara sahip bir adet tüm lahit tespit edilmiştir. Bu araştırmada, surların dışında ve şehrin kuzeyinde bulunan Nikomedia nekropolünün, Orhan Mahallesi'nden başlayıp Sarıcalar ve Üçtepeliler'i de içine alarak, daha kuzeydeki Kabaoğlu Köyü'ne kadar uzadığı tespit edilmiştir. Sarıcalar ve Kabaoğlu bölgelerinde, Roma ve Bizans mezarlarına rastlanmıştır. 2005 yüzey araştırmasında, Nikomedia nekropolünün tahmin edilenden daha büyük olduğu ve Nikomedia'da lahitlerin sadece kuzeydeki nekropolde olmadığı, şehrin farklı noktalarında da bulunduğu tespit edilmiştir. 2006 Kocaeli Yüzey Araştırması'nda Hacıoğlu Köyü'ndeki bir tümülüsün etrafında kumtaşı ve terrakotta lahitlerin parçaları bulunmuştur. Kullar merkez, Yuvacık-Paşadağ ve Acısu yakınlarında kireç taşı ve mermer lahit parçaları tespit edilmiştir. Gültepe nekropolünde, dağıtılmış halde 20 terrakotta mezar tespit edilmiştir. Nikomedia ve çevresinde terrakotta mezarlara (Lev. III, Res. 7) oldukça sık rastlanmaktadır. Kandıra'da yapılan araştırmalarda birçok lahit parçasına rastlanmıştır. Bu lahit parçalarının çoğu, köy çeşmesi olarak kullanılmaktadır. Ayrıca lahitler üzerinde yazıtlar da gözlemlenmiştir. 2006 yılında Kandıra Göğüşler Köyü'nün güneyinde Küplük adı verilen mevkide, bir Antik Dönem taş ocağı tespit edilmiştir. Taş ocağında, kesilmiş bloklar ve lahit parçaları bulunmuştur. Bu buluntular, burada bir lahit atölyesi bulunduğunu göstermektedir (Çalık Ross, 2007: s. 104-121). Nikomedia'da kist mezarlara da rastlanmaktadır. Kist mezarlar, kesilmiş taş bloklardan oluşan duvarlara ve kapağa sahiptir.

Kocaeli Müzesi'nde 2006/14 Env. No. olan lahdin çatısının üst kenarı boyunca ve iki akroterinin arasında küçük oyuklar bulunmaktadır. Bu oyukların genişliği 2 cm civarındadır. Bazılarının içlerindeki metal halen gözükmemektedir. Akyürek Şahin, bu oyukların girlandları taşımak amacıyla yapılmış olabileceğini önermiştir (Akyürek Şahin, 2011: s. 356). Antik Dönem'de, mezarlara çelenkler asıldığı bilinmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANTİK DÖNEM LAHİTLERİ

4.1. Lahit ve Sarkofaj Sözcüklerinin Kökeni

Lahit kelimesi, Arapça'daki *lahd* (kabir) kökünden gelmektedir ve Türkçe'de, kenarları taş veya tuğladan yapılmış, üstünde taş kapak olan mezar anlamında kullanılır (Parlatır vd 1998: s. 1449). Lahit kelimesinin Latince'deki karşılıkları, *arca* (sandık), *capsula* (sandık ya da küçük kutu) ve *sarcophagus*'tur (Cancik ve Schneider, 2008: s. 968). Lahit sözcüğünün Grekçe'deki karşılığı ise *sarkophagos* olarak geçmektedir. Dilimize geçmiş olan sarkofaj sözcüğü, Fransızca'daki *sarcophage* (lahit) sözcüğünün telaffuzu olmakla beraber; köken olarak Grekçe'deki *sarkophagos* kelimesinden gelmektedir. Platt'a göre, iki sözcüğün birleşiminden meydana gelen *sarkophagos* kelimesi, et yiyici anlamına gelir. Bu iki kelimedden birincisi *sarx* (ceset, et); ikincisi ise *phagein*'dir (yemek) (Platt, 2012: s. 220). Antik Roma'da gömülenler, *arca* ya da *loculus* denilen taş sandukalara yerleştirilmiştir. Bu sandukaların bazıları Troas bölgesinin güneyinde yer alan Assos'tan getirilen ve kırk günde dişler hariç tüm vücudu yok eden bir taştan yapılmıştır. Bu yüzden bu taş sandukaya, *sarkophagus* (et yiyici) denmiştir. Bu terim zamanla, tüm lahit ve mezar türlerine verilen genel bir isim olmuştur (Smith, 1875). Assos'ta bulunan bu katmerli dokuya sahip taşta *sarcophagus* denir. Bu taşın içine konulan bedenlerin, sadece dişler haricinde kırk gün içinde yok olduğu bilinen bir gerçektir. Likya'da ve doğuda, benzer niteliklere sahip taşlar vardır. Bu taşlar yaşayan insanların vücutlarına bağlandığında bile deriyi aşındırır (Pliny the Elder, 36.27). *Sarkophagos* terimi, modern bilimde çok tutulmasına rağmen, yanıltıcı bir anlama sahiptir. Vücudun yok olduğu bir gerçektir, fakat lahdin işlevi bu değildir. Lahdin asıl işlevi, ölüyü muhafaza etmektir. Daha da önemlisi, Antik Dönem'de *sarkophagos* sözcüğü lahitler üzerindeki yazıtlarda yaygın değildir. Küçük Asya lahitleri üzerinde çoğunlukla mezar anlamına gelen *somatotheke*, *theke*, *soros* ya da *larnax* sözcükleri görülür (Ewald, 2012: s. 53).

4.2. Lahitlerin Tanımı

Antik Dönem’de ölü yakma geleneği terkedildikten sonra, ölü gömme önem kazanmıştır. İnsanlar öldükten sonra da anılmak için, figürlü-frizli ya da bezemesiz taştan lahitler yaptırmış ve bu lahitlere gömülmüşlerdir. Lahit üretimi zamanla büyük bir endüstriye dönüşmüş ve Roma, Attika ve Dokimeion gibi merkezler tüm antik dünya için lahit üretir hale gelmişlerdir. Bu dev endüstride, Prokonnesos gibi mermer ocakları ve Nikomedia gibi güvenilir ve stratejik limanlar önemli bir rol oynamışlardır. Lahit pahalı bir üründür. Özellikle mermer lahitlere herkesin ulaşması kolay değildir. Lahdin yapıldığı malzeme, malzeme kalitesi, işçilik ve nakliyat, lahit endüstrisinde çok önemli etkenlerdir. Taş ocağından taşı çıkaran işçiler, atölye organizasyonu, lahdin kara ve deniz yoluyla taşınması, sanatçılar, lahit trendleri, patronlar ve müşteriler, tüm bu büyük resmi oluşturan önemli unsurlardır. Lahitlerin arkasında dev bir organizasyon yatmaktadır. Saltuk’a göre, lahitler taş, ağaç, pişmiş toprak ya da mermerden yapılırlar. Lahitlerin Anadolu’da farklı tipleri görülebilir. MÖ 4. yüzyılda Lykia lahitleri (Lev. IV, Res. 8), dar ve uzunlamasına bir tasarıma, semerdam tarzında kapaklara sahiptirler. Bu lahitlerin Likya kültüründeki ahşap evlerin taklidi görünümünde ya da bir sandık gibi tasarlandıkları görülür. Hellenistik Dönem’de ise, Hareon tipi adı verilen ve kapakları üçgen formda olan bir çatı gibi tasarlanmış lahitler görülür. Roma Dönemi’nde Pamphylia ve Sidamara adları verilen iki lahit tipi gelişim göstermiştir. Pamphylia lahitlerinin (Lev. IV, Res. 9) kapakları tapınak çatısı formunda tasarlanmıştır ve üçgen bir tympanuma sahiptir. Teknede gırlanlar ve ölen kişiyi betimleyen kabartmalar bulunur. Sidamara lahitlerinde (Lev. IV, Res. 10) ise kapak, sedir (kline) formunda tasarlanmıştır. Kapakta ölen kişinin (evliyse eşiyle birlikte) yatıp uzanmış şekilde tasviri, tekne üzerinde ölen kişinin olduğu sahneler, tanrıların tasvirleri, tapınak betimlemeleri bulunur. Bu lahitler aynı zamanda sütunlu lahitlerdir (Saltuk, 1997: s. 109-110). Eski Çağ dünyasında yaygın olan dört lahit türü; Greko-Romen, Etrüsk, Fenike ve Erken Hristiyanlık lahitleridir. Bilim insanları 18. yüzyıldan beri, ölü gömmek için yapılmış, kabartma ve resimlerle bezenmiş sandukaları lahit olarak adlandırmaktadır. Bu lahitler genelde mermerden yapılmıştır; fakat kireç taşı, tuf, kumtaşı, pişmiş toprak, granit, bazalt ve porfirden (kırmızı somaki) yapılmış örnekleri de bulunmaktadır. Pliny, Assos’ta derin mavi renkte yarı değerli bir taş olan lapisten yapılmış bir lahitten, ölü tüketen olarak bahseder. Bazı bölgelerde

terrakotta ve kurşun da kullanılmıştır. Ahşap lahitler de Akdeniz’de yaygındır; fakat korunmuş örnekleri sadece Karadeniz’in kuzeyinde ve Mısır’da bulunmuştur. Gömülen kişi, lahdin boyutunu ve şeklini belirler. Küçük boyuttaki lahitler, çocukları gömmek için kullanılmıştır. Bir çatı ya da bir kline formundaki lahit kapağı, üstü açık ve dikdörtgen bir forma sahip olan lahit teknesinin üstünü kapatır (Cancik ve Schneider, 2008: s. 968).

4.3. Ostothekler

Ostothek, kabartmalarla dekore edilmiş, küçük bir sandık formundaki kül ve kemik muhafazalarıdır (Lev. V, Res. 11) (Saltuk, 1997: s. 131). Lahitler, ölen kişinin gömülmesi için kullanılmıştır. Ostothekler ise, ölü yakma geleneğinin bir sonucu olarak, kemiklerin ve küllerin konulduğu bir muhafaza olarak ortaya çıkmıştır (Çelgin, 1994: s. 169). Lapseki’de, kapağıyla beraber bulunan bir ostothek çevresinde yapılan araştırmalarda kül, karbon ve yanmış kemik parçaları tespit edilmiştir (Körpe, 1998: s. 172). Ostothekler ve çocuk lahitlerinin boyutları açısından birbirlerine benzemeleri, çoğu zaman bilim insanları arasında fikir ayrılıklarına neden olmuştur. Bu lahitlerden biri de Antalya L lahididir. Korkut’a göre, lahit literatüründe Antalya L olarak isimlendirilen lahit, Roma Dönemi frizli lahitleri içinde bir grup olan Torre-Nova grubuna dâhil edilmiştir. Bunun sebepleri, frizlerin lahdin köşelerinde sütunlar ya da plasterlerle (gömme sütun) ayrılması, farklı mimari özellikleri ve süslemeleridir. Wiegartz, Torre-Nova grubunun Afyon A, Rom B ve Richmond gibi büyük olan sandukaları için yetişkin lahdi, Antalya L ve Beyrut C gibi küçük olan örnekleri için ise çocuk lahdi tanımını yapmıştır. İlk defa Himmelmann bu grubun küçük olan örneklerinin ostothek olarak kullanım görmüş olabileceğini belirtmiştir. Bu iddia üzerine Wiegartz, 100 cm’ye kadar olan lahit ve sanduka örneklerini ostothek, bunun üstündeki sandukaları ise lahit olarak tanımlamıştır. Çocuk lahitleri ve ostothekler form açısından birbirine benzemektedir. Uzun lahitlerin kapağı üzerinde uzanmış olarak tasvir edilen yetişkinlerin, mezarın sahibi olan kişileri sembolize etmesi, Wiegartz’ın bu son tanımlamasını büyük ölçüde etkilemiştir. Bu doğrultuda yapılan bir yorumlama da, Andreae’dan Kassel-Ostothegi için gelmiştir. Andreae, 81 cm uzunluğunda olan sandukanın, ön yüzündeki karı koca tasvirlerinden ötürü ostothek olarak kullanılmış olduğunu belirtmiştir (Korkut, 2004: s. 195-196). Anadolu’daki ostothekler Erken

Hellenistik Dönem’de görülmeye başlar. Sardis’teki sanduka formundaki ostothelelerle, Sagalassos’taki sütunlu ve figürlü ostotheleler, Geç Hellenistik Dönem’e tarihlenmektedir. Anadolu’da kimi bölgelerde ostothele hiç görülmeyenken, bazı bölgelerde çok sık rastlanır. Aphrodisias’ta ostothele neredeyse hiç üretilmemiş gibidir. Bithynia’da yoğun olarak lahit, nadir olarak da ostothele üretilmiştir. Kilikia’nın batısında ve Pamphylia’nın doğusunda ise ostothele yoğun olarak görülür. Dokimeion’da MS 140-170 yılları arasında, girlandlı ve figürlü-frizli ostotheleler üretilmiştir. Bithynia’da ise, çerçevesiz, sütunlu, girlandlı ve figürlü-frizli ostotheleler üretildiği bilinmektedir. Bithynia’da en dikkat çeken ostothele tipi ise, sunak ostothele’tir. Bunlar bir direğin ya da sütunun taşıdığı bir ostothele görünümündedir. Alt kısımdaki destek direği bir sunak, üst taraftaki bölüm ise bir ostothele formunda işlenmiştir (Koch, 2001: s. 219-223). Bu tip sunak ostothelelere, Nikomedia’da da rastlanmıştır. Mermer kaide üstünde bir kapaksız ostothele (Lev. V, Res. 12), İstanbul Arkeoloji Müzesi’ndedir. Buraya İzmit’ten gelmiştir. Ostothele üzerinde girlandlar ve boğa ve Medusa başları yer alır. Kaide, 1.40 m, ostothele ise 0.50 m yüksekliğindedir (Şahin, 1973: s. 35).

4.4. Lahit Atölyeleri

Roma kenti, imparatorluğun batısındaki birinci lahit üretim merkezidir. Üretim MS 110-120 yıllarında başlamıştır. Roma lahdi genelde düz bir kapağa sahip, alçak bir dikdörtgen kutu formundadır. Üzerinde ölen kişinin tam boy portresinin bir ziyafetteymiş gibi boylu boyunca uzandığı kline formunda kapak ise, Romalılar’ın Etrüskler’den esinlenip geliştirdiği bir kapak tipidir. Bu kapak tipi, özellikle MS 2. yüzyılın geç döneminde popüler olmuştur ve üç üretim merkezinde de pahalı lahitler için üretilmiştir. Uzun fiç formunda ve üzüm cenderesine benzeyen bir lahit tipi olan lenos (Lev. VI, Res. 13), MS 2. yüzyılın sonlarında Romalılar’ın geliştirdiği bir başka lahit tipidir. Bu lahit tipinin ön yüzünde genelde dışarıya doğru çıkık, oluk ağzı biçiminde iki aslan başı vardır (www.metmuseum.org).

Yunanistan’da yontulmuş ilk mezar anıtları olan steller, Attika’da MÖ 6. yüzyılda görülmüştür. MÖ 6. yüzyıldan sonra arada bir boşluk olsa da, bu yeni tarz MÖ 5. yüzyılda tekrar tanıtılmış ve MÖ 4. yüzyıla doğru devam etmiştir. Bu steller, aristokratlar arasında oldukça yaygındır ve Yunanlılar’ın sanatsal başarılarından

biridir. Bu stellerin üzerinde bazen tek bir figür, bazen de bir figürün sevdikleriyle tokalaşması betimlenmiştir (McCann, 1978: s. 15).

En erken Attika lahdi, MS 140'da üretilmiş ve girlandla süslenmiştir. İleri safhalarda ise bu süslemelerde, komos törenlerinde ve efsanelerde geçen eros betimlemeleri kullanılmıştır. Attika lahitleri (Lev. VI, Res. 14) dört yüzde de kabartmalara sahiptir. Kapaklar ilk olarak bir çatı formunda yapılmıştır; fakat MS 2. yüzyıl sonlarından itibaren bunun yerini klinede uzanan bir çift almıştır. İnsan yaşamına dair betimlemelere rastlanmaz. En yaygın mitolojik sahne Amazonlar ve Truva Savaşı'dır. Attika lahitlerinde portre bulunmaz (Cancik ve Schneider, 2008: s. 971). Attika lahitlerine güzel bir örnek, Atina Ulusal Arkeoloji Müzesi'nde bulunmaktadır. Bu mermerden Attika lahdi, Peloponnesos-Ayios Ionannis'te bulunmuştur. MS 150-170 yılları arasına tarihlendirilmiştir. Bu lahit Pentelikon mermerinden yapılmıştır. Meleager ve Atalanta'nın yer aldığı Kalydon yaban domuzu avı, bir uzun bir de dar yüzde betimlenmiştir. Diğer uzun yüzde, aralarında bir kantharos bulunan ve yüzyüze duran iki aslan tasvir edilmiştir. Diğer dar yüzde ise, bir griffon bir öküzü alaşağı ederken betimlenmiştir. Bu lahit, bir Attika atölyesinin ürünüdür. Uzunluğu 2.10 m, genişliği 0.96 m ve kapakla birlikte yüksekliği 1.50 m'dir (www.namuseum.gr).

Bir diğer lahit atölyesi ise, Anadolu'daki Dokimeion (İscehisar) mermer ocaklarında bulunur. Buradaki üretim MS 150'de başlamış ve MS 260'ta aniden kesilmiştir. Burada bilinen tüm lahitlerin yarısından fazlası sütunlu lahit ve çeşitleridir. Kapakları ilk önceleri çatı formunda yapılmış; fakat MS 160-170'ten sonra kline üzerinde uzanan çift şeklinde üretilmiştir. Sütunlar arasındaki mesafede mitolojik figürler ya da tanrılar ve çoğunlukla tanımlanamayan figürler bulunur. Dokimeion'da üretilen frizli lahitler ise, köşe gömme ayaklarının eklenmesiyle mimari bir form (Torre Nova grubu) kazanmıştır (Cancik ve Schneider, 2008: s. 971).

Dokimeion lahdi (Lev. VI, Res. 15), Antik Dönem'de bir markaya dönüşmüştür. Farklı yerlerde bulunan yazıtlarda, mezar sahibinin aldığı Dokimeion lahitlerinden ya da mermerlerinden bahsedilir. Yazıtlara rağmen, kimi Dokimeion lahitleri günümüze ulaşmadığı için onların gerçekten Dokimeion'da yapıp yapılmadığını bilemeyiz. Örneğin Hierapolis'te bulunmuş ve mermer ocağı olarak

Dokimeion’u işaret eden yazıtların çokluğuna rağmen, bu antik kentteki mermer lahitlerin çoğu Aphrodisias kökenlidir. *Asiatic* sütunlu lahitlerinin, ancak bitirildikten sonra mermer ocağını terkettiğinin ortaya çıkması, Dokimeion atölyelerinin ününü pekiştirmiştir. Bu olay, müşterinin sadece hammadde değil, işçilik için de para ödediğini göstermektedir. Dokimeionlu heykeltıraşların ününü yazıtlardan anlamak mümkündür. Anadolu’nun başka yerlerine ve hatta Roma’ya taşınan ya da gezgin olan Dokimeionlu heykeltıraşlar, gittikleri yerlerde Dokimeion’daki atölyelerinin gururla reklamını yapmışlardır (Alexandridis, 2014: s. 239).

Güneydoğu Avrupa’da ise Selanik ve Trakya, çok unsurlu lahitlerin üretimiyle diğerlerinden ayrılır. Bu lahitlerde, düz bir zemin kabartmalı küçük bir resim ile süslenir (Cancik ve Schneider, 2008: s. 972). Küçük Asya lahitlerini özetlemek zordur. Yerel lahit atölyeleri girland tipi, tabulae ve teknenin formuna göre birbirinden ayrılır. Bithynia ve Aphrodisias gibi belirli merkezler, ürünlerinde nicelik ve nitelik bakımından zirveye çıkmışlardır (Cancik ve Schneider, 2008: s. 972). Aphrodisias’ta sayıları 700’ü bulan, lahit ve lahit parçaları bulunmaktadır. Bu lahitler, MÖ 1. yüzyıl ve MS 4. yüzyıl arasında üretilmiştir. Bu lahitler, Geç Antik Dönem’de tekrar kullanılmıştır. Dört yüzü de süslenmiş lahitler, dışarıda bir podyum üzerinde sergilenmiştir. Üç yüzü süslenmiş lahitler ise, mezarla ilgili yapılara konulmuştur. Aphrodisias lahitleri iki tipe ayrılır. Birinci tip sütunlu lahit tipi, ikinci tip ise girlandlı lahit tipidir (<http://aphrodisias.classics.ox.ac.uk>).

Mermer ocaklarının, lahit stillerini denizaşırı toplumlara yaymış olması akla yatkın bir düşüncedir. Lahit tasarımı konusunda ve hangi lahit tiplerinin Suriye’de satışa çıkarılacağı düşünüldüğünde, Prokonnesos’taki mermer ocağının yerel tercihlerden etkilenmiş olabileceği akla gelmektedir. Tercih edilen tiplere bakıldığında, Küçük Asya’da popüler olan lahit tasarımlarından ilham alındığı görülür. Prokonnesos’taki mermer ocaklarının, Küçük Asya’da MS 2. yüzyıl sonları ve MS 3. yüzyıl başlarında görülen stiller ve zevklerden esinlendiği düşünülmektedir. Bilim insanları, bu tasarımları Erken İmparatorluk Greko-Romen mimarisiyle ilişkilendirmiştir (Butcher, 2003: s. 207). Başlıca lahit tiplerinin taklitlerinin yapılması ve yarı işlenmiş lahitler üzerindeki çalışmalara devam edilmesi, Suriye bölgesinde yaygındır (Cancik ve Schneider, 2008: s. 972).

4.5. Lahitlerin Kronolojik İncelemesi

Geometrik Dönem öncesi, ilk olarak Mısır'da kraliyet ailesi ve asiller için granit, bazalt, albatr (kaymaktaşı) ve kireç taşıdan lahitler yapılmıştır. Bunlardan bazıları, en sade ahşap tabuttakinden daha fazla süslemeye sahip değildir. Kral Mycerinus'un Giza'daki kendi piramidinde bulunan lahdi ise, girintilerden oluşan saray cephesi panel kaplaması adı verilen bir motifle detaylı bir şekilde yontulmuştur. Bu tasarım, erken Mısır saraylarının kerpiçten cepheleri model alınarak yapılmıştır. Bazı lahitler ise, saray duvarlarına asılan renkli kumaşları taklit ederek parlak şekilde boyanmıştır (Andrews, 2004: s. 51). Geometrik Dönem öncesi Mısır'da durum bu iken, Ege havzasında özenle yapılmış boyalı tasarımlarıyla larnake adı verilen dörtgen formdaki terrakotta lahitler Orta Minos Dönemi'nde (MÖ 2000-1570) kullanıma girmiştir (Lev. VII, Res. 16-17). Bu lahitlerin bazı örnekleri, evlere ve kulpları olan küvetlere benzemektedir (www.britannica.com/topic). Protogeometrik ve Geometrik Dönem'de Batı Anadolu'da inhumasyon ve kremasyon birlikte görülmektedir. Özellikle Ionia'da kremasyon (ölü yakma) çok popüler değilken, inhumasyon yani ölü gömme daha çok rağbet görmektedir. Klazomenai'de Protogeometrik Dönem'e ait 36 mezar tespit edilmiştir ve burada görülen ölü gömme şekilleri kremasyon ve inhumasyondur. Bu 36 mezarın sadece üçü kremasyon mezardır (Ulusoy, 2010: s. 69). Muğla Milas'daki Damlıboğaz Köyü'nde yer alan Kydae'de, hem Geometrik, hem de Orientalizan Dönem'e tarihlendirilmiş bir mezarlık (nekropol) bulunmaktadır. Buradaki yerleşim, MÖ 5. yüzyılda Attika-Delos Birliği'ne mensup bir şehirdir. Burada Mezar 2 adı verilen mezar odasında, terrakotta bir lahit tespit edilmiştir. Mezar 2'de ele geçen çanak çömlek üzerinde yapılan araştırmalar neticesinde, bu eserlerin en eskisinin Geç Geometrik Dönem'de üretildiği anlaşılmıştır (www.tayproject.org).

Protogeometrik ve Geometrik Dönem'de Ege havzasında ve Batı Anadolu'da ölü gömme adetleri olarak, kremasyon ve inhumasyon beraber görülmektedir. Batı Anadolu'da kremasyonun inhumasyona göre daha az tercih edildiği kazılarda saptanmıştır. Fenike'de MÖ 1000'de ilk kez taş lahit (Lev. VIII, Res. 18) kullanılmışken, Mısır'da ise MÖ 10. yüzyılda bir iç bir de dış muhafazaya sahip kartonajlar (Lev. VIII, Res. 19) kullanılmıştır. Geometrik Dönem'de Batı

Anadolu'da amphoralar, insan gömmek amacıyla da kullanılmıştır. Yunanistan'da bulunan Eretria'da ise ölüleri gömmek için amphoralar ve pithoslar (Lev. VIII, Res. 20) kullanılmıştır. Geometrik Dönem sona erdikten sonra, Batı Anadolu'da terrakotta lahitler ortaya çıkar.

Arkaik Dönem'de Batı Anadolu'da insan yaşamına dair çarpıcı gelişmeler vardır. MÖ 6. yüzyılın başlarında, İonia'da pişmiş toprak lahit kullanımı başlar. MÖ 550 civarı ise, kremasyon tipi ölü gömme artık sona ermiştir (Ulusoy, 2010: s. 71). Daha kuzeydeki Antandros'ta ise, lahit kullanımı ilk olarak MÖ 6. yüzyılda başlamıştır (www.antandros.org). Arkaik Dönem'de, Anadolu'nun güneybatısında bulunan Karia bölgesinde ise insanların taş bloklardan yapılan kist mezarlara gömüldüğü tespit edilmiştir. Stratonikeia ile Lagina arasındaki Börükçü mevkinde yapılan kazı çalışmalarında, MÖ 590-570'e tarihlendirilen, Arkaik Dönem'e ait bir kist mezar (Lev. IX, Res. 21) ortaya çıkarılmıştır (Gider Büyüközer, 2014: s. 111, 112, 114). Yunanistan'da MS 1. yüzyıl ve öncesine ait lahitlerin en erkeni, MÖ 6. yüzyılda Samos'ta yapılmış ve mimari açıdan biçimlendirilmiş bir ahşap sandukadır. Damgalı ya da boyalı terrakotta lahitler, MÖ 6. yüzyılın sonlarından itibaren Sicilya'da (Gela) üretilmiştir. MÖ 550-470 yılları arasında Klazomenai'da (Urla) siyah figürlü terrakotta lahitler üretilmiştir. Yıldızlı terrakotta aplikler (geriye kalan tek parça) uygulanan ahşap lahitler, MÖ 5. yüzyılda Melos ve Taras/Tarentum'da yaygındır (Cancik ve Schneider, 2008: s. 970). MÖ 6. yüzyılın sonlarına tarihlenen Polyksena Lahdi (Lev. IX, Res. 22), Arkaik Dönem'de ortaya çıkan taş lahitler içinde önemli bir yere sahiptir. Lahit, Çanakkale Gümüşçay'daki Kızöldün Tümülüsü'nde bulunmuştur. Dört tarafında da figürler bulunan lahdin yapımında, Prokonnesos mermeri kullanılmıştır. Eser, Anadolu'da görülen ilk figürlü-frizli lahit olması açısından büyük önem taşır (Turak, 2011: s. 15-16). Arkaik Dönem'de Batı Anadolu'da ve İtalya'da terrakotta lahitler üretilmiş ve bu bölgelerde ilk kez lahit kullanımı başlamıştır. Ege havzasında ahşap sanduka, Anadolu'nun batısında ve İtalya'da pişmiş toprak lahitler kullanılmaya başlanmışken, Mısır'da taş antropoid lahitlerin kullanıldığı görülür. Bu dönemde Batı Anadolu'da mermer ve pişmiş toprak lahitlerin yanı sıra, taş bloklardan oluşan kist mezarlara da defin yapılmıştır. Arkaik Dönem'de, Anadolu'daki ilk figürlü-frizli lahit görülmüştür.

Klasik Dönem’de de, pişmiş toprak ve taş lahitler üretilir. Örneğin Klazomenai merkezli lahit atölyesi, lahit (Lev. X, Res. 23) yapımında kil kullanmıştır. Doğu Akdeniz’de ise, Kıbrıs kökenli lahitler görülmeye başlar. Bunların arasında Amathus Lahdi (Lev. X, Res. 24), Cesnola Koleksiyonu’ndaki en önemli parçadır ve anıtsallığıyla ve çok renkliliğini korumasıyla, Kıbrıs heykeltıraşlık eserlerinin arasında tektir. Sert kireç taşından yapılan lahit, MÖ 5. yüzyılın ikinci çeyreğine tarihlendirilmiştir (www.metmuseum.org). Bu dönemde Doğu Akdeniz’de diğer bir merkez olan Sidon’da ise, anthropoid lahitler (Lev. XI, Res. 25) görülür.

MÖ 5. yüzyılda Troas bölgesinde bulunan Antandros’ta, birden çok kişinin gömüldüğü lahitler görülmeye başlanmıştır. Bu lahitlerin kiminde sadece inhumasyon, kiminde ise hem kremasyon hem de inhumasyon tipi ölü gömmeye rastlanmıştır (www.antandros.org). Bu dönemde Anadolu’nun güneybatısında ise dikkat çekici bir lahit tipi gelişmiştir. Bu lahit tipine Likya lahdi denir. Likya lahitleri, ters dönmüş bir tekneye benzeyen kapağıyla diğerlerinden ayrılır. Bu kapak tipine arkeolojide semerdam kapak adı verilir. Likya’da lahitlerin yanı sıra ev biçiminde yapılmış mezarlar da görülür. Klasik Dönem’de Anadolu’nun batısında, Assos’ta pişmiş toprak ve taş lahitler (Lev. XI, Res. 26) kullanılmıştır (Buruldağ, 2009: s. 98). Bu dönemde, Doğu Akdeniz’de bulunan Kıbrıs ve Fenike’de yeni lahit atölyeleri ortaya çıkmıştır. Lahit üretiminde Kıbrıs’ta kireç taşı, Fenike’de mermer, Batı Anadolu’da bulunan Assos’ta pişmiş toprak ve taş tercih edilmiştir. İonia’da Klazomenai kentinde, pişmiş toprak lahitler üretilmeye devam edilmiştir. Karadeniz’in kuzeyinde ise lahit yapımında ahşap kullanılmıştır.

Hellenistik Dönem’de lahit kullanımı giderek yaygınlaşmış ve bu akım, İtalya’dan başlayarak tüm Doğu Akdeniz’i etkisi altına almıştır. Bu dönemde, İtalya’da taş ve terrakotta lahitler kullanılmıştır. Attika’da steller ve ölü küllerinin konulduğu kapların gelişimine paralel olarak; doğudaki daha varlıklı Yunanlılar süslü taş lahitleri kullanmaya başlamışlardır. Bezemesiz lahitler ise fakir halk tarafından kullanılmıştır. Geç Klasik Dönem’de pahalı ve süslü lahit kullanımı başlamış ve Hellenistik Dönem’de de devam etmiştir. Bu lahitler genelde mermerden yapılmıştır. Fakat kireç taşı, granit ve porfirin de kullanıldığı örnekler bulunmaktadır (McCann, 1978: s. 17). Hellenistik Dönem lahitlerine Anadolu’nun

batısından bir örnek, Aliğa'da tespit edilmiştir. İzmir Aliğa ilçesinde, 2005 yılında yapılan bir sondaj kazısında, Erken Hellenistik Dönem'e ait olan bir lahit (Lev. XII, Res. 27) tespit edilmiştir (Ünlü ve Özsaygı, 2007: s. 15). Lahit kapağının alçak çatıya sahip olması, erken dönem lahitlerinin özelliklerinden biridir. Yağız'a göre, Anadolu'nun batısında bulunan Antandros'ta Hellenistik Dönem'e ait 101 adet mezar bulunmuştur. Bu mezarlardan sadece beşi taştan yapılmış lahit formunda mezardır. Kremasyon mezar sayısı ise 43'tür. Bu mezarların çoğunluğunu basit mezarlar, çatı kiremitlerinden yapılmış mezarlar ve kremasyon mezarlar oluşturur (Yağız, 2009: s. 138). Kremasyon tipi ölü gömmenin Arkaik Dönem'de yok olup, Hellenistik Dönem'de tekrar popüler hale gelmesi dikkat çekicidir. Hellenistik Dönem'de Anadolu'nun kuzeyinde ise terrakotta lahitler kullanılmıştır. Karadeniz kıyısındaki Amisos (Samsun) antik kentinde yeraltı mezar odalarına yerleştirilmiş pişmiş toprak lahitler (Lev. XII, Res. 28) ortaya çıkarılmıştır (Şirin, 2017: s. 89). Pişmiş toprak lahitler, nekropollerde, mezar yapılarında ve en yaygın olarak da tümülüslerde görülür (Çalık Ross, 2003: s. 192). Özet olarak bu dönemde, Anadolu'nun güneybatısındaki Likya ve kuzeybatısındaki Troas bölgelerinde taş lahitler, Karadeniz kıyısında pişmiş toprak lahitler, batısında ise alçak beşik çatılı kapağa sahip taş lahitler, İtalya'da terrakotta ve taş lahitler ve taş ya da pişmiş topraktan yapılmış lahit görünümlü kül kapları, Mısır'da kireç taşı ve bazı metamorfik ve magmatik kayalardan yapılmış lahitler ve bir Fenike kenti olan Sidon'da mermer lahitler (Lev. XII, Res. 29) kullanılmıştır.

Antik Dönem sanatının başka hiçbir türü, Avrupa sanatı ve sanat tarihi üzerinde Roma lahitlerindeki kabartmalardan daha büyük bir etki yaratmamıştır. Özellikle Orta Çağ ve Erken Rönesans Dönemi'nde görülen resim ve heykeltıraşlık alanındaki en önemli eserler, antik lahitlerdeki kabartmaların sunduğu motif ve stilistik formların zengin repertuarıyla ilgilenen sanatçılar tarafından yaratılmıştır. Sanatsal öykünmeye ek olarak, lahitlerle ilgili Rönesans'ta ortaya çıkan antika merakı ve bilimsel çalışmalar günümüze kadar devam etmiştir. Lahitlerdeki özenle yapılmış kabartmalar, içerde bulunan vücudu gözlerden kaçırmak için adeta bir perde görevi görmüş ve vücudun çürüyüp yok olmasına, mitolojik kahramanların veya sıradan insanların kalıcı mermer vücutlarıyla cevap vermiştir. Roma İmparatorluğu'nun çeşitli bölgelerinde süslü lahitler üretilmişse de, lahit üretiminin en önemli merkezi Roma'dır. Roma kentinde, 12.000 ve 15.000 arasında lahit ve

lahit parçası korunmuştur. Eğer bu sayı buradaki lahitlerin yüzde onunu temsil ediyorsa, bu bir milyon kişinin yaşadığı şehirde 180 yıllık bir dönemde 100.000'den fazla lahdin üretildiği anlamına gelir (Grafton vd 2010: s. 859-860). Bugüne kadar belgelenmiş yaklaşık 15,000 lahit düşünüldüğünde, Roma İmparatorluk Dönemi'nde büyük çaplı bir üretim yapıldığını anlayabiliriz (Cancik ve Schneider, 2008: s. 969). Bu lahitlerin yarısından fazlası Roma, Atina ve Frigya'da bulunan Dokimeion'dan gelmiştir. Küçük Asya'daki bazı mermer ocakları, çıkıntılı girlandlı lahit gibi yarı işlenmiş ürünler temin etmiştir. Bu tarz yarı işlenmiş lahitler, kullanılacakları yere ulaştıktan sonra tamamlanmıştır. Bitirilmemiş lahitlerin üretim aşamasında, iyi tanımlanmış bir iş bölümü yapılmıştır (Cancik ve Schneider, 2008: s. 969). Birçok Roma lahdi yaprak ve meyve süslemelerine sahip girlandlar (çelenkler) ile dekore edilmiştir. Girlandların kökeni, bir zamanlar sunakları ve mezarları süslemeye yarayan çelenklere dayanabilir. Roma lahitlerinde, Yunan mitolojisine ait hikâyelerin işlendiği sahneler sıklıkla kullanılmıştır. Bu bize, üst sınıf Romalılar'ın Yunan kültürü ve edebiyatına ne kadar düşkün olduklarını göstermektedir (www.metmuseum.org). Bazı Roma lahitleri üzerinde, yazıtın bulunduğu tabula ve tabula ansata adlı iki tür levha bulunur. Tabula genellikle dikdörtgen formda bir yazıtlı levha iken, tabula ansata iki yandan kulplu bir dikdörtgen levhadır. Ölen kişi hakkında bilgi veren tabula ansata, kulplu tablet anlamına gelir. Sanat tarihinin bazı alanlarında, sanatsal üretimin ekonomik boyutu hakkındaki tartışmalar olağandır. Bu tartışmaların çoğu, Ward-Perkins tarafından önerilen son derece etkili modeli izler. Ward-Perkins'in modeline göre, ürünleri için talebin en yoğun olduğu dönemde, az sayıda taş ocağı merkezli lahit üreticisi piyasaya hâkimdir ve bölgeler arası yurtdışı piyasasına standart formlarda seri lahit üretmektedirler. Bu yeni ve akılcı üretim şekli, sipariş için üretimden, daha hızlı olan stok için üretime geçilmesini sağlamıştır. Stok burada, bir siparişi önceden tahmin edip üretmek ve depolamak anlamına gelir (Russell, 2011: s. 119-120). Romalı heykeltıraşlar müşterilerin taleplerine göre, bir öykü anlatan frizlerin süslediği lahitler üretmişlerdir. Portonaccio'daki bir örnekte de olduğu gibi, bir savaş lahinde bulunan insan figürlerinin yoğun olduğu bir sahnedeki görsel alanın merkezi, aşkların tasvirlerine uyarlanarak mitolojik bir konuya dönüştürülebilir. Penthesileia'nın savaş meydanındaki ölüm anında, Achilles ve Penthesileia arasında görülen aşk (Lev. XIII, Res. 30), buna bir örnektir (Elsner, 1998: s. 152).

Taş işçiliği ciddi anlamda yoğun bir iştir ve neredeyse her aşamasında yüksek beceri ister. Kalifiye bir taş ocağı işçisi ve iki yardımcısının, orta boy dikdörtgen bir lahdi mermer ocağından çıkartıp şekillendirmesi, bir ay kadar sürebilir. Bilinen tek lahit fiyatı, Salona'dan MS 3. yüzyılın sonlarına ait kireç taşından sade bir parçanın üzerinde yazılıdır ve 15 Solidi'dir. Fiyat Fermanı'ndaki (*Price Edict*) (72 Solidi= 1 pound (0.454 kg) altın= 72.000 Denarii) altın fiyatı temel alındığında, bu meblağ 15.000 Diokletianus denarius'una ya da yaklaşık olarak 150 geç 1. yüzyıl denarius'una eşittir. Sonuç olarak, bu süslemesi olmayan kireç taşı lahdin fiyatı bile, Jongman tarafından önerilen yıllık minimum geçim parasının (115 sestertius ya da 29 geç 1. yüzyıl veya erken 2. yüzyıl denarius'u) beş katıdır (Russell, 2011: s. 122). MS 110-120 civarında ölü yakma yerini ölü gömmeye bırakmış, lahit üretimi ciddi bir şekilde başlamış ve MS 4. yüzyılın başlarına kadar pagan motifleri kullanılarak devam etmiştir. Bu lahitler form, konu ve yapıldıkları atölyeye göre sınıflandırılabilir. En önemli üç üretim merkeziyle eşleşenler, Roma, Attika ve Dokimeion lahdi olarak isimlendirilebilirler. Roma, Attika ve Dokimeion lahitleri, 6000, 1200 ve 500 adet olarak, tüm ve parçalar halinde günümüze kadar ulaşmışlardır. Ek olarak, özellikle Küçük Asya'da bölgesel atölyeler bulunmaktadır. İlk bilimsel yaklaşımlar, bu lahitler üzerindeki figüratif betimlemelere odaklanmış ve sonuç olarak lahit üzerindeki konunun, lahit külliyatı ciltlerindeki sınıflandırma için temel oluşturduğuna karar verilmiştir. Bu konuların biri mitolojik konular, diğeri ise *vita humana* adı verilen insan yaşamına dair konulardır (Cancik ve Schneider, 2008: s. 970). Lahit kullanımının asıl amacı, ölen kişinin vücudunun muhafaza edilmesidir. Bunun için, lahdin içinde başın denk geldiği kısım biraz daha yüksektir. Lahdin ön yüzünde genelde tanrıların ve kahramanların mermer vücutlarının bulunduğu kabartmalar vardır. Roma'da aile ilişkileri, erdemler, duygular, ölüm ve yaşam gibi kavramlar lahitlere kabartma şeklinde işlenmeye başlanmıştır (Friedland vd 2015: s. 399).

MS 130 civarında Roma kentindeki bazı atölyeler, mitolojik konuların işlendiği frizli lahitler üretmeye başlamıştır. Friz, ön yüzü kaplamış ve yan yüzler süssüz bırakılmıştır. Günümüze kadar gelen 1200 örnekte, neredeyse her Yunan efsanesi işlenmiştir (Cancik ve Schneider, 2008: s. 970). Roma lahitlerinde en yaygın olan sahneler, her birinin 400 örneği bulunan Dionysos gruplarının (Lev. XIII, Res. 31) ve deniz yaratıklarının olduğu mitolojik sahnelerdir (Cancik ve

Schneider, 2008: s. 971). MS 2. yüzyılda Roma'da savaş lahitleri görülmeye başlanır. Bu savaş lahitlerinden biri olan Portonaccio Lahdi (Lev. XIII, Res. 32), MS 180–MS 190 arasına tarihlendirilmiştir (Elsner, 1998: s. 147). Portonaccio Lahdi'nin ön yüzünde, Roma süvarilerinin ve barbarların çarpışmalarının en gerçekçi tasvirlerinden biri yer almaktadır. Lahit, Marcus Aurelius'un generali, Aulus Julius Pompilius için tasarlanmıştır (Elsner, 1998: s. 147).

BEŞİNCİ BÖLÜM

TİPOLOJİK İNCELEME

5.1. Tipolojik Dağılım

76 adet Nikomedia lahdinin tipolojisinin incelendiği bu çalışmada, yedi farklı lahit tipi, iki farklı kapak tipi ve on yedi farklı bezeme tipi tespit edilmiştir. Bu lahit tipleri sırasıyla, akroterli-beşik çatılı, çerçevesiz, khamosorionlu, podyumlu, semerdam çatılı, Sidamara ve sütunlu lahitlerdir. Diğer bölgelerden tanıdığımız, çerçevesiz, khamosorionlu (kayaya oyulmuş), semerdam çatılı ve sütunlu lahit tiplerinin, Nikomedia’da var olduğu bu çalışmada ortaya konulmuştur. Tez çalışması kapsamında incelenmiş bazı lahitler üzerinde yazıtlar bulunmaktadır. Yazıt, lahitler üzerinde daha çok işlevsel bir öğedir. Lahitlerdeki yazıt, sütunlu ya da podyumlu lahitler gibi bir ana tip oluşturmadığı için, Nikomedia’daki yazıtlı lahitler kendilerinin içinde bulunduğu, çerçevesiz, podyumlu ve akroterli-beşik çatılı gibi lahit gruplarının içinde yer almıştır.

Lahit kapaklarının tipolojisinde ise iki farklı tip tespit edilmiştir. Bunlar, beşik çatılı kapak ve semerdam çatılı kapaktır. Nikomedia lahitleri çoğunlukla akroterli ve beşik çatılı kapağa sahiptir. Katalogta sadece bir lahdin (Kat. No. 66) semerdam çatılı kapağı bulunmaktadır. Likya bölgesinden tanıdığımız semerdam çatılı kapak, Nikomedia lahitleri içindeki tek örnektir. Dörner tarafından, bu kapağın altındaki teknede bulunan yazıtlar yayınlanmış, fakat lahit kapağının tipi bu tezde tanımlanmıştır. Nikomedia lahitlerinde görülen bu çeşit zenginliği, kentin önemli bir lahit üretim merkezi olduğuna işaret etmektedir. 1991’de İzmit Gültepe nekropolünde bulunan bir sanduka mezar (Güney açma, B2 mezarı) düz bir kapağa sahiptir. Bu lahitten, pişmiş toprak koku kabı çıkmıştır. Yine burada B1 olarak adlandırılan mezardan çıkan buluntular ise, Hellenistik Dönem özelliği göstermektedir. B1 ve B2 mezarları bu kazı alanında aynı grupta yer almaktadır (Demir, 1992: s. 239). Burada bahsedilen düz kapak, Nikomedia lahit kapaklarının gelişiminde, zincirin kayıp bir halkasını temsil ediyor olabilir. Nikomedia lahitlerindeki kapakların çatıları, zamanla giderek yükselmiştir. Bunun en somut örneği, MS 3. yüzyıla tarihli, Kocaeli Müzesi’nde Env. No. 2006/14 olan lahittir. Bu

lahdin kapak yüksekliği 1.39 m'dir. Nikomedia'da Hellenistik Dönem'de görülen düz kapaklar, Roma Dönemi'nde yerini akroterli-beşik çatılı kapak tipine bırakmıştır. Roma İmparatorluk Dönemi'nde, Roma lahit kapaklarındaki uğgen çerçeveli alınlıklar (Lev. XIV; Res. 33) ve bu alınlıklarda görülen Medusa gibi pagan dinine özgü süslemeler, MS 3. yüzyıldan itibaren zamanla kaybolmuştur. Kapağın dar yüzündeki uğgen çerçeveli alınlıklar kalkmış ve akroterler ile alınlık birleştirilip burada tek bir alan oluşturulmuştur (Lev. XXIX; Res. 30-31). Bezemelere sahip kapak ve alınlıklar, yerini daha sade örneklere bırakmıştır.

Nikomedia lahitlerinin genelinde görülen tip, akroterli-beşik çatılı kapak ve dikdörtgen prizma formunda bir tekneden oluşan tiptir. Bu lahitlerde bezeme unsuru olarak, tabula ansatalar, yazıtlar, bitkisel bezemeler, mitolojik figürler, insan ve hayvan figürleri kullanılmıştır. Bu dekoratif unsurlar, tez içerisinde 'Bezeme Repertuarı' başlığı altında incelenmiştir. Bu tipteki bazı rneklar ise bezemesizdir. Burada bahsedilen akroterler ve beşik çatılar, kimi örneklere alçak, kimi örneklere ise yüksektir. Özellikle, yüksekliliği bir metreyi aşan kolosal akroterler, Nikomedia lahitlerindeki en karakteristik elemandır. Akroterli-beşik çatılı lahitler, bezemeli, bezemesiz, tabula ansatalı ve yazıtlı olarak dört bolumde incelenmiştir.

Nikomedia teritoryumunda, çerçeveli lahitler grubunda tek bir rnek (Kat. No. 41) vardır. Bu rnek, n yüzde kesintisiz dolanan çerçeveye, tüm yüzü kaplayan bir yazıtta ve tekneyle birleşik bir kaideye sahiptir.

Nikomedia'daki khamosorionlu lahitlerin varlığı, bu çalışmada belgelerle ortaya konulmuştur. Bunlar, kayaya oyulmuş ve genellikle beşik çatılı kapağa sahip lahitlerdir. Katalogda yer verilen örneklere kapak bulunmamaktadır. Khamosorionlu lahitler, bir tekne ve kapağa sahip bağımsız lahitlere göre daha ucuzdur ve nakliyat sorunu yoktur. Bu avantajlar, khamosorionlu lahitlerin halk tarafından tercih edilmesinde önemli bir rol oynamış olabilir.

Bithynia ve özellikle Nikomedia lahitleri söz konusu olduğunda, podyumlu lahitlere ayrı bir parantez açmak gerekmektedir. Podyumlu lahitler, Nikomedia ve çevresindeki en önemli lahit grubunu oluşturmaktadır. Podyumlu tipin Nikomedia'da çok sayıda rneği vardır. Dörner, Nikomedia teritoryumunda bulunan Tekeli, Gügüşler (Kat. No. 47) ve Ekşioğlu'nda (şemsettin Köyü Lahdi), podyumu, teknesi ve kapağıyla ayakta kalmış bazı podyumlu lahitleri belgelemiştir. Bunlar in

situ durumda olan lahitlerdir (Dörner, 1941: s. 22). Podyumlu lahitlerin, bu bölgede çok tutulan bir lahit tipi olduğuna kuşku yoktur. Nikomedia’da podyumlu lahitlerin bir kısmında yazıt bulunmaz. Konca Lahdi örneğinde bir adet podyumda, bir adet de teknede olmak üzere iki adet tabula ansata bulunur. Şemsettin Köyü Lahdi örneğinde ise, teknenin ön yüzünü kaplayan bir yazıt mevcuttur. ‘Kocaeli İli ve İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırmaları’nda, Ağaçağıl-Gügüşler Köyü’nde kapağıyla birlikte hala podyumu üzerinde durmakta olan bir podyumlu lahit (Kat. No. 47) tespit edilmiştir. Bazı podyumlu lahitlerin, uzaktan bakıldığında görülebilecek noktalara konulması, lahitlere anıtsal bir özellik katmaktadır. Anıtsal lahitlere en güzel örnek, kuşkusuz bölgedeki en büyük podyumlu lahit olan Şemsettin Köyü Lahdi’dir. Dörner’e göre, lahdin tam yüksekliği 4.18 m’dir. Eser bu haliyle, Nikomedia teritoryumundaki en yüksek lahittir. Lahdin uzunluğu 3.02 m, genişliği 1.54 m’dir. Podyumunun uzunluğu 3.80 m, genişliği ise 1.90 m’dir. Lahdin üzerinde sekiz satır yazıt bulunmaktadır (Dörner, 1941: s. 82).

Nikomedia lahitleri içerisinde, semerdam çatılı lahitlere tek bir örnek (Kat. No. 66) bulunmaktadır. “Kocaeli İli ve İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırmaları”nda Cumaköy’de tespit edilen lahit, kireç taşından yapılmıştır. Lahdin üzerindeki yazıt, Dörner tarafından yayınlanmıştır. Fakat Dörner, bu lahdin tipi hakkında bilgi vermemiştir.

Nikomedia’da Sidamara lahitlerine tek örnek, katalogda Kat. No. 67 adıyla anılan, Seka alanında bulunmuş lahittir. Sidamara tipi lahitlerin Anadolu kökenli oldukları düşünüldüğü için bunlar *asiatic* lahit tipi olarak da adlandırılırlar ve en ince işçilik bu lahitlerde görülür. Morey, Sidamara (*asiatic*) lahitlerini ele aldığı yazısında bu lahitlerin erken tiplerinin Lydia’da ve büyük ihtimalle Efes’te üretildiğini, fakat geç tiplerinin ise Nikomedia’da üretilmiş olabileceğini belirtir (Morey, 1921: s. 70). İstanbul Arkeoloji Müzesi’ndeki gibi kolosal örnekler içeren bu lahit grubunun, Morey’in de vurguladığı gibi, Anadolu’nun kuzeyindeki jeopolitik öneme sahip bir liman kentinde üretilmiş olma ihtimali bulunmaktadır. Bu tip pahalı, ince işçilik ve ustalık gerektiren lahitlerin, ancak sanata önem verilen zengin metropollerde üretilebildiği bilinen bir gerçektir. Bithynia bölgesinde lahitler genellikle Prusa, Nicaea, Bithynion-Klaudiopolis, Prusias ad Hypium, Nikomedia ve Khalkedon’da tespit edilmiştir. Dokimeion ve Atina’dan ithal edilen mallar

olduğu gibi, ithal edilen ürünler örnek alınarak üretilen yerel ürünler de bulunmaktadır. Bithynia’da kireç taşı, açık mavi tonlarında koyu bir renge sahip yerli mermer ve Prokonnesos mermeri kullanılmıştır. Bithynia bölgesinde farklı lahit tipleri üretilmiştir. Bunlar, sandık, sütunlu ve girlandlı lahitlerdir (Koch, 2001: s. 237-240).

Nikomedia teritoryumunda sütunlu lahitlere tek örnek, “Kocaeli İli ve İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırmaları”nda Kandıra’da tespit edilmiştir. Eser bir lahit teknesi parçasıdır (Kat. No. 68) ve kireç taşından yapılmıştır. İki sütun arasındaki bir nişte, sakallı bir mitolojik figür (Hades-Serapis) tahtta oturmaktadır. Sol eliyle asasını (*sceptre*) tutan Hades-Serapis’in, sağ eli ise Kerberos’un başı üzerindedir.

Nikomedia lahitleri, Antik Dönem’de boyalı olarak kullanılmış olabilir. Söz konusu akroter ve lahitler, Kat. No. 7, Kat. No. 30 (Lev. XXVIII, Res. 77) ve Kat. No. 67 numaralı eserlerdir. Bu lahitlerin ortak özelliği, üzerindeki kırmızımsı kahverengi renktir. Morey, Seka alanında bulunan Sidamara lahdi parçasının (Kat. No. 67), kırmızımsı kahverengiyle tek tip olarak renklendirilmiş olduğunu belirtmiştir (Morey, 1924: s. 33). Antik Dönem’de, kimi heykel ve lahitler boyalı olarak kullanılmıştır. Berlin Koresi, Peploslu Kore gibi heykellerin ve İskender Lahdi gibi bazı lahitlerin boyayla renklendirildiği bilinen bir gerçektir (Çalık Ross, 2008: s. 13).

Nikomedia’da üzerinde yazıt bulunan lahitler de tespit edilmiştir. Bunlardan bazılarında yazıt tüm yüzeyi kaplarken, bazıları da tabula ansata’ya sahiptir. Kapakta yazıt içeren örnekler de vardır. Örneğin, Kocaeli Üniversitesi Umuttepe Kampüsü’ndeki lahit kapağının akroterinde (Kat. No. 40) yazıt bulunmaktadır. Nikomedia lahitleri üzerindeki kimi yazıtlar, işçilik bakımından Aphrodisias ve Efes’te görülen yazıtlarla yarışabilecek kalitededir. Nikomedia’daki lahitlerin üzerindeki yazıtlarda, genellikle ölen kişi hakkında bilgi verilir, yoldan ya da denizden geçenlere selam edilir ve lahde başka biri gömüldüğü takdirde ödenecek para cezaları belirtilir. Dörner, bu bölgedeki lahit yazıtlarını üçe ayırmıştır. Bunlar, tabula ansata yazıtları, basit yazı şeklinde lahit yazıtları ve vurgulanmış isimlere sahip (Şemsettin Köyü Lahdi) lahit yazıtlarıdır (Dörner, 1941: s. 24).

İzmit Turgut Mahallesi'nde Nikomedia'nın batı nekropolü olarak tabir edilen bölgede, dikdörtgen planlı ve bir dromosu olan bir mezar odasına sahip bir tümülüste, üç adet lahit bulunmuştur. Tümülüsteki mezar yapısı MÖ 2. yüzyıla, lahitler ise MS 1. yüzyıla tarihlenmiştir. Bu mahallede, bu tip mezar odalı başka tümülüslerin de bulunma olasılığı vardır (Bora, 2015: s. 142-144). Bu bilgiler ışığında, Nikomedia'da lahitlerin sadece nekropollerdeki açık alanlara değil, tümülüs içindeki mezar odalarına da konulduğu görülmektedir. 2017 yılında İzmit Serdar Mahallesi'nde E-5 kenarında sosyal tesis inşaatlarının temel kazısında bulunan lahitler, Nikomedia lahitleri ve ölü gömme adetleri konularına ışık tutacaktır. Gölcük'e göre, bu nekropol alanında 5 lahit, 31 kiremit mezar ve 1 amphora mezar olmak üzere toplam 37 mezar ve bu nekropolü ikiye bölen bir duvar tespit edilmiştir. Bu Nikomedia nekropolü, MS 4. yüzyıla kadar kullanılmıştır (Gölcük, 2017: s. 55-57). Turgut Mahallesi'ndeki tümülüste içinde lahitler bulunan mezar odası ve Nikomedia'nın batısında ortaya çıkarılan bu yeni nekropol sahası, batı nekropolünün çok geniş bir alana yayıldığı izlenimini vermektedir.

Nikomedia lahitlerinde görülen genel özellikler, akroterli ve beşik çatılı kapak, akroterde bitkisel bezeme veya nadir de insan ya da hayvan figürü, dar yüzlerde kapak ve teknenin birleştiği noktada kenet yuvaları, kapağın dar yüzündeki alınlıkta içi boş bir üçgen çerçeve olması veya bu üçgenin ortasını dolduran bir Medusa başı bulunması, kapakta veya akroterde nadir de olsa yazıt bulunması, kapağın tekneye tam oturması için tekne üzerinde bir çıkıntı bırakılması, teknede yazıt veya tabula ansata olması ve kimi örneklerde dar yüzde yazıt bulunmasıdır. Bazı örneklerde, kapakta kazıma yoluyla yapılmış bir gemi ya da bir kap gibi betimlemeler de görülebilir. Nikomedia lahitlerinin kapaklarında bulunan akroterler, genellikle bir bitkisel bezeme ya da figürlerle doldurulmuştur. Bu yönüyle Prokonnesos lahitleriyle benzerlik gösterdikleri söylenebilir. Sanatçı hiçbirşey yapmasa bile, kazıma yoluyla akroter yüzeyinde akroterin kenarlarını takip eden bir çerçeve oluşturmuştur. Nikomedia lahitlerini yapan ustalarda, kapaktaki akroterlerin yüzeyini doldurma eğilimi olduğu açıktır. Nikomedia lahitlerinin kapaklarındaki alınlıklarda görülen, bazen içiçe geçmiş kusursuz nizami üçgen çerçevelere bakıldığında, bu ustaların aynı zamanda geometriyle de ilgili oldukları söylenebilir. Lahit üretimi gibi ince ustalık isteyen bir işin, matematiksiz yapılabileceği düşünülemez. Tekne üzerinde kapağın oturduğu alandaki çıkıntılı

tasarımın ise, Nikomedia bölgesinin sıklıkla deprem üretmesi nedeniyle oluşturulmuş olabileceği ve dolayısıyla kapağın tekneye tam oturması ve kaymaması için yapılmış olduğu önerilebilir. Nikomedialılar'ın, Prokonnesos mermer ocaklarıyla direkt ilişkili olduğu ve mermer ticaretinde aktif rol aldıkları bilinmektedir. Prokonnesos ve Nikomedia arasında bir mermer organizasyonu, MS 100-150 yılları arasında şekillenmeye başlamıştır. Bu organizasyon, tüccarların, ustaların ve resmi görevlilerin oluşturduğu bir ağıdır (Ward-Perkins, 1980: s. 23). Mermerin temininde ve işlenmesinde görev alan Bithynialılar vardır ve bunların çoğu Nikomedialı'dır. Bunların arasında, Bithynia mermer ocaklarının ürünlerinin ve Prokonnesos lahitlerinin esas müşterilerinin bulunduğu bölgelerde aktif olan mermer tüccarları (*negotiatores marmorarii*), heykeltıraşlar ve mimarlar bulunmaktadır. Dokimeion'a yerleşmiş olan ustalar da vardır ve bunların ürünleri Küçük Asya'nın batısı dışına pek çıkmamıştır. Küçük Asya'nın batısının, mermer temin ettiği merkez Phrygia ocaklarıdır. Denizaşırı ülkelere ihraç edilen Dokimeion mermerleri genellikle sütunlar, üstün nitelikli heykeller, nadir de olsa lahitler ve parke taşı olarak kullanılan renkli mermerlerdir. Dokimeion mermerinin dış dünyaya çıkış noktasının, Nikomedia limanı olması akla yatkın bir düşüncedir. Mermer ticaretine hâkim olan mermer kaynağı ise, Prokonnesos mermer ocaklarıdır. Leptis Magna'daki Prokonnesos mermerinin kullanıldığı Severus Bazilikası'nda duvara yapışık sütun formundaki plasterlerin Aphrodisiaslı ustalar tarafından yapılmış olduğu görüşü kabul edilmekle birlikte, Marek'in Latince bir adak yazıtına dayanarak verdiği bilgiye göre burada Nikomedialı mermer ustalarının da çalışmış olduğu anlaşılmaktadır (Ward-Perkins, 1980: s. 36, 37, 58; Marek, 2003: s. 168, Res. 266).

5.1.1. Akroterli-Beşik Çatılı

5.1.1.1. Bezemeli

Kocaeli Müzesi'nde 1540 Env. No. olan lahit (Kat. No. 1) (Lev. XIV, Res. 33-35), akroterli-beşik çatılı başlığı altında bulunan bezemeliler grubunda değerlendirilen ilk eserdir. Lahdin teknesinde ve kapağında yer yer kırıklar vardır. Lahit dikdörtgen prizma şeklinde bir tekneye ve akroterli-beşik çatılı kapağa sahiptir. Akroter yüksekliği 58 cm'dir. Tekne ve kapakta kenet yuvaları mevcuttur. Ön yüzde, bir yazıt alanı olması muhtemel bir alan, kazınmak suretiyle silinmiştir. Geriye sadece, mezar yazıtlarında sıkça karşılaşılan *XAIPETE* sözcüğü kalmıştır.

Yazıt bulunması muhtemel olan alan, iki yanda süslemelerle sınırlandırılmıştır. Bu, teknenin arka yüzünde de böyledir. Arka yüzde de (Lev. XIV, Res. 34), yazıt olması muhtemel bir alan kazınarak silinmiştir. Eğer arka yüzde de bir yazıt olduğunu kabul edersek, eser iki yüzde de yazıt taşıyan bir lahit olarak, Nikomedia lahiti için bir ilk olabilir. Arka yüzdeki silinen alan, ön yüzdeki silinen alandan daha geniştir. Burada yazıtın silinmesi, lahdin ikinci kullanımıyla ilişkili olabilir. Roma Dönemi'nde yazıt silinmesine *damnatio memoriae* (hatıranın lanetlenmesi) denir. *Damnatio memoriae*, hatırasının silinmesi istenen Roma İmparatorları için uygulanmıştır. Bu lahitteki yazıtın neden silindiği sorusunu cevaplamak güçtür. Lahdin ikinci kullanımında yazıtların istenmemesi, olasılıklardan biri olabilir. Çünkü lahitler üzerindeki yazıtlar genellikle ölen kişi hakkında bilgiler içermektedir. Kapaktaki iki alınlıkta da, Medusa kabartması bulunmaktadır. İki Medusa'nın da ölçüleri farklıdır. Medusa'nın lahitlerde sıklıkla kullanılmasının nedeni, lahdi kötülüğe karşı koruyan bir güç olarak görülmesinden kaynaklanabilir. Arka yüze bakan akroterlerde bitkisel bezeme, ön yüze bakan akroterlerde ise bitkisel bezeme ve köpek, asma ve üzüm salkımı bulunmaktadır. Bitkisel bezemeler, Nikomedia lahiti bezeme repertuarıyla uyumludur. Ön yüz tarafında olan iki akroterin öne bakan yüzlerinde köpek, asma ve üzüm salkımı kabartması vardır. Bu hayvan figürü, kurt ya da çakal da olabilir. İki akroterdeki bu iki hayvan figürü, antitetik (karşılıklı) pozda betimlenmişlerdir ve oturmuş vaziyette birbirlerine bakmaktadırlar. Özellikle, cepheden bakıldığında sol akroterde bulunan hayvan figürünün (Lev. XIV, Res. 35) kulaklarının geriye yatık olması ve dişlerini göstermesi, saldırganlık göstergesi olması açısından ilginçtir. Sağ taraftaki hayvan da dişlerini göstermektedir. Bu hayvanların biri dişi, biri erkek olabilir. Antik Dönem'de yaşamış insanlar, doğa ve hayvanlar konusunda iyi birer gözlemcidirler. Asma ve üzüm ise, Antik Dönem insanının yaşamında oldukça önemli bir yere sahiptir. Asma ve üzüm, Romalılar'ın eski bir kırsal bağbozumu festivali olan *Vindemia*'yı, dolayısıyla şarap tanrısı Dionysos'u akla getirmektedir. Özellikle Geç Antik Dönem'de görülen Hristiyan lahitlerinde, Hristiyanlık o dönem resmi bir din olmadığı için, bağbozumu, asma ve üzüm gibi tarafsız temalar kullanılmıştır. Hristiyan lahitlerinde yoğun bir sembolizm görülür. Buna karşılık pagan lahitlerinde, bir insanın ölüm ve yaşam hakkındaki sıradan düşünceleri, kırsal hayattan konular ve mitolojik sahneler ön plana çıkmaktadır. Kapakta, küçük çaplı

oyuklar bulunmaktadır. Bunlardan bazıları metalle doludur. Lahitte, belirgin gri damarlar göze çarpmaktadır. Bu lahitteki işçilik oldukça iyidir.

Kocaeli Müzesi'nde Env. No. 1 olan lahdin tekne ve kapağında bezeme unsurları ve yazıtlar bulunmaktadır (Kat. No. 2). Lahit (Lev. XV, Res. 36-38) mermerden yapılmıştır. Teknede yer yer çatlaklar ve kırıklar mevcuttur. Kapakta ise yer yer kırıklar vardır. Lahit, dikdörtgen prizma formunda bir tekne ve akroterli-beşik çatılı kapaktan oluşmaktadır. Teknenin ön yüzünde, on satırlık bir yazıt (Lev. XV, Res. 37) mevcuttur. Yazıt iki yandan dikey yerleştirilmiş hayat ağacı benzeri bir motifle sınırlandırılmıştır. Bu bahsi geçen hayat ağacı benzeri stilize çiçek formunda dairesel süsleme motifi, Nikomedia'ya özgü olmalıdır. 'Kocaeli İli ve İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırmaları'nda (KYA 2006), bu motifin benzerleri bulunmuştur. Ön yüzdeki yazıttaki harf yüksekliği, 2, 4, 4.5 ve 5 cm olmak üzere farklı boyutlardadır. Kapağın dar yüzlerinden birinde, kapağa kazınmak suretiyle yapılmış yelkensiz bir gemi betimlemesi (Lev. XV, Res. 38) bulunmaktadır. Antalya'da bulunan Olympos antik kentinin plaj yönünden girişinde bulunan Kaptan Eudomos lahdinde de buradaki gibi bir gemi betimlemesi vardır. Bu iki gemi tasvirinin ortak yönü, ikisinde de yelken bulunmamasıdır. Geminin hem bağlanmış, hem de demir atmış olması düşündürücüdür. Burada stoacı filozof Epiktetos'un "Gemini tek bir çıpaya, hayatını da tek bir umuda bağlama." sözü akla gelmektedir. Marucchi'ye göre gemi, hayatın bitmek bilmeyen ve felaketlerle dolu bir yolculuk olduğunu anlatan bir simgedir (Marucchi, 2011: s. 64). En eski ve en yaygın sembol çıpadır. Çıpanın iki anlamı vardır. Haçı ve gemi kazası geçirmiş kazazedeler için umudu sembolize etmektedir. Hristiyanlar içinse inananların umudunu ve sonsuz kurtuluş umudunu temsil etmektedir (Marucchi, 2011: s. 59). Çıpa betimlemesi 9,5 cm uzunluğundadır. Hristiyanlık MS 391'de devletin resmi dini olana kadar, yarı resmi bir dindir ve Hristiyanlar sanatta kendilerini ancak sembollerle anlatmışlardır. Bu lahdin kapağında da, diğer lahitlerde olduğu gibi küçük çapta yuvarlak oyuklar görülmektedir. Lahdin arka yüzünde (Lev. XV, Res. 36) teknede bezeme yoktur fakat kapakta hem yazıt hem de iki farklı tasvir bulunur. Arka yüzde bulunan iki akroter arasında bir kısmı zarar görmüş bir yazıt vardır. Akroterin birinde bir orak betimlemesi ve bir yazıt ve diğerinde ise Grekçe 'hoşçakal, sağlıcakla' (*XAIPE*) yazısı ve tek kulplu bir kap ya da sürahi tasviri bulunmaktadır. Hall'a göre, Yunan dünyasında sürahi sembolü suyu kutsamak ya da suya dua etmek anlamına

gelmektedir (Hall, 2005: s. 88). Ayrıca tek başına bir vazo sembolü, Hristiyanın iyi işlerini sembolize etmektedir (Marucchi, 2011: s. 65). Orak motifi, mezar yapılarında karşımıza çıkmaktadır. Kartaca'nın dışında bulunan bir Roma lahdinin ön yüzünde, ölen kişinin betimlemesi yer alır. Bu figürün etrafında mevsimleri simgeleyen eroslar vardır. Yazı simgeleyen erosun sağ elinde bir orak ve sol elinde ise buğday başakları görülmektedir. Bunlar ve çiçek sepeti, üzüm ve nar gibi unsurlar, Yahudi ve Hristiyan dünyasında görülen cennet imajını yansıtır (Potthoff, 2017: s. 108). Ölümü ve yeniden doğuşu sembolize eden ay, literatürde zamanın ve ölümün simgesi olan orakla temsil edilmiştir. Ay biyolojik ritimlerin sembolüdür. Ayın gökte kaybolup, bir zaman sonra yeniden doğup parlaması gibi, ölen kişinin de yeni bir varoluş şekli elde ettiği düşünülür. Ay, yaşamdan ölüme, ölümden yaşama bir yolculuğun sembolüdür. Zaman ve ölüm hasadının sembolüdür. Bu nedenle Saturn-Kronos'un atribütüdür ve ölümün kişileştirilmiş halidir (Zanotto ve Palma, 2008: s. 39). Teknenin bir dar, bir de geniş yüzünde geniş çaplı birer delik bulunmaktadır. Bu delikler, ikinci kullanımı işaret edebilir. Kapak yüzeyinde tırtıklı bir doku oluşturmak için taşçı tarağı kullanılmıştır.

Kocaeli Müzesi'nde 624 Env. No. olan lahit kapağı (Kat. No. 3) (Lev. XVI, Res. 39-41), bu tez çalışmasında tipolojik açıdan kapsamlı olarak incelenmiş ve tarihlendirilmiştir. Kapak, Roma Dönemi'ne aittir. Üzerinde kırıklar ve çatlaklar bulunmaktadır. Ön yüzde bulunan iki akroterde, muhtemelen ölen çifte ait iki adet portre büst yer almaktadır. Kadın portresinde altta khiton, üst kısımda ise himation giyilmiş olup, himationun üst kısmı başa çekilerek başörtüsü görevi görmüştür. Matkap işçiliği ve yüzdeki ideal ifadelendirme, tarih olarak Antoninler Dönemi'ne işaret etmektedir. Diğer tarafta yer alan erkek portresinde ise, khiton üzerine himation giyilmiş olup portre başı saçlı sakallı ve bıyıklı betimlenmiştir. Derin kanallar şeklinde bırakılan matkap izlerinden ve işlenen gözbebeklerinden ötürü, eser Antoninler Dönemi'ne (MS 138-193) tarihlendirilmelidir. Kadın portresi, 50 cm yüksekliğinde, erkek portresi ise 52 cm yüksekliğindedir. Arka yüzde kalan akroterler de bezeme yoktur. Bir alınlıkta Medusa kabartması, palmet ve floral bezeme vardır. Diğer alınlık bezemesizdir ve kabaca işlenmiştir. Kapak, fosilli kireç taşından yapılmıştır. Medusa kabartmasının bulunduğu dar yüzde, farklı bir alınlık tipi (Lev. XVI, Res. 41) görülür. Bu alınlık tipi, Roma mimarisinde bir dönem moda olan kırma alınlığı (*broken pediment*) andırmaktadır ve kırma alınlık model alınarak

tasarlanmış olabilir. Lahit endüstrisinin, mimarideki yenilikleri takip ettiği bilinmektedir. Antik Dönem’de tutulan mimari stiller, lahitlere de uygulanmıştır. Bu alınlık, bu uygulamalara bir örnek oluşturabilir. Sanatçıların yeni stiller denemesi, Roma dünyasında görülen bir olgudur. Lahit trendlerini belirleyen Prokonnesos ve Prokonnesos mermer ticaretinde aktif bir rol oynayan Nikomedia gibi iki merkezin, dönemin popüler mimari akımlarından etkilenmemiş olması düşünülemez. Aynı zamanda, Kat. No. 4’te de görülen bu yeni alınlık tasarımının, Nikomedia’daki akroterli-beşik çatılı kapaklarda yeni bir alınlık tipi oluşturma ihtimali bulunmaktadır. Kocaeli Müzesi’nde 624 Env. No. olan lahit kapağı, bu açıdan çok önemli bir eserdir. Dörner bu bölgede bulunan Sucaklar ve Cumaköy’de, akroterlerinde bir portre ya da oturan ve ayakta duran figürler barındıran lahit kapaklarının varlığından bahsetmiştir (Dörner, 1941: s. 24-25).

Kat. No. 4 (Lev. XVII, Res. 42-43), numaralı kapağın akroterinde kline sahnesi görülmektedir. Bu kapağın üstü, tapınak mimarisi taklit edilerek kiremit dizisiyle dekore edilmiştir. Ayrıca kapağın alınlığının, Roma mimarisinde bir dönem moda olan kırma alınlık (*broken pediment*) model alınarak, yeni bir alınlık tipi olarak ortaya çıkarılmış olması ihtimal dahilindedir. Aynı alınlık tipi, Kocaeli Müzesi’nde Env. No. 624 olan lahit kapağında da (Kat. No. 3) görülmektedir.

Kat. No. 5 (Lev. XVII, Res. 44) numaralı kapak parçasında, akroterlerde palmet motifi görülmektedir.

Kat. No. 6 (Lev. XVIII, Res. 45) numaralı lahit kapağı parçasında, palmet motifi görülmektedir.

Kat. No.7 (Lev. XVIII, Res. 46) numaralı akroter parçasında da palmet motifi yer almaktadır.

Kat. No. 8 (Lev. XVIII, Res. 47) numaralı akroter parçasında, Psyche kabartması yer almaktadır.

Kat. No. 9 (Lev. XVIII, Res. 48) numaralı kapak parçasında, akroterde ve alınlıkta kazıma yöntemiyle süsleme yapılmıştır.

5.1.1.2. Bezemesiz

Nikomedia lahitleri tipolojisindeki beşik-çatılı lahitler grubundaki bezemesiz lahitlere ilk örnek, Kocaeli Müzesi’nde 612 Env. No. olan lahittir (Kat.

No.10) (Lev. XIX, Res. 49-51). Lahit bezemesizdir. Dikdörtgen prizma formunda bir tekne ve akroterli-beşik çatılı kapaktan oluşur. Akroter yüksekliği 48 cm'dir. Lahidin tam yüksekliği 177 cm'dir. Lahit mermerden yapılmıştır. Teknede ve kapakta yer yer kırıklar mevcuttur. Lahitte iyi bir işçilik göze çarpmaktadır. Teknede ve kapakta taşçı tarağı izleri seçilebilmektedir.

Kocaeli Müzesi'nde 1514 Env. No. olan lahit (Lev. XX, Res. 52-54) (Kat. No. 11), dikdörtgen prizma biçiminde bir tekne ve akroterli-beşik çatılı kapaktan oluşmaktadır. Teknede ve kapakta kırıklar vardır. Dört akroter de kırıktır. Lahit kabaca işlenmiştir. Bu yönüyle Selanik'teki bezemesiz lahitleri çağrıştırmaktadır. Selanik'teki bezemesiz lahitlerin çoğu kabaca işlenmiş şekliyle kullanım görmüştür (Stefanidou-Tiveriou, 2010: s. 160).

Bezemesiz lahitlerin diğer bir örneği, Kocaeli Müzesi'nde 1415 Env. No. olan lahittir (Lev. XXI, Res. 55-57) (Kat. No. 12). Lahit bezemesiz olup, dikdörtgen prizma formunda bir tekne ve akroterli-beşik çatılı kapağa sahiptir. Kumtaşından yapılmıştır. Lahitte çatlaklar, kırıklar ve kopmalar görülmektedir. Lahidin tam yüksekliği 85 cm'dir. Kapakta murç kullanılarak noktalar şeklinde olan bir tasarıma gidilmiştir. Teknede ise taşçı tarağı ve dişli kalem izleri yüzeyi kaplamakta ve tırtıklı bir görünüm yaratmaktadır.

Bu gruptaki bezemesiz tekneler, bu tez çalışmasında Kat. No. 13 (Lev. XXII, Res. 58), Kat. No. 14 (Lev. XXII, Res. 59), Kat. No. 15 (Lev. XXII, Res. 60), Kat. No. 16 (Lev. XXIII, Res. 61) ve Kat. No. 17 (Lev. XXIII, Res. 62) olarak yer almaktadır.

Bu gruptaki bezemesiz kapaklar, katalogda Kat. No. 18 (Lev. XXIV, Res. 63), Kat. No. 19 (Lev. XXIV, Res. 64), Kat. No. 20 (Lev. XXIV, Res. 65), Kat. No. 21 (Lev. XXIV, Res. 66), Kat. No. 22 (Lev. XXV, Res. 67), Kat. No. 23 (Lev. XXV, Res. 68), Kat. No. 24 (Lev. XXV, Res. 69), Kat. No. 25 (Lev. XXV, Res. 70) olarak yer almaktadır.

5.1.1.3. Tabula Ansatalı

Nikomedia lahitleri içinde tabula ansata'ya sahip dört örnek mevcuttur. Bu örneklerin dördü de, tabula ansata tiplerinden Tip 1'e girmektedir.

İlk örnek, Kocaeli Müzesi'nde bulunan 2 Env. No. olan lahit (Lev. XXVI; Res. 71-73) (Kat. No. 26). Lahitte bezeme yoktur. Bu lahit, dikdörtgen prizma şeklinde bir tekneye ve akroterli alçak beşik çatılı kapağa sahiptir. Kapak kabaca işlenmiştir. Tabula ansata'da beş satırlık bir yazıt (Lev. XXVI; Res. 73) yer alır. Teknenin ön yüzü, arka yüzüne göre daha düzgün bir şekilde işlenmiştir. Bu olay, lahdin ön yüzünün insanların göreceği şekilde konumlandırıldığına işaret eder. Tekne üzerinde, taşçı tarağı izlerini görmek mümkündür. Lahitte çatlaklar görülmektedir. Akroterlerin ikisi kırıktır. Tekne üzerinde kenet yuvaları yer alır. Bu kenet yuvalarına Nikomedia lahitlerinde sıklıkla rastlanmaktadır.

İkinci tabula ansatalı lahit (Lev. XXVII; Res. 74) (Kat. No. 27) ise, 2005 KYA'da İzmit, Borusan'da tespit edilmiştir. Kireç taşından yapılan lahit, dikdörtgen prizma şeklinde bir tekneye ve akroterli-beşik çatılı kapağa sahiptir. Çatının bir cephesinde yazıt yer alır. Akroterlerde palmet bezemesi bulunur. Teknede ve kapakta kenet yuvaları vardır. Bir alınlıkta, Medusa kabartması bulunmaktadır. Teknenin ön yüzünde bir tabula ansata vardır. Buradaki yazıt, kazınmak suretiyle silinmiştir. Bunun nedeni, geç dönemde tekrar kullanılması olabilir. Çatıdaki yazıtın, lahdin ikinci kullanım dönemine ait olması olasılık dâhilindedir.

Katalogdaki tabula ansatalı tekne, 2007 KYA'da bulunmuştur. Bu lahit teknesi (Lev. XXVII, Res. 75) (Kat. No. 28), Karayakuplu Köyü'nde tespit edilmiştir.

Katalogdaki tabula ansatalı tekne parçası ise, 2012 KYA'da bulunmuştur. Bu eser (Lev. XXVII, Res. 76) (Kat. No. 29), Umuttepe'nin güneydoğusunda tespit edilmiştir.

5.1.1.4. Yazıtlı

Kocaeli Müzesi'nde 2006/14 Env. No. olan lahit (Kat. No. 30) (Lev. XXVIII, Res. 77-79) yüksek tekne, yüksek kapak ve kolosal akroterleriyle dikkat çeken bir örnektir. Bu lahit, 2005 yılında İzmit yakınındaki Köseköy'de ortaya çıkarılan iki lahitten biridir (Akyürek Şahin, 2011: s. 351). Lahdin içinden bir altın sikke, bir altından iğne ve altı adet toka çıkmıştır (Akyürek Şahin, 2011: s. 356). Lahit genel olarak bezemesizdir ve ön yüzde büyük bir yer kaplayan bir yazıta sahiptir. Mermerden yapılan lahit, kolosal boyutlarıyla diğer lahitlerden hemen ayrılmaktadır. Ön yüzdeki işçilik, diğer yüzlere göre daha iyidir. Lahdin mermer

dokusunda, çok belirgin olmayan gri hatlar görülebilmektedir. Mermer bu haliyle, Prokonnesos mermerini andırmaktadır. Bilindiği gibi Prokonnesos mermeri saf beyaz değildir ve yatay, birbirine paralel gri bantlara sahiptir. Lahit yüksek bir tekneye ve akroterli-beşik çatılı kapağa sahiptir. Bu tip yüksek çatıların, geç dönem ürünü olduğu bilinmektedir. Akroterler kolosaldır. Sadece tekne yüksekliğinin 177 cm olduğu düşünüldüğünde, lahdin ortalama bir Roma lahdinden oldukça yüksek bir tekneye sahip olduğu anlaşılacaktır. Lahdin, kapak dahil tam yüksekliği 316 cm'dir. Akroter yüksekliği ise 112 cm'dir. Tekne ve kapağında yer yer kırıklar bulunmaktadır. Lahdin ön yüzünde, kapak çatısının en üst kenarı boyunca ve iki akroterin arasında küçük çaplı oyuklar vardır. Bunların bazılarının içleri metalle doludur. İki akroterin arasında bulunan altı adet deliğin genişliği 2 cm civarındadır. Bunlar, Akyürek Şahin'in önerdiği gibi, girlandları taşımak için yapılmış olabilirler (Akyürek Şahin, 2011: s. 356). Awan, girland tasarımının kökeninin, eski dönemlerde mezarlara asılan çiçek çelenklerinden geldiğini belirtmiştir (www.metmuseum.org). Girlandlı lahitlerdeki girland tasarımı, daha eski dönemlerde mezarlara ve sunaklara asılan çiçek çelenklerinden esinlenerek yaratılmış olabilir. Eğer bu gelenek, Nikomedia'da o dönemde de devam etmiş ise, bu oyuklarda görülen metal kalıntılarının, bir zamanlar çiçek çelenkleri için askı görevi gören birer çengel olduğu görüşü önerilebilir. Lahdin ön yüzünde, on satırlık bir yazıt (Lev. XXVIII, Res. 78) bulunmaktadır. Yazıttaki harf yüksekliği 5 cm'dir. Yazıtta lahdin sahibi olan Kyrion isimli Nikomedialı şahsın yetmiş yaşında öldüğü belirtilmiştir. Lahit, karısı ve iki oğlu tarafından yaptırılmıştır. Mezar sahibinin yüceltilmesi olgusu burada da karşımıza çıkmaktadır. Yazıtta, Hesiodos ve Menandros gibi Grek şairlerinden bahsedilmiş ve kendisinin entelektüel yönüne vurgu yapılmıştır. Kyrion'un, Nikomedia nekropolündeki 40. sıra ve 511 nolu parseldeki mezar yerini kendisinin seçtiği anlatılmaktadır (Akyürek Şahin, 2011: s. 352). Bu bahsedilen nekropol, Nikomedia'nın doğu nekropolü olmalıdır. Nikomedia'nın kuzey, batı ve doğu nekropolleri olduğu bilinmektedir. Lahdin teknesinde ve kapağında kenet yuvaları bulunmaktadır. Bu da bize, lahdin asıl işlevi olan ölüyü muhafaza etmenin, Antik Dönem'de ne kadar önemsendiğini göstermektedir. Lahdin ön yüzünde taşçı tarağı ve düz ağızlı kalem (keski) izleri ve yan yüzünde murç izleri görülmektedir (Lev. XXVIII, Res. 79). Blok çevresine çerçeve açmak için, düz ağızlı kalem kullanılmıştır. Ön yüzde tırtıklı bir görünümün

oluşması için kedi tırmığı gibi birbirine paralel izler bırakan taşçı tarağı, arka yüzde ise yine noktalar şeklinde bir doku oluşması için murç kullanılmıştır. Ön yüzde yazıtlı ve tırtıklı, arka yüzde ise noktalardan oluşan bir tasarımın, planlanarak oluşturulduğu ve o günün modası olduğu önerisi getirilebilir. Doğu Akdeniz'deki lahit trendlerini bile belirleyen Prokonnesos gibi bir merkezin Nikomedialılar'ın kontrolünde olduğu düşünüldüğünde, Nikomedia'daki ürünlerin zamanın modasına uygun olarak üretilmiş olması ihtimal dahilindedir. Bu lahitte görülen devasa akroterler ve yüksek çatı, Prokonnesos'un önemli bir ihraç malı olan lahit tipinin iki özelliğidir. Yüksek kapak ve kolosal akroterlerin karakteristik özelliğini oluşturduğu, Roma ve çevresinde bulunan iki lahit ve Ostia lahitleri, Prokonnesos'tan tüm Roma dünyasına ihraç edilen bir lahit tipidir. Bu tip genellikle bitirilmiş vaziyettedir ve üzerinde yazıt ve dekoratif öğeler bulunur. İki örneği bir podyum üzerinde yükseltilmiştir ve bu podyumlu örneklerin daha fazla sayıda olduğu düşünülmektedir. Prokonnesos lahitleri, İtalya'da çok popüler olmuştur ve yerel kopyaları yapılmıştır. Bu tipin, açık havada sergilenmesi sadece Küçük Asya'ya özgü değildir, İtalya'da ve batıdaki Latin dünyasında da görülen bir olgudur. Bu lahitlerin ön yüzünde bir yazıt içeren tabulalar bulunmaktadır, bazı örnekleri ise neredeyse tamamen sade bir görünüme sahiptir. Borg'un bahsettiği örneklerden biri olan, *via Cassia* üzerinde görülebilir bir noktada bulunan *Tomba di Nerone*, MS 260/270'e tarihlenmiştir (Borg, 2013: s. 43-44). Nikomedia'nın Prokonnesos mermer ticaretinde ne kadar aktif olduğu göz önüne alındığında, bu kentteki atölye veya atölyelerin tüm Roma dünyasına lahit ihraç eden Prokonnesos'taki yeni lahit trendlerinden etkilenmemiş olması düşük bir ihtimaldir. Bahsi geçen Prokonnesos kökenli lahitlerle olan stil benzerliği nedeniyle, 2006/14 Env. No. olan lahdin MS 3. yüzyılda üretilmiş olabileceği önerilebilir. Akyürek Şahin'e göre, lahit MS III-IV. yüzyıl ya da daha geç bir döneme aittir (Akyürek Şahin, 2011: s. 361).

Kocaeli Müzesi'nde 2006/13 Env. No. olan lahit (Kat. No. 31) (Lev. XXIX, Res. 80-82) yazıtlı lahitlerin diğer bir örneğidir. Lahit, İzmit yakınındaki Köseköy'de ortaya çıkarılan iki lahitten biridir (Akyürek Şahin, 2011: s. 351). Lahit mermerden yapılmıştır ve akroterli-beşik çatılı kapak ve dikdörtgen prizma formunda bir tekneye sahiptir. Bu sık karşılaşılan akroterli çatı biçimi, tapınak mimarisinin lahitler üzerindeki bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Roma ölü

gömme adetlerinde atalar kültürünün ne kadar önemli bir yere sahip olduğu düşünüldüğünde, lahdin ölünün bir evi ya da ölen kişiyi anmak için gidilecek bir tapınak olarak tasarlanmasının akla yatkın bir fikir olduğu düşünülebilir. Özellikle Küçük Asya lahitlerinin tasarımında, mimaride popüler olan unsurların kullanıldığı görülmektedir. Mermerin dokusundaki gri bantlar, mermerin Prokonnesos kökenli olabileceğini akla getirmektedir. Tekne ve kapakta yer yer kırıklar bulunmaktadır. Kapağın yazıt tarafındaki dar yüzünde, tırtıklı bir yüzey yaratmak için bırakılmış taşçı tarağı izlerini görmek mümkündür (Lev. XXIX, Res. 82). Kapağın bir geniş yüzü iyi traşlanmışken, diğer geniş yüzü murç izleriyle dekore edilmiştir. Teknenin dar yüzlerinden birinde, on iki satırlık bir yazıt yer almaktadır. Yazıtta harf yüksekliği, 3 ve 4 cm arasında değişmektedir. Bu yazıtlı dar yüz, lahdin nekropolde bulunduğu parselin yola bakan kısmına doğru, yoldan geçenlerin okuması için yerleştirilmiş olmalıdır. Lahit, Basilikos adında bir gence aittir. Yazıt, bu genç için yazılmış bir şiirdir. Ağabeyi Theodotos ile Nikomedia'ya gelen Basilikos hayatını kaybetmiş ve ağabeyi ve Peios adında bir aile ferdi tarafından Nikomedia'da defnedilmiştir (Akyürek Şahin, 2011: s. 351-352). Teknenin yazıt bulunmayan dar yüzü, kabaca işlenmiştir. Lahit, muhtemelen MS 3. yüzyılın ilk yarısına aittir (Akyürek Şahin, 2011: s. 356). Yazıtın sonunda, lahdi açan kişinin devlet kasasına ve kente üç bin drahmi ceza ödeyeceği belirtilmiştir. Tekne ve kapakta, kenet yuvaları mevcuttur.

Bu gruptaki yazıtlı lahitlere diğer bir örnek, Kocaeli Müzesi'nde 770 Env. No. olan lahittir (Kat. No. 32) (Lev. XXX, Res. 83-85). Lahit, MS 2. yüzyıla aittir. İzmit Yenidoğan Mahallesi'nde bulunmuştur. Teknenin dört yüzünde de kırıklar ve çatlaklar mevcuttur. Kapakta da kırıklar vardır. Lahit mermerden yapılmıştır. Dikdörtgen prizma formunda bir tekneye ve akroterli-beşik çatılı bir kapağa sahiptir. Teknede ve kapakta kenet yuvaları bulunmaktadır. Teknenin ön yüzünde on satırlık bir yazıt (Lev. XXX, Res. 84) mevcuttur. Yazıtın sonunda, söz konusu mezara adları sayılan kişilerin dışında bir başkasının gömülmesi durumunda ödenecek cezadan bahsedilmektedir. Yazıtta geçen duvar ve Gölcük'ün bahsettiği 2017 yılında İzmit Serdar Mahallesi'nde ortaya çıkarılan beş adet lahdin bulunduğu alandaki nekropol duvarı (Gölcük, 2017: s. 57), Nikomedia nekropollerinde duvar kullanımının yaygın olduğunu göstermektedir. Lahdin, tekne ve kapak yüksekliği dâhil, tam yüksekliği 218 cm'dir. Akroter yüksekliği 65 cm'dir. Yazıtta, 5 cm ve 10 cm olmak üzere iki

farklı harf yüksekliği görülür. Ön ve arka yüzlerde, iki akroter arasında küçük çaplı oyuklar bulunmaktadır. Bu deliklerin bazıları metalle doludur. Akroterlerin birbirine bakan yüzlerinde de bu oyuklardan bulunur. Teknenin arka yüzünde ve bu yüzdeki akroterlerde tırtıklı bir doku yaratmak için kullanılan taşçı tarağının izleri görülmektedir.

Yazıtlı lahitlere başka bir örnek, Kocaeli Müzesi'nde bulunan 1539 Env. No. olan lahittir. Mermerden yapılan lahit (Kat. No. 33) (Lev. XXXI, Res. 86-88), dikdörtgen prizma formunda bir tekneye ve akroterli-beşik çatılı bir kapağa sahiptir. Mermerin dokusunda, çok belirgin olmayan gri hatlar mevcuttur. Teknenin ön yüzünde dört satırlık bir yazıt mevcuttur. Teknede ve kapakta, kenet yuvaları bulunur. Tekne uzunluğunun 146 cm olması, bunun bir çocuk lahdi olabileceğini akla getirmektedir. Lahdin arka yüzünde (Lev. XXXI, Res. 87), teknede ve kapakta noktalar şeklinde bir doku oluşturmak için sadece murç kullanılmıştır. Lahdin öne bakan yüzünde ise, hem kapak hem de teknede yoğun olarak taşçı tarağı izleri (Lev. XXXI, Res. 88) mevcuttur. Lahdin ön yüzünde taşçı tarağıyla bir tırtıklı doku oluşturulması ve arka yüzünde ise murç kullanılarak yüzeyde noktalar şeklinde bir doku oluşturulması, bir tesadüf olmamalıdır. Bu süsleme yönteminin tekrar karşımıza çıkması, bunun Nikomedia'da tutulan lahit tasarımlarından biri olduğu ihtimalini ortaya koymaktadır. Aynı tasarımın, 2006/14 Env. No. olan lahitte de bulunması nedeniyle, iki lahdin de aynı dönemde (MS 3-4 yüzyıllar) yapıldığı önerilebilir.

Yazıtlı teknelerin önemli bir örneği, Kocaeli Arkeoloji Müzesi'nde 691 Env. No. olan teknedir (Kat. No. 34). Tekne (Lev. XXXII, Res. 89-91) mermerden yapılmıştır. Mermerin dokusunda gri damarlar vardır. Bu yönüyle, Prokonnesos mermerini andırmaktadır. Teknede kenet yuvaları bulunmaktadır ve tekne üzerinde kırıklar mevcuttur. Ön yüzde sekiz satırlık bir yazıt bulunmaktadır. Nikomedia lahitlerinde, ön yüzde yazıt bulunması sık karşılaşılan bir durumdur. Yazıtta, Hieras bucağını korumakla görevli olan Suriyeli Aurelius Bernikianos'un lahdi kendisi, eşi ve çocukları için yaptırdığını anlatır. Lahde başka birinin gömülmesi durumunda ödenecek cezalara da yer verilmiştir. Yazıtta harf yüksekliği 4 cm'dir. Lahit, MS 3. yüzyıla tarihlenmiştir. Buluntu yeri Başiskele'dir. Taşçı tarağıyla, lahdin yüzeyine tırtıklı bir görünüm verilmiştir.

Diğer yazıtlı tekneler ise, Kat. No. 35 (Lev. XXXIII, Res. 92), Kat. No. 36 (Lev. XXXIII, Res. 93), Kat. No. 37 (Lev. XXXIII, Res. 94), Kat. No. 38 (Lev. XXXIII, Res. 95) ve Kat. No. 39 (Lev. XXXIV, Res. 96) numaralı tekneler olarak katalogda yer almıştır.

Üzerinde yazıt bulunan kapak ise, katalogda Kat. No. 40 (Lev. XXXIV, Res. 97) adıyla anılan kapaktır.

5.1.2. Çerçeveseli

Nikomedia lahit tipolojisi içerisinde çerçeveseli lahitlerin varlığı, KYA arşivinde tespit edilip, bu tez çalışmasında ortaya konulmuştur. Çerçeveseli lahitlerin, Nikomedia’da sadece bir örneği bulunmaktadır. Bu tek örnek (Kat. No. 41), 2006 KYA’da Ağaçağıl-Gügüşler Köyü’nde tespit edilmiştir. Koch’a göre sandık lahitlerin genel özelliği, bir veya daha fazla yüzde kesintisiz dolanan bir çerçeveye sahip olmalarıdır. Çoğunlukla dört taraftan da dışarıya çıkıntı yapan bir kaidesi bulunmaktadır. Bazılarının teknesinde yazıt vardır ve bunlar özenle yazılmıştır (Koch, 2001: s. 203). Bu Nikomedia lahdi, yazıtın olduğu yüzde kesintisiz dolanan çerçevesi, bu yüzün alt kenarındaki çıkıntı yapan kaidesi ve yazıtıyla (Lev. XXXIV, Res. 98), çerçeveseli lahit sınıfına girmektedir. Lahit mermerdir, 130x259x120 cm ölçülerindedir ve üzerinde dokuz satırlık bir yazıt bulunmaktadır. Lahit, tam bir dikdörtgen prizma formuyla bir sandığı andırmaktadır. Ön yüzde bir çerçeveye ve özenle işlenmiş yazıtı sahiptir. Teknenin alt kısmı, öne doğru hafif bir meyil verdirilerek çıkıntı yapan bir kaide formunda tasarlanmıştır. Stefanidou-Tiveriou, Selanik’teki çerçeveseli lahit tiplerinden bahsederken, çerçeveseli lahit tiplerini ikiye ayırmış ve bu alt tiplerden birini birleşik kaideli tip olarak belirtmiştir. Yazıtların, çerçeveseli lahitlerdeki ana dekoratif unsur olduğunu belirten Stefanidou-Tiveriou, yazıtların sıklıkla ön yüzde müsait olan tüm alanı kapladığını da eklemiştir (Stefanidou-Tiveriou, 2010: s. 158). Nikomedia teritoryumunda tek olan bu çerçeveseli lahdin sahip olduğu, tekneyle birleşik kaide tipi ve ön yüzde neredeyse tüm alanın yazıt tarafından kaplanması gibi özellikler, Selanik çerçeveseli lahitleriyle benzerlik göstermektedir. Nikomedia çerçeveseli lahdinin, Selanik çerçeveseli lahitleriyle iki ortak özelliğinin olması dikkat çekicidir.

5.1.3. Khamosorionlu

Nikomedia’da, Khamosorionlu lahitlerin dört örneği tespit edilmiştir. Bunlar, kayaya oyulmuş lahitlerdir. Koch’a göre, bu tip lahitler Likya ve Kilikia’da sıklıkla görülür. Kayaya oyulmuşlardır ve bir kapağa sahiptirler (Koch, 2001: s. 37). 2004 Mersin Olba Yüzey Araştırması’nda tespit edilen Khamosorionlu lahitlerin üzerinde haç işareti bulunmaktadır. Bu nedenle bu haç işareti taşıyan lahitlerin, Geç Antik Dönem ya da Erken Bizans Dönemi’nde yapıldıkları düşünülmektedir (Erten, 2006: s. 312). Khamosorionlu lahitlere, Bithynia kentleri olan Bithynion-Klaudiopolis (Bolu) ve Prusa’da da (Bursa) rastlanmaktadır. Bursa’da tespit edilen bir örneğin üzerinde kapak bulunmaktadır (Lev. II, Res. 5). ‘Nikomedia Lahitleri’ tezinin kataloğunda bulunan örneklerde kapak bulunmamaktadır. Bu örneklerden Kat. No. 42 (Lev. XXXV, Res. 99) 2005 KYA’da İzmit Orhan Mahallesi’nde, Kat. No. 43 (Lev. XXXV, Res. 100) 2007 KYA’da Dikenli Köyü’nde, Kat. No. 44 (Lev. XXXV, Res. 101) ve Kat. No. 45 (Lev. XXXV, Res. 102) ise 2007 KYA’da Yukarı Hereke’de tespit edilmiştir. Bu dört lahit de ilk yapıldığında kapaklı olmalıdır. Özellikle Kat. No. 43 ve Kat. No. 44’e dikkatli bakıldığında, bu lahitlerin üst kısmının kapağın oturması için tasarlandığı açıkça görülebilir. Khamosorionlu lahitler, normal lahitlere göre daha ucuzdur ve nakliye gerektirmez. Malzeme olarak mermere ulaşmak herkes için kolay değildir. Sadece nakliye meselesi bile, bu tip kayaya oyulmuş lahitlerin kullanımının yaygın olmasını sağlayabilir. Khamosorionlu lahitlerin Bithynia bölgesinde sadece Bithynion-Klaudiopolis ve Prusa’da değil, Nikomedia ve çevresinde de örneklerinin olduğu, KYA verilerinin kullanıldığı bu tez çalışmasında ortaya konulmuştur.

5.1.4. Podyumlu

Bu bölümde, Nikomedia ve çevresinde tespit edilen 20 adet podyumlu lahit ve lahit parçası incelenmiştir. Koch’a göre, Anadolu’da bir veya birden fazla lahdin tek bir podyum üzerinde durduğu örnekler yaygındır. Bunların yükseklikleri farklıdır. Bithynia bölgesinde ise, lahitlerin kaideleri oldukça yüksektir. Lahitler, kimi zaman yol üzerindeki alçak podyumlara yerleştirilmiş ve buradan geçenler lahdin uzun yüzünü ya da dar yüzünü görmüştür (Koch, 2001: s. 61-62). Nikomedia lahitleri içinde yer alan podyumlu lahitler grubunda ilk ele alacağımız örnek, MS 2. yüzyılda Roma Dönemi’nde yapılmış olan Konca Lahdi’dir (Kat. No. 46) (Lev. XXXVI, Res. 103-106). Eser mermerden yapılmıştır. Şahin’e göre, lahit in situ

durumunda olan bir podyumlu lahitir ve iki tabula ansata'ya (Lev. XXXVI, Res. 104) sahiptir (Şahin, 1973: s. 76). Konca Lahdi, eski fotoğraflarında görülebilen yüksek podyumu nedeniyle, bu tez çalışmasında podyumlu lahit olarak sınıflandırılmıştır. Öztürk'ün verdiği bilgilere göre, MS 2. yüzyıl başlarında yapılan lahit, 1967'deki bir yol çalışmasında ortaya çıkarılmıştır. Lahdin içinde tahta oturan bir Kybele heykeli (Lev. XXXVI, Res. 105) bulunmuştur. Heykel, beyaz mermerden yapılmıştır ve 33 cm yüksekliğindedir (Öztürk, 2016: s. 64-65). Lahdin üzerindeki yazıta göre buraya gömülen çift, lahdi kendileri hayattayken hazırlatmışlardır. Lahit, yoldan ve denizden geçenlerin görebilmesi için deniz kenarına konulmuştur. Eser günümüzde İzmit'ten Karamürsel yönüne giden karayolunun solunda kalmaktadır. Halidere Köyü, Konca Mevki'ndedir. Lahitle deniz arasından yol geçmektedir. 1745 yılında buradan geçen seyyah Charles de Peyssonel, lahdin bulunduğu mevkinin isminin Kongessi (Konca) olduğunu belirtir. Kapak bir tekne ve akroterli-beşik çatılı kapağa sahiptir. Kapağın üzerinde murç izleri açıkça görülmektedir. Bu murç izleriyle, yüzey üzerinde noktalar şeklinde özel bir doku oluşturulmuştur. Alınlıkta, Nikomedia lahitlerinde sıklıkla görülen Medusa kullanılmıştır. Kapaktaki akroterlerde, Nikomedia lahitleri bezeme repertuarıyla uyumlu floral bezeme mevcuttur. Lahdin ön yüzünde, bir kline sahnesi bulunur. Bu sahnedeki çift, muhtemelen bu lahde gömülen evli çiftin betimlemesidir. Çift, kline üzerine birlikte uzanmış vaziyettedir. Erkek sağ kolunu eşinin omuzuna atmış ve eşine doğru bakmaktadır. Eşi ise cepheye doğru bakmaktadır. Buna çok benzeyen bir poz, MÖ 530-520'ye tarihli bir Etrüsk lahdi olan Eşler Lahdi'nde, kline kapak üzerindeki çiftin betimlemesinde karşımıza çıkmaktadır. Konca Lahdi'ndeki kline sahnesinde, klinenin sağında olasılıkla bir hizmetçi ayakta durmaktadır. Bu hizmetçi figürü, ölümden sonraki hayatta efendisine hizmet edeceği düşünüldüğü için buraya yerleştirilmiş olabilir. Klinenin altında veya önünde çeşitli aletler, bir köpek, üçayaklı bir masa ve masanın üzerinde kaplar görülür. Klinenin altındaki alet, köpek ve masa kabartmasının, kline altındaki boşluğu doldurmak için yapılmış olma ihtimali bulunmaktadır. Sanatçının, izleyicinin konunun esas kahramanlarına odaklanması için kompozisyondaki boşlukları doldurması, Küçük Asya'da sıklıkla görülmektedir. Koch'un Selanik Arkeoloji Müzesi'nden verdiği iki örnekte, lahitlerin uzun yüzünün ortasında küçük bir çerçeve ve çerçeve içinde bir figür ya da bir sahne görülmektedir. Bu lahitlerin, Konca Lahdi'nden ayrılan yönü, uzun

yüzdeki küçük sahne ya da figürün çerçeve içine alınmasıdır. Konca Lahdi'nin uzun yüzündeki kline sahnesi (Lev. XXXVI, Res. 106) çerçeve içine alınmamıştır (Koch, 2001: s. 202). Mansel, İstanbul tersanesinde bulunan lahit üzerindeki sahnelerin çerçeve içine alınmış, cenaze ziyafeti gibi küçük kabartmalar olduğunu belirtir. Mansel'e göre, bu lahit yalnız değildir ve İstanbul'daki bir lahit grubuna mensuptur. 1928'de Çemberlitaş'ta Konstantin Forumu olarak bilinen meydana yapılan kanalizasyon kazılarında bu gruptan üç lahit ortaya çıkarılmıştır. Bu lahitlerden birinin ön cephesinde dört kabartma ve bir gemi kabartması bulunmaktadır (Mansel, 1957: 398, 403). Nikomedia, Byzantium ve Selanik ekseninde, ön yüzünde çerçeveli veya çerçevesiz ziyafet sahnesi gibi küçük kabartmalı sahneler barındıran lahitler mevcuttur. Konca Lahdi'nin, hem yüksek podyumu, hem de akroterindeki Nikomedia lahit kapağı akroterlerinde sıklıkla görülen tipteki floral bezemesiyle, Nikomedia kökenli bir lahit olma ihtimali bulunmaktadır.

In situ haldeki bir diğer podyumlu lahit ise, 2006 KYA'da Güğüşler Köyü'nde tespit edilen podyumlu lahittir (Kat. No. 47). Lahit (Levha XXXVII, Res. 107), tekne, kapak ve podyumdan oluşmaktadır. Kireç taşından yapılmıştır. Lahit üzerinde yazıt bulunmamaktadır. Lahdin ölçüleri 134x255x127 cm'dir. 2006 yılındaki KYA raporuna göre, kaçak kazıcılar tarafından lahit üzerinde açılan yaklaşık 20 cm çapında bir delik ve kuzey kısa kenarında büyük bir kırık mevcuttur. Çeşitli yazılar ile zarar verilmiş olan bu eserin, acil korumaya ihtiyaç duyduğu tespit edilmiştir. Lahit, Dörner tarafından 1941 yılında yayınlanmıştır.

Bir diğer podyumlu lahit ise (Lev. XXXVII, Res. 108) (Kat. No. 48), 2007 KYA'da Cuma Köyü'nde tespit edilmiştir. KYA raporuna göre, bir adet lahit teknesi, iki parça halinde lahit kapağı ile podyuma ait olan blok taşlardan oluşmaktadır.

2007 KYA'da Kozluca Köyü'nde, podyumun üzerinde durmakta olan bir tekneden oluşan, bir adet podyumlu lahit (Levha XXXVII, Res. 109) (Kat. No. 49) tespit edilmiştir.

2007 KYA'da Kozluca Köyü'nde tespit edilen bir diğer podyumlu lahitten (Levha XXXVIII, Res. 110) (Kat. No. 50) geriye bir kapak ve blok taş kalmıştır.

2007 KYA'da Kozluca Köyü'nde tespit edilen podyumlu lahit (Levha XXXVIII, Res. 111) (Kat. No. 51) ise, lahit teknesi ve blok taşlardan oluşmaktadır.

2006 KYA'da Ulupınar Köyü'nde tespit edilen podyumlu lahit (Levha XXXVIII, Res. 112) (Kat. No. 52), kırık durumda ve alınlığa sahip bir adet kireç taşı lahit kapağı ve podyuma sahiptir.

Katalogda Kat. No. 53 olarak yer alan bir diğer podyumlu lahit (Levha XXXIX, Res. 113), KYA raporuna göre 2007 KYA'da Kutluca Köyü Yarımbaş Mezarlığı'nın kuzeybatısında tespit edilmiştir ve podyumuna ait blok taşlar ve lahit kapağından oluşmaktadır. Kapağın akroterlerinde boğa başı bulunur.

Bir diğer podyumlu lahit (Levha XXXIX, Res. 114) (Kat. No. 54), 2007 KYA'da Kutluca Köyü'nün güneybatısındaki nekropol alanının doğusunda tespit edilmiştir. Kırık lahit teknesi ile podyuma ait olan blok taşlardan oluşmaktadır.

2014 KYA'da Karamürsel Erenler Mevki'nde tespit edilen podyumlu lahit (Levha XXXIX, Res. 115) (Kat. No. 55), lahit teknesi ve podyumdan oluşur.

2007 KYA'da Kırçalı ve Ömerli Mahalleleri arasında tespit edilen ve katalogda Kat. No. 56 olarak anılan podyumlu lahit (Levha XL, Res. 116), kapak ve podyum taşından oluşmaktadır. Kireç taşından yapılmış kapağın üzerinde kenet delikleri bulunmaktadır.

Bir diğer podyumlu lahit (Levha XL, Res. 117) (Kat. No. 57) ise, 2006 KYA'da tespit edilmiştir ve iki adet kireç taşı lahit teknesi ve tahrip edilmiş podyumdan oluşmaktadır.

2006 KYA'da Ağaçağıl-Gügüşler Köyü'nde in situ olarak tespit edilen podyumlu lahit (Levha XL, Res. 118) (Kat. No. 58), podyuma ait kireç taşı bir blok ve kapağa ait küçük parçalardan oluşmaktadır.

2007 KYA'da Cuma Köyü'nde tespit edilen kireç taşından yapılmış podyumlu lahit (Levha XLI, Res. 119) (Kat. No. 59), platformuna ait üç adet blok taş ve bir lahit kapağından oluşmaktadır.

2007 KYA'da Kutluca Köyü Yarımbaş Mezarlığı'nın hemen kuzeydoğusunda (Taşköprü'nün güneyi) tespit edilen podyumlu lahit parçaları (Levha XLI, Res. 120) (Kat. No. 60), temel taşları ve platforma ait kireç taşından yapılmış bloklardan oluşmaktadır.

2006 KYA'da Tatarahmet Köyü Saraycık Mevki'nde tespit edilen, kireç taşından yapılmış bir adet podyumlu lahit kaidesidir (Levha XLI, Res. 121) (Kat.

No. 61). Büyük bir lahde ait olması ihtimal dahilindedir. Ölçüleri, 180x301x46 cm'dir.

2006 KYA'da Güğüşler Köyü Ören Mevki'nde tespit edilmiş, bir adet podyumlu lahde ait olan dörtgen podyum taşıdır (Levha XLI, Res. 122) (Kat. No. 62).

2016 KYA'da Babatepe ve Akçakoca Bey Anıtı alanında tespit edilen üç parçanın ise (Levha XLII, Res. 123, 124, 125) (Kat. No. 63, Kat. No. 64, kat. No. 65), bir lahit podyumuna ait parçalar olmaları muhtemeldir.

5.1.5. Semerdam Çatılı

Semerdam çatılı lahit (Lev. XLIII, Res. 126) (Kat. No. 66), 2007 KYA'da Cuma Köyü'nde tespit edilmiştir. Lahdin üzerindeki yazıt, 1941'de Dörner tarafından yayınlanmıştır fakat lahit hakkında tipolojik olarak bilgi verilmemiştir. Lahit, semerdam çatılı kapak ve dikdörtgen prizma şeklinde tekneye sahiptir. Kireç taşından yapılmıştır. Tekne, kapakla beraber kullanılmaktadır. Semerdam çatılı lahit tipi, Nikomedia lahitleri içerisinde tektir ve Nikomedia lahitleri çerçevesinde tipolojik olarak bu tez çalışmasında ortaya konulmuştur. Kapağın uzunluğu 240 cm'dir.

5.1.6. Sidamara

Nikomedia kentinde, Sidamara tipine ait sadece bir örnek (Kat. No. 67) tespit edilmiştir. Ulugün'e göre, MS 2. yüzyıla ait olan bu Sidamara tipi lahit parçası (Lev. XLIII, Res. 127), İzmit'te Seka alanında bulunmuştur ve İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndedir (Ulugün, 2007: s. 105). Morey, lahdin kırmızımsı kahverengiyle tek tip olarak renklendirilmiş beyaz mermer olduğu bilgisini verir. Buna göre lahit, Antik Dönem'de boyalı bir lahit olarak kullanılmıştır. Parçanın uzunluğu 83 cm, yüksekliği ise 117 cm'dir. Köşe fragmanıdır. Uzun yüzde iki, yan yüzde bir figür bulunmaktadır (Morey, 1924: s. 33). Bu lahit katalogda, Sidamara tipi olarak sınıflandırılmıştır. Sidamara tipinde olan lahitlerin Anadolu kökenli oldukları düşünülmektedir. Bu nedenle bu lahitler *asiatic* lahit tipi olarak da isimlendirilir. Bu lahitlerin, ince işçiliğinden ötürü Roma Dönemi'nde pahalı ürünler olduğuna kuşku yoktur. Morey, Sidamara tipi lahitlerin erken tiplerinin Lydia'da ve Efes'te üretildiğini belirtir. Geç tiplerinin ise kuzeydeki bir liman kenti olan Nikomedia'da üretilmiş olma ihtimalinin üzerinde durur (Morey, 1921: s. 70). Roma Dönemi'nde

gelişen Sidamara lahitlerinde kapak, sedir (kline) formunda tasarlanmıştır. Kapakta ölen kişinin (evliyse eşiyile birlikte) uzanmış halde betimlemesi, tekne üzerinde ölen kişinin yer aldığı sahneler, tanrılar ve tapınak tasvirleri bulunur. Bu lahitler aynı zamanda sütunludur (Saltuk, 1997: s. 109-110). Bu eserde, Aphrodisias'ta görmeye alıştığımız spiral yivli sütunlar dikkat çekmektedir. Morey'e göre, ayakta duran khiton giymiş kadın figürünün başı himationla örtülmüştür. Ayakta duran kanatlı Eros'un ise, sağ omuzundan tutturulmuş olan khlamysi, sol omuzundan ve kolundan sarkmaktadır. Sağ elinde bir meşale (kırılmış) tutmaktadır (Morey, 1924: s. 33). Eros ikonografisinde görülen ok ve meşale, burada yine karşımıza çıkmaktadır. Isidore'nin *the Etymologies* adlı eserindeki tanıma göre, Eros bir ok ve bir meşale taşıyan biri olarak görülür. Ok kalbi yaralar, ateş ise kalbi yakar (Isidore, 8.11.80). Eros'un yanındaki kadın figürünün de, Roma sanatında sık sık Eros'la (aşk) yanyana görülen Psyche (ruh) olma ihtimali vardır. Lahitler üzerindeki figürlü sahnelerde görülen mitolojik hikayelerin lahde gömülen çiftin aşkına uyarlanması, Roma lahitlerinde rastlanan bir olgudur. Thomas'a göre, yarı çıplak erkek figürünün ayakları artık sütun kaidesine değil de, sütunun altındaki podyumun dibine kadar uzanmaktadır (Thomas, 2011: s. 414).

Sidamara lahitleri, adeta klineli lahit tipiyle, sütunlu lahitlerin birleştirilmesiyle ortaya çıkarılmış yeni bir tip özelliği taşımaktadır. Bu eserde sağda duran Eros figürünün başının arkasına dikkatli bakıldığında, Sidamara tipi lahitlerde nişin üst kısmını süsleyen istiridye kabuğu tasarımının kullanıldığı görülebilir. İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki Sidamara Lahdi'nde de, bu Nikomedia kökenli esere çok benzer bir tasarım vardır. Hatta bu lahdin ön yüzüne cepheden bakıldığında, en sağda duran figürün duruşu bile Nikomedia kökenli Sidamara lahdindeki Eros figürüyle aynıdır. McCann'in E. Weigand'dan aktardığına göre, istiridye kabuğu motifi Küçük Asya kökenlidir ve Sidamara lahitlerinde MS 3. yüzyılın ikinci çeyreğinde görülür (McCann, 1978: s. 130). Buna göre, Nikomedia'da ortaya çıkarılan bu Sidamara lahdinin MS 3. yüzyılda üretilmiş olması ihtimal dâhilindedir. Edmund'a göre ise, lahit yaklaşık olarak MS 195 yılına aittir (Edmund, 2011: s. 414).

5.1.7. Sütunlu

Sütunlu lahitler, Nikomedia'da tek örnekle temsil edilmektedir. Bu örnek, 2005 KYA'da Kandıra'da tespit edilmiş olan sütunlu lahit teknesi parçasıdır (Kat.

No. 68). Kireç taşından yapılmıştır. Üstünde kabartmalar vardır. Niş içinde yarı çıplak oturur vaziyette bir erkek figürü (Lev. XLIII, Res. 128) bulunmaktadır. Belden yukarısı cephedendir. Bacaklar 1/3 profili vermiştir. Elbise kıvrımları bel tarafında toplanmıştır. Ayak bileklerine kadar uzanan elbisenin kıvrımları altından vücut hatları belirgindir. Elbise altından iki ayağı da görülmektedir. Sol kol dirsekten büküktür, havaya doğru durmaktadır ve bir asa tutmaktadır. Lahit, Koch'un Roma İmparatorluk Lahitleri kitabında bahsettiği, Dokimeion'daki dört sütunlu lahit tipinden, arkad'lı (kemer dizili) sütunlu lahit tipine girmektedir (Koch, 2001: s. 165). Oturan erkek figürünün, Hades-Serapis olması muhtemeldir. Figürün sağ eli Kerberos'un başı üzerindedir ve figür sol eliyle de asasını (*sceptre*) tutmaktadır. Figürün sağ elinin altında, yeraltı dünyasının kapısını bekleyen üç başlı köpek Kerberos rahatlıkla görülmektedir. Figürün tahtta otururken sağ elinin Kerberos'un başı üzerinde olması ve sol elinde bir asa tutması, Hades-Serapis heykel tipolojisine uymaktadır. Serapis, Mısır güneş tanrısı iken, Hellenistik Dönem'de Zeus ya da Hades gibi Hellen panteonundan birçok farklı tanrıyla özdeşleştirilmiş ve birleştirilmiştir. Hades-Serapis olduğunda ise yeraltı dünyasının tanrısı haline gelmiştir. Serapis'in esin kaynağı olan Osiris ise, Mısır'da yer altı dünyasının tanrısıdır. Nikomedia'da sütunlu lahitlerin varlığı ve Hades-Serapis ikonografisinin Nikomedia lahitlerinde kullanılmış olduğu, bu tez çalışmasında ortaya konulmuştur. Antik Dönem'deki lahit siparişlerinde, sevilen konuların tercih edildiği bilinen bir gerçektir. Buradan hareketle, Nikomedia'da bir Hades-Serapis kültü olduğu önerisi getirilebilir.

5.1.8. Belirlenemeyen

5.1.8.1. Tekneler

Katalogdaki tipi belirlenemeyen tekneler, Kat. No. 69 ile Kat. No. 72 arasında yer almaktadır. Kat. No. 69 numaralı lahit teknesi (Lev. XLIV, Res. 129) su teknesi olarak, Kat. No. 70 (Lev. XLIV, Res. 130), Kat. No. 71 (Lev. XLIV, Res. 131) ve Kat. No. 72 (Lev. XLV, Res. 132) numaralı tekneler de yine devşirme malzeme olarak kullanılmıştır.

5.1.8.2. Kapaklar

Tipi belirlenemeyen kapaklar (Lev. XLV, Res. 133-136), katalogda Kat. No. 73 ile Kat. No. 76 arasında yer almaktadır. Kapaklar yalak olarak kullanılmaktadır.

Tamamen toprağa gömülü oldukları için, tipi belirlenemeyenler grubuna dâhil edilmişlerdir.

ALTINCI BÖLÜM BEZEMELER

6.1. Bezeme Repertuarı

Nikomedia lahitleri bezeme repertuarının, daha önce hiç yapılmamış olması lahit çalışmaları için büyük bir eksikliklerdir. Bu nedenle Nikomedia lahitleri bezeme repertuarı bu tezde ortaya konulmaktadır. Nikomedia lahitlerinde görülen bezemeler, bu lahitlerin tipolojisinde önemli bir yer tutmaktadır. Nikomedia lahitlerinde 17 farklı bezeme türü tespit edilmiştir. Bu bezemeler, asma-üzüm, bitkisel, dairesel, Eros, gemi, Hades-Serapis, Kerberos, kiremit, kline sahnesi, köpek, Medusa, mezar büstü, orak, palmet, Psyche, sarmaşık ve tek kulplu kaptır.

6.1.1. Asma-Üzüm

Kat. No. 1 (Lev. XIV, Res. 35) numaralı lahdin ön yüzüne bakan akroterlerde betimlenmişlerdir. Nikomedia lahitlerindeki tek örnektir. Roma kültürü için önemli bir motiftir. Ayrıca, Geç Antik Dönem Hristiyan lahitlerinde de görülen bir semboldür.

6.1.2. Bitkisel

Bitkisel bezeme, Kat. No. 1 (Lev. XIV, Res. 33), Kat. No. 3 (Lev. XVI, Res. 41), Kat. No. 46 (Lev. XXXVI, Res. 103) numaralı lahitlerde görülmektedir. Kat. No. 1’de alınlıktaki Medusa başının altında sarmaşık şeklinde, Kat. No. 3’te mimaride karşılaşılan kıvrımlı bir biçimde ve Kat. No. 46’da ise Medusa başının altında ve çevresinde tüm alınlığı kaplayacak şekilde dallı ve çiçekli bir şekilde tasarlanmıştır.

6.1.3. Dairesel

Katalogda, Kat. No. 2 olarak anılan lahdin ön yüzünde, yüzeyin büyük bölümünü kaplayan bir yazıt ve bu yazıtın iki yanında dikey olarak tasarlanmış, palmiyeyi andıran bir dairesel bezeme motifi (Lev. XV, Res. 37) yer almaktadır. Bu motifin benzerine daha önce, Nikomedia teritoryumunda 2006 KYA’da rastlanmıştır. Motifin Nikomedia kökenli olması ihtimali bulunmaktadır.

6.1.4. Eros

Katalogda, Kat. No. 67 numaralı Sidamara lahdinde kanatlı bir Eros figürü (Lev. XLIII, Res. 127) yer almaktadır. İkonografisinde sıklıkla rastlanan meşalesiyle (kırık) birlikte betimlenmiştir. Nikomedia lahitlerindeki tek örnek olması açısından önemlidir.

6.1.5. Gemi

Kat. No. 2 olarak anılan lahdin dar yüzlerinden birinde, yelkensisiz bir gemi betimlemesi (Lev. XV, Res. 38) bulunmaktadır. Gemi, bir çıpa ve muhtemelen bir halatla iki taraftan bağlanmıştır. Nikomedia lahitlerindeki tek örnektir. Buna benzer yelkensisiz bir gemi motifi, Antalya'daki Olympos antik kentinin plaj tarafında olan girişinde bulunan Eudomos Lahdi'nin ön yüzünde bulunmaktadır (Parman vd 2006: s. 122).

6.1.6. Hades-Serapis

Kat. No. 68 numaralı sütunlu lahdin üzerinde (Lev. XLIII, Res. 128), iki sütun arasındaki nişte yer almaktadır. Tahtta oturur vaziyettedir. Bir eliyle asasını tutmaktadır, diğer eli de Kerberos'un başı üzerindedir. 2005 KYA'da tespit edilmiştir.

6.1.7. Kerberos

Kat. No. 68 numaralı lahdin üzerindeki sahnede (Lev. XLIII, Res. 128), Hades-Serapis ile birlikte betimlenmiştir. Nikomedia lahitleri içerisindeki tek örnektir. 2005 KYA'da tespit edilmiştir.

6.1.8. Kiremit Dizisi

Kat. No. 4'te bulunan kapak parçasının üst kısmı (Lev. XVII, Res. 43), tapınak mimarisi taklit edilerek çatı kiremiti dizisi şeklinde bezenmiştir. Diğer bölgelerde görülen, kiremit dizisi şeklindeki bu bezeme, Nikomedia lahitleri içerisinde tektir ve bu tez çalışmasında ortaya konulmuştur. Tapınak mimarisinin lahit tasarımına yansımalarının Nikomedia'daki tek örneği olan eser, bu yönüyle büyük önem kazanmaktadır.

6.1.9. Kline sahnesi

Kat. No. 4'te bulunan kapak parçasının bir akroterinin lahdin uzun yüzündeki kısmında (Lev. XVII, Res. 42), kline sahnesi betimlenmiştir. Akroter kötü durumda

olsa da, sahnedeki klineye uzanmış figür ve kline seçilebilmektedir. Diğer bir kline sahnesi, Nikomedia lahitlerinde Kat. No. 46 numaralı Konca Lahdi'nin ön yüzünde (Lev. XXXVI, Res. 106) görülmektedir. Bu sahnede karı koca klinede birlikte uzanmaktadır, yan tarafta ayakta muhtemelen bir hizmetçi bulunmaktadır. Klinenin önünde ve altında, köpek, aletler, üçayaklı masa tasvirleri bulunmaktadır.

6.1.10. Köpek

Katalogda, Kat. No. 1 olarak anılan lahdin ön yüzüne bakan akroterlerde (Lev. XIV, Res. 35), üzüm taşıyan asma dallarının altında birer köpek ya da kurt betimlenmiştir. Köpekler antitetik pozda durmaktadırlar. Kulakların arkaya doğru uzanmış olması ve dişlerini göstermeleri, saldırgan bir ruh halini işaret etmektedir. İkinci köpek figürü, Kat. No. 46 numaralı Konca Lahdi'nin ön yüzünde (Lev. XXXVI, Res. 106), klinenin altında bulunmaktadır.

6.1.11. Medusa

Nikomedia lahitlerinde sıklıkla karşılaşılan bir mitolojik figürdür. Mezarları koruduğuna inanılır. Kat. No. 1 (Lev. XIV, Res. 33), Kat. No. 3 (Lev. XVI, Res. 41), Kat. No. 4, Kat. No. 27 (Lev. XXVII, Res. 74) ve Kat. No. 46 (Lev. XXXVI, Res. 103) numaralı lahitlerde bulunmaktadır.

6.1.12. Mezar Büstü

Kat. No. 3'te görülen lahit kapağı, iki adet mezar büstüne (Lev. XVI, Res. 39) sahip olması açısından önemlidir. Bu eser, Kocaeli Müzesi'nde 624 Env. No. olan lahit kapağıdır. Kapağın bir dar yüzünde Medusa başı ve bitkisel bezeme, uzun yüzlerinden birindeki akroterlerde ise muhtemelen lahde gömülen kişilere ait mezar büstleri bulunmaktadır.

6.1.13. Orak

Orak motifi, Kat. No. 2 nolu lahdin bir akroteri üzerinde (Lev. XV, Res. 36) yer alır. Çevresinde yazıt bulunmaktadır. Nikomedia lahitleri içindeki tek örnektir.

6.1.14. Palmet

Palmet, Nikomedia lahitlerinde görülen en yaygın bezeme türüdür. Katalogda, Kat. No. 1 (Lev. XIV, Res. 33), Kat. No. 3 (Lev. XVI, Res. 41), Kat. No. 4, Kat. No. 5 (Lev. XVII, Res. 44), Kat. No. 6, Kat. No. 7 (Lev. XVIII, Res. 46), Kat. No.27

(Lev. XXVII, Res. 74) ve Kat. No. 46 (Lev. XXXVI, Res. 103) numaralı lahit ve lahit parçalarında görülmektedir.

6.1.15. Psyche

Kat. No. 8 numaralı parça, 2006 KYA'da Deliveli Köyü'nde tespit edilmiş bir lahit akroteridir. Üzerinde kanatlı figür (Lev. XVIII, Res. 47) bulunmaktadır. Bu kelebek kanatlı figür, mitolojide insan ruhunun kişileştirilmiş hali olan ve hikayesinde ölümler dünyasıyla da bağlantısı bulunan Psyche'nin tipolojisine uymaktadır. Bu Psyche figürü, Nikomedia lahitlerindeki tek örnektir.

6.1.16. Sarmaşık

Sarmaşık motifi, katalogda Kat. No. 26 adıyla anılan, Kocaeli Müzesi'nde 2 Env. No olan lahdin (Lev. XXVI, Res. 73), ön yüzündeki tabula ansata'nın içindeki yazıtın sonunda yer almaktadır. Nikomedia lahitlerindeki tek örnektir.

6.1.17. Tek kulplu kap

Kat. No. 2 nolu lahdin bir akroteri üzerinde (Lev. XV, Res. 36) bulunmaktadır. Çevresinde yazıt yer almaktadır. Nikomedia lahitlerindeki tek örnektir.

SONUÇ

Hellenistik ve Roma Dönemleri'nde önemli bir başkent olmasının yanı sıra, bir bilim, sanat ve ticaret merkezi olan Nikomedia, heykel ve lahit üretmiş ve uluslararası mermer ticaretinde aktif bir rol oynamıştır. Karanın içlerine kadar uzanan Astakenos Körfezi (İzmit Körfezi), Nikomedia için doğal bir liman görevi görmüş ve kent tarih boyunca imparatorlar ve krallar tarafından başkent olarak seçilmiştir. Nikomedia, Roma Dönemi'nde güvenli bir liman ve kıtalar arası yolların geçiş güzergâhı üzerinde oluşunun meyvelerini toplamış ve zengin bir Roma metropolüne dönüşmüştür. İmparatorluk sarayından tiyatroya kadar, birçok önemli yapıya sahip olan bu denli zengin ve önemli bir Roma kentinde, sistematik ve bilimsel bir kazı yapılmamış olması, Klasik Arkeoloji çalışmalarında büyük bir boşluğa neden olmaktadır. 2005 yılında başlayan 'Kocaeli İli ve İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırmaları', yapbozdaki bu eksik parçanın yerini doldurabilmek için halen sürdürülmektedir ve yüzey araştırmasının başkanlığını yürüten Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross ve ekibi tarafından bu konuda büyük bir emek harcanmaktadır.

Nikomedia lahitleri konusunda bugüne kadar tipolojik bir çalışma yapılmamıştır. Nikomedia gibi önemli bir merkezin lahit tipolojisinin bugüne kadar çalışılmamış olması büyük bir eksikliktir. Antik Dönem'de Akdeniz havzasında yaşamış toplumların geçmişini, maddesel kültür varlıkları üzerinden inceleyen bir bilim dalı olan Klasik Arkeoloji, ölü gömme adetleri, mezarlar ve lahit tipleri konusundaki arkeolojik veriler olmadan bir bütün olarak düşünülemez. Nikomedia'nın Klasik Arkeoloji için ne kadar büyük önem taşıdığı, gelecekte başlayacak kazılar neticesinde ortaya çıkacaktır.

Tez çalışmasına hazırlık yapmak ve lahit konusuna hakim olmak için, yerli ve yabancı literatür taranmış, kütüphane çalışması ve bilimsel araştırmalar, Kocaeli Üniversitesi Klasik Arkeoloji Laboratuvarı'nda yapılmıştır. Nikomedia lahitlerini daha iyi anlayabilmek ve lahitleri sahada görmek amacıyla, 'Kocaeli İli ve İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırmaları'nda arkeolog olarak görev alınmıştır. Tez kapsamında Kocaeli Müzesi'nde bilimsel bir araştırma yapabilmek için, Kocaeli Müzesi'nden gerekli izin alınmıştır. Müzedeki lahitler üzerinde incelemeler yapılmış ve lahitlerin fotoğrafları çekilmiştir. Kocaeli Müzesi'ndeki lahitler

üzerindeki yazıtlar için çalışma iznim olmadığından, yazıtlar hakkındaki epigrafik yayınlardan faydalanılmıştır.

Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross başkanlığında yürütülen ve halihazırda devam eden ‘Kocaeli İli ve İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırmaları’nda, 2005-2016 yılları arasında tespit edilen lahit, kapak, tekne ve lahit parçaları bu tez çalışmasının ana repertuarını oluşturmuş ve bu tez çalışmasında detaylı bir şekilde incelenmiştir. Tarihlenmemiş lahitler, stil kritik yöntemiyle tarihlendirilmiştir. İngilizce, Almanca, Fransızca, Grekçe ve Latince literatür taranarak, lahitler Roma Dönemi’ndeki çağdaşlarıyla karşılaştırılmış ve Nikomedia ile bağlantılı olabilecek form benzerlikleri ve lahit trendleri, tez içerisinde detaylı biçimde anlatılmıştır.

Roma imparatorlarının sevdiği bir kent olan Nikomedia, Prokonnesos’taki mermer ticaretinde aktif rol oynamıştır. Nikomedia, Prokonnesos ve Roma ekseninde görülen, kolosal akroterler ve yüksek kapaklar gibi trendler, lahit endüstrisini etkilemiştir. Nikomedia’nın heykeltıraşlık konusunda da önemli bir merkez olduğu bilinen bir gerçektir. Kocaeli’deki yüzey araştırmalarında, Nikomedia teritoryumunun farklı noktalarında tespit edilen lahit kapağı akroterlerinin üzerindeki bitkisel bezemelerin stil açısından büyük bir benzerlik göstermesi (Kat No. 3, 4 ve 7’deki palmetler) ve bir örnekte bir akroterinde palmet bulunan ve diğer akroteri boş olan muhtemelen yarım bırakılmış lahit kapağı (Lev. XVII, Res. 44) (Kat. No. 5), Nikomedia’da lahit üretildiğine ve burada yaşayan sanatçılar olduğuna işaret edebilir. Lahit sanatçıların isimlerini bilmek neredeyse imkansızdır, fakat stil benzerlikleri takip edilerek bu sanatçıların varlığı konusunda bir fikir elde edilebilir.

Yapılan çalışmalar sonucunda, Nikomedia teritoryumundan 300’ü aşkın lahit ve lahit parçasından, form ve tipoloji olarak detaylı bilgi verebilen 76 adet lahit ve lahit parçası teze alınmış, detaylı bir şekilde incelenmiş, tipleri belirlenmiş ve katalogları yapılmıştır. Bu lahitler içinde, Kocaeli Müzesi’ndeki lahitlerin ve ‘Kocaeli İli ve İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırmaları’nda tespit edilen lahitlerin bir kısmı bulunmaktadır. Bu tipolojik incelemede, Nikomedia’da rastlanılan lahit tiplerinin yedi farklı tipte, kapakların ise iki farklı tipte oldukları saptanmıştır. Tez çalışmasında, diğer bölgelerde görülen fakat Nikomedia için yeni olan dört yeni lahit tipi (çerçevesiz, khamosorionlu, semerdam çatılı, sütunlu) ve bir yeni kapak tipi

(semerdam) tespit edilmiştir. Böylece, Nikomedia ile Akdeniz ve İç Ege bölgeleri arasında ölü gömme konusundaki bağlantıları görmemiz açısından katkı sağlanmıştır. Bu lahitlerden birinin yazıtını Dörner daha önce yayınlamıştır, fakat tipolojik olarak bilgi vermemiştir. Tipolojik incelemenin yanı sıra, atölye organizasyonu hakkında ipuçları verme potansiyeline sahip olan taşçı tarağı, murç ve kalem gibi taşçı aletlerinin izleri de, tezin beşinci bölümünde incelenmiştir. Ayrıca, bu tez çalışmasında Nikomedia lahitleri bezeme repertuarı oluşturulmuştur. Bu bezeme repertuarında, Nikomedia lahitlerinde şaşırtıcı biçimde 17 farklı bezeme olduğu görülmüştür.

Bu tez çalışmasındaki Nikomedia için yeni olan tiplerden biri olan çerçeveli lahit (Kat. No. 41), yazıtın yer aldığı ön yüzde, kesintisiz dolaşan çerçevesi ve ön yüzün alt kısmında öne doğru hafif meyil verdirilerek çıkıntı yapan lahde birleşik kaide formuyla öne çıkmaktadır. Stefanidou-Tiveriou, Selanik'teki çerçeveli lahit tipleri hakkında bilgiler verdiği yazısında, çerçeveli tipleri ikiye ayırmış ve bu alt tiplerden birini birleşik kaideli tip olarak tanımlamıştır. Yazıtların, Selanik çerçeveli lahitlerinin en önemli süsleme unsuru olduğunu da belirten Stefanidou-Tiveriou, yazıtların sıklıkla bu tip lahitlerin ön yüzünü kapladığını da eklemiştir (Stefanidou-Tiveriou, 2010: s. 158). Nikomedia çerçeveli lahdinin sahip olduğu, tekneyle birleşik kaide tipi ve ön yüzde neredeyse tüm alanın yazıt tarafından kaplanması gibi özellikler, Selanik çerçeveli lahitleriyle benzerlik göstermektedir (Stefanidou-Tiveriou, 2010: s. 160).

Khamosorionlu lahitler (Kat. No. 42-45), Bithynia'da daha önce Prusa'da ve Bithynion-Klaudiopolis'te tespit edilmiştir. Bu tez çalışmasında, khamosorionlu lahitlerin sadece bu bahsedilen Bithynia kentlerinde değil, Nikomedia'da da var olduğu ortaya konulmuştur.

'Nikomedia Lahitleri' adlı tez çalışmasında, Nikomedia teritoryumunda çok sayıda podyumlu lahit bulunduğu tespit edilmiştir. Bu podyumlu lahitlerin kimi örnekleri bezemesizdir, kimi örnekleri üzerindeyse iki tabula ansata ve küçük bir kabartma bulunmaktadır. Koch'a göre, Bithynia'da, lahitlerin podyumları oldukça yüksektir (Koch, 2001: s. 62). Kocaeli Müzesi'ndeki lahitlerin de, Antik Dönem'de birer podyumlu lahit olmaları ihtimal dahilindedir.

Tezde yer verilen, 2007 KYA'da Cuma Köy'ünde tespit edilmiş semerdam çatılı lahdin (Kat. No. 66), 1941'de Dörner tarafından yazıtı yayınlanmıştır. Semerdam çatılı kapak ve dikdörtgen prizma şeklinde tekneye sahip olan lahit, Nikomedia lahitleri tipolojisine bu tez çalışmasında dâhil edilmiştir.

Seka alanında bulunan Sidamara tipi lahit fragmanı ise (Kat. No. 67), Nikomedia'nın ne kadar önemli bir merkez olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Sidamara tipi lahitler üst düzey lahitlerdir ve ince işçilik isterler. Bu tip tasarlanırken, sanatçı hem heykel modasını, hem de mimari akımları takip etmelidir. Morey, Sidamara tipi lahitlerin geç örneklerinin, kuzeydeki bir liman kenti olan Nikomedia'da üretilmiş olabileceği olasılığı üzerinde durur (Morey, 1921: s. 70). Eğer bu lahit Nikomedia'da üretilmişse, bu, Nikomedia kentinde heykel ve mimarlık trendlerini takip eden oldukça profesyonel bir lahit atölyesi olduğu anlamına gelir.

Sütunlu lahitlerin, Bithynia bölgesinde sadece Nicaea'da (İznik) değil, Nikomedia'da da var olduğu bu tez çalışmasında ortaya konulmuştur. 2005 KYA'da tespit edilen kemer dizili sütunlu lahit parçasının (Kat. No. 68) üzerindeki figürün, Hades-Serapis olduğu anlaşılmıştır. Yeraltı tanrısı Hades-Serapis'in ikonografisindeki, tahtta oturan, bir eliyle asasını tutan ve bir eli Kerberos'un başının üzerinde duran versiyonunun, Nikomedia teritoryumundaki lahitlerde de kullanıldığı bu tez çalışmasında ortaya çıkarılmıştır.

Nikomedia'daki bezemesiz lahitlerin, Selanik'teki bezemesiz lahitler gibi kaba şekliyle kullanımı, Nikomedia ve Selanik lahitleri arasındaki bir başka benzerliktir. Koch'un Selanik Arkeoloji Müzesi'nden verdiği örneklerde, uzun yüzde sadece küçük bir kabartmaya sahip lahitler (Koch, 2001: s. 202), Nikomedia teritoryumundaki Konca Lahdi'ni anımsatmaktadır. Aralarındaki tek fark, Konca lahdindeki sahnenin çerçevesiz olması ve Selanik'teki lahitlerde bulunan sahnenin çerçeve içine alınmış olmasıdır. Tüm bu bilgiler ışığında, Nikomedia-Selanik ekseninde lahit tasarımları konusunda bir etkileşim olduğu önerisi getirilebilir. Bugüne kadar yapılmış lahit çalışmalarında, Selanik lahitleri Bithynia bölgesindeki Nicaea (İznik) lahitleriyle karşılaştırılmış ve buna göre öneriler getirilmiştir. Fakat 'Nikomedia Lahitleri' tezinde tespit edilen tiplerle birlikte, lahit tipolojileri yapılırken artık Nikomedia'da dikkate alınacaktır. Nikomedia'da tabula ansatalı lahitler de bulunmaktadır. Bu lahitler, tezdeki lahit katalogunda yer almışlardır.

Kocaeli Müzesi'nde 2006/14 Env. No. olan lahitte (Kat. No. 30) yazıt ön yüzde büyük bir alan kaplarken, 2006/13 Env. No. olan lahitte (Kat. No. 31) ise yazıt dar yüzdendir. Özellikle 2006/14 Env. No. olan lahitteki yazıtta belirtilen, lahdin nekropoldeki sıra ve parsel numarası önemli bir detaydır. Buna göre, Nikomedia'daki lahitler nekropollerde bir düzen içerisinde bulunmaktadır. İzmit'in doğusunda ortaya çıkarılmış olan bu lahit, Nikomedia'nın doğu nekropolüne ait olmalıdır. 2006/14 Env. No. olan bu kolosal lahit, yüksek kapağı ve 112 cm yüksekliğindeki devasa akroterleri ile dikkat çekmektedir. Borg, bu tip büyük akroterlerin Roma ve çevresindeki kimi lahitlerde de bulunduğunu belirtmiş ve bu lahitlerin Prokonnesos kökenli bir tip olduğu bilgisini vermiştir. Prokonnesos lahitleri Kuzey İtalya'da çok tutulmuş, hatta burada yerel kopyaları bile yapılmıştır (Borg, 2013: s. 43-44). Roma Dönemi'nde görülen kolosal lahitler, Nikomedia'da ve Astakenos Körfezi'nin kuzeyinde yer alan Dikenli Köyü'nde de görülür. Buna göre, Nikomedia, Prokonnesos ve Roma ekseninde, lahit tasarımı konusunda bir etkileşim olduğu önerilebilir. Prokonnesos'un Antik Dönem lahit tasarımlarında söz sahibi olduğu ve Doğu Akdeniz'deki lahit trendlerini bile belirlediği bilinen bir gerçektir. Nikomedia'nın ise Prokonnesos mermer ticaretinde ne denli etkin bir rol oynadığı düşünüldüğünde, bu önerinin çok uzak bir ihtimal olmadığı görülebilir.

Yeni arkeolojik veriler ışığında, bir örnekte bir metre yüksekliği bile aşan bu kolosal akroterlere, Nikomedia teritoryumunun farklı noktalarında rastlanmış olması bir tesadüf değildir ve 'Kocaeli İli ve İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırmaları'nda tespit edilen taş ocakları da düşünüldüğünde, bu bölgede çok ciddi bir lahit üretiminin olabileceği akla gelmektedir. Prokonnesos mermer piyasasına hâkim olan Nikomedia, bir başkent olmanın da getirdiği birikimle, lahit endüstrisinde önemli ustalara, sanatçılara ve antik dünyadaki heykeltıraşlık, mimarlık ve lahit trendlerini yakından takip eden lahit atölyelerine sahip olabilir. Büyük başkentler için bunlar olağandır. Nikomedia'nın bölgenin en aktif limanına sahip olması, buradaki sanatçıların, diğer bölgelere göre dış dünyayla daha hızlı bağlantı kurmasını kolaylaştırmış olmalıdır. Antik dünyanın iletişim hızı düşünüldüğünde, yabancı ülkelerden gelen kaptanlar, gemiciler ve yolcular, dış dünyadaki yenilikler hakkında bilgi verme noktasında büyük önem kazanmaktadır. Nikomedia'daki lahit atölyeleri sorunu, Klasik Arkeoloji çalışmaları içerisinde

büyük bir eksiklik. Nikomedia’da sistematik bir kazı yürütülmediği için, bilgilerimiz ve öngörülerimiz şimdilik bu noktada sınırlandırılmaktadır.

Bu tezden önce, Nikomedia teritoryumunda biri Konca Lahdi (Kat. No. 46), diğeri ise Kocaeli Müzesi’nde bulunan 2 Env. No. (Kat. No. 26) olan lahit olmak üzere, sadece iki adet tabula ansatalı lahdin varlığı bilinmektedir. Fakat bu tez çalışmasında bu iki lahde, katalogda Kat. No. 27, Kat. No. 28 ve Kat. No. 29 olmak üzere, üç yeni tabula ansatalı lahit eklenmiş ve sonuç olarak bu çalışmayla birlikte Nikomedia teritoryumundaki tabula ansatalı lahitlerin sayısı beşe çıkarılmıştır.

Tezde ayrıca, 2006/14 (Kat. No. 30) ve 1539 Env. No. (Kat. No. 33) olan lahitlerde görülen, ön yüzde yazıtlı ve tırtıklı, arka yüzde ise noktalardan oluşan bir tasarımın, planlanarak oluşturulduğu ve o günün modası olduğu önerisi getirilmiştir.

Tez çalışmasında, Nikomedia lahitlerinin Antik Dönem’de boyalı olarak kullanılmış olabileceği önerilmiştir. Boyalı olduğu düşünülen akroter ve lahitler, Kat. No. 7, Kat. No. 30 (Lev. XXVIII, Res. 77) ve Kat. No. 67 numaralı lahit ve lahit parçalarıdır. Bu lahitlerde görülen ortak özellik, üzerlerindeki kırmızımsı kahverengi renktir. Morey, Seka alanında tespit edilen Sidamara lahdi parçasının (Kat. No. 67), kırmızımsı kahverengiyle tek tip olarak renklendirilmiş olduğu bilgisini vermiştir (Morey, 1924: s. 33). Antik Dönem’de, İskender Lahdi gibi bazı lahitlerin boyandığı bilinmektedir.

2006 KYA’da Tatarahmet Köyü’nde tespit edilmiş olan Kat. No. 4’teki lahit kapağının üstünün çatı kiremiti dizileri gibi dekore edilmiş olması, Nikomedia lahit kapağı tasarımları içerisinde bir yeniliktir. Bu kapak, Nikomedia’da tapınak mimarisinin lahit tasarımına yansıdığı tek örnek olması açısından önem taşımaktadır. Kapağın sol köşe akroteri üzerinde, ölen kişinin klineye uzanmış şekilde bir betimlemesi bulunmaktadır. Akroterdeki bu kline sahnesi, Nikomedia lahit bezemeleri içerisinde, Konca Lahdi’nden sonraki ikinci örnektir.

Son olarak, katalogda Kat. No. 3 ve Kat. No. 4 adlarıyla anılan lahit kapaklarında görülen alınlık tipinin, lahit literatüründe yeni bir alınlık tipi olabileceği önerisi getirilmiştir. Bu lahit kapağının alınlığı tasarlanırken, Roma mimarisinde bir dönem popüler olan kırma alınlık (*broken pediment*) model alınarak, o dönem için farklı bir lahit alınlığı tipi türetilmiş olabilir. Roma Dönemi’nde mimari akımların lahitlere yansımaları, sıklıkla görülen bir olgudur.

Antik Dönem’de, mimarların ve sanatçıların yeni stiller deneyip, yeni tasarımlar yarattığı bilinen bir gerçektir. Nikomedia ve Prokonnesos gibi mermer ve lahit ticaretinde etkileşim halinde olan ve dönemin moda akımlarını yakından takip eden iki merkezin, Küçük Asya’daki ve Roma İmparatorluğu genelindeki mimari trendlerden etkilenmemesi düşük bir ihtimaldir. Buna ek olarak, Nikomedia’nın Prokonnesos mermer ticaretinde etkin bir rol oynadığı ve Prokonnesos’un bir merkez olarak lahit konusunda trend belirleyici olduğu düşünüldüğünde, Roma mimarisindeki kırma alınlık model alınarak yapılmış olması muhtemel bu lahit alınlığı tipinin, ilk olarak bu merkezlerden birinde ortaya çıktığı önerilebilir. Elimizdeki verilere göre, bu merkez şimdilik, bir dönem antik Roma dünyasının başkenti olan Nikomedia’dır.

Gelecekte Nikomedia antik kentinde yapılacak sistematik bir kazıda, Nikomedia’da şimdiye kadar rastlamadığımız yeni lahit tipleri ortaya çıkarılabilir. Üstün kaliteye sahip Sidamara tipinin bulunduğu Nikomedia’da, girlandlı, madalyonlu ya da figürlü-frizli lahitlerin de gün ışığına çıkarılması olasılık dâhilindedir.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

Appian (1899). The Foreign Wars. Haz./Ed Horace White. The Macmillian Company: New York.

Diodorus Siculus (1957). Library of History of Diodorus Siculus 11. Harvard University Press.

Ksenophon (2014). Anabasis Onbinlerin Dönüşü (Çev. Oğuz Yarlıgış). İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.

Pliny the Elder (1855). The Natural History (Çev. John Bostock, H. T. Riley). Londra: Taylor and Francis.

Sevillalı Isidore (1911). The Etymologies (or Origins). Ed W. M. Lindsay. Oxford: Oxford University Press.

Strabon (1993). Antik Anadolu Coğrafyası (Çev. Adnan Pekman). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Titus Livius (1936). The History of Rome Books 38-39 with an English translation. Londra: Harvard University Press.

Modern Kaynaklar

- Adak, Mustafa, N. Akyürek Şahin, Mustafa Güneş (2008). "Neue Inschriften im Museum von Bolu (Bithynion/Klaudiupolis). *Gephyra*, 5: 73-120.
- Akyürek Şahin, N. Eda (2011). "Nikomedeia'dan İki Entellektüel: Basilikos ve Kyrion'un Mezar Epigramları". *OLBA*, XIX, 349-970.
- Alexandridis, Annetta (2014). "Death and the City: Asiatic Columnar Sarcophagi in Context". Şu kitapta: Haz/Ed James F. Osborne. *Approaching Monumentality in Archaeology IEMA Proceedings Volume 3*. Albany: State University of New York Press, 233-257.
- Alpaslan-Roodenberg, Songül (2001). "Newly Found Human Remains from Menteşe in the Yenişehir Plain: The Season of 2000". *Anatolica XXVII*, 1-14.
- Andrews, Carol (2004). *Egyptian Mummies*. Cambridge: Harvard University Press.
- Austin, Michel M. (1981). *The Hellenistic World from Alexander to the Roman Conquest*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Auzepy, Marie-France (2009). "Marmara Bölgesi Yüzey Araştırması 2007 Çalışma Dönemi (26 Ağustos-7 Eylül)" Şu kitapta: Haz/Ed Fahriye Bayram, Adil Özme. 26. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 3: 347-360.
- Aybek, Serdar, Ali Kazım Öz (2008). "Apollonia Ad Rhyndacum (Gölyazı) ve Uluabat Gölü Çevresi Yüzey Araştırması 2006 Yılı Raporu". Şu kitapta: Haz/Ed Fahriye Bayram, Adil Özme, Birnur Koral. 25. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 1: 285-298.
- Aydın, Safiye (2013). *Bithynia Bölgesi Lahitleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bekker-Nielsen, Tonnes (2008). *Urban Life and Local Politics in Roman Bithynia The Small World of Dion Chrysostomos*. Aarhus: Aarhus University Press.
- Beksaç, Engin, Şule Nurengin Beksaç (2015). "Kocaeli ve Çevresinin Erken Tarihi ve Arkeolojisine Kısa Bir Bakış". Şu kitapta: Uluslararası Gazi Akçakoca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri, 41-59.
- Bora, Ali (2015). *Bithynia Bölgesi Tümülüsleri*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Borg, Barbara E. (2013). *Crisis and ambition tombs and burial customs in third-century CE Rome*. Oxford University Press: Oxford.
- Bosch, Clemens (1937). *İzmit Şehrinin Muhtasar Tarihi (Çev. O. N. Ardıdağ)*. İstanbul.
- Bostan, İdris (2001). "İzmit". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul. 23, 536-540.
- Bradbury, Jim (2004). *The Routledge Companion to Medieval Warfare*. Londra: Routledge.
- Braund, David C. (1984). *Rome and the Friendly King the Character of Client Kingship*. New York: Routledge.
- Burns, Thomas S. John W. Eadie (2001). *Urban Centers and Rural Contexts in Late Antiquity*. Michigan: Michigan State University Press.

- Burrell, Barbara (2004). *Neokoroi Greek Cities and Roman Emperors*. Leiden: Brill.
- Buruldağ, Erdinç (2009). *Assos Batı Nekropolü Ölü Gömme Gelenekleri (M.Ö. 7.- M.Ö. 1. Yüzyıl)*. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Butcher, Kevin (2003). *Roman Syria and the Near East*. Londra: British Muesum Press.
- Cancik, Hubert, Helmuth Schneider (2008). "Sarcophagus". *Brill's Encyclopaedia of the Ancient World New Pauly Antiquity PROL-SAR*. Leiden, Boston: Brill. 12. 968-978.
- Clinton, Henry Fynes (1830). *Fasti Hellenici the Civil and Literary Chronology of Greece and Rome from the CXXIVth Olympiad to the Death of Augustus*, 3, Oxford: at the University Press.
- Clinton, Henry Fynes (1851). *An Epitome of The Civil and Literary Chronology of Greece from the Early Accounts to the Death of Augustus*. Oxford: Oxford University Press.
- Clinton, Henry Fynes (1853). *An Epitome of the Civil and Literary Chronology of Rome and Constantinople from the Death of Augustus to the Death of Heraclius*. Oxford: At The University Press.
- Cohen, Getzel M. (1995). *The Hellenistic Settlements in Europe the Islands and Asia Minor*. Oxford: University of Carolina Press.
- Çalık Ross, Ayşe (2003). "Anadolu'da Pişmiş Toprak Lahit Çalışmaları". III. Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu Bildiriler Kitabı. Eskişehir: Eskişehir Tepebaşı Belediyesi: 189-194.
- Çalık Ross, Ayşe (2006). "İzmit'te Arkeoloji ve Yüzey Araştırmaları". I. Uluslararası Kocaeli ve Çevresi Kültür Sempozyumu Bildiri Kitabı. Kocaeli: Entegre Matbaacılık: 909-922.
- Çalık Ross, Ayşe (2006). "Nikomedia (İzmit) Arkeoloji ve Kentin Vizyonu". 38. İcanas Kongresi Bildiri Özetleri Kitabı. Ankara: Kalkan Matbaacılık: 879-897.
- Çalık Ross, Ayşe (2007). *Ancient İzmit Nicomedia*. İstanbul: Delta Yayıncılık.
- Çalık Ross, Ayşe (2007). *Antik İzmit Nikomedia*. İstanbul: Delta Yayıncılık.
- Çalık Ross, Ayşe (2008). "Antik Heykeltıraşlıkta Boyama". 2. Uluslararası Dokimeon Mermer Heykel Sempozyumu Bildirileri Kitabı. Afyonkarahisar: DMİ Genel Müdürlüğü Matbaa ve Basımevi: 9-14.
- Çalık Ross, Ayşe (2017). "Hoşgörü Başkenti Nikomedia ve Galerius'un Hoşgörü Fermanının Çeviri Denemesi". *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi (KOUSBAD)*, (6), 135-145.
- Çelgin, Ahmet Vedat (1994). "Termessos ve Çevresinde Nekropol ve Epigrafya Araştırmaları: 1975-1991 Yılları Arasında Yapılan Çalışmaların Toplu Sonuçlarına Kısa Bir Bakış". *Anadolu Araştırmaları*, (13), 153-177.
- Demir, Zeynep (1992). "Kınalı-Sakarya Otoyolu 88. Km İzmit Nekropolü Kurtarma Kazısı", III. Müze Kurtarma Kazıları Semineri, 229-249.
- Diñer, Berkay (2010) "Bursa ve Çevresi Yüzey Araştırmaları 2008-2009 Tarihöncesi Buluntuları", 1-16.

Doğancı, Kamil (2007). Roma Principatus Dönemi (MÖ 27 – MS 284) Bithynia Eyaleti Valileri (Prosopografik Bir İnceleme). Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Doğancı, Kamil (2015) “Antik Kaynaklar Işığında Eskiçağda Nikomedia (İzmit) ve Civarını Etkileyen Depremler”. Şu kitapta: Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II. Kocaeli, 119-130.

Dörner, Friedrich Karl (1941). *Inschriften und Denkmäler aus Bithynien*. Berlin.

Drakoulis, Dimitris (2013). “European and Asiatic Settlements of the Bosphorus Hinterland in the Early Byzantine Period”. *BAR International Series*, 2517, 237-247.

Elsner, Jas (1998) *Imperial Rome and Christian Triumph The Art of the Roman Empire AD 100-450*. Oxford: Oxford University Press.

Erten, Emel (2006). “Mersin, Silifke Olba (Uğuralanı) 2004 Yılı Yüzey Araştırması”. 23. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 309-318.

Ewald, Björn C. (2012). “Paradigms of personhood and regimes of representation: Some notes on the transformation of Roman sarcophagi”. Şu kitapta: Haz/Ed Francesco Pellizzi. *Res 61/62 spring/autumn 2012 sarcophagi*. Cambridge: Puritan Press, 41-65.

Fıratlı, Nezih (1953). “Bitinya Araştırmalarına Birkaç İlave”, *Belleten*, 17 (65), 15-25.

Friedland, Elise A., Melanie Grunow Sobocinski, Elaine K. Gazda (2015). *The Oxford Handbook of Roman Sculpture*. Oxford: Oxford University Press.

Friesen, Steven J. (1993). *Twice Neokoros Ephesus Asia and the Cult of the Flavian Family*. Leiden: Brill.

Gagarin, Michael (2010). “Kingdom of Bithynia”. *The Oxford Encyclopedia of Ancient Greece and Rome*. Oxford: Oxford University Press. 1, 10.

Geeritsen, Fokke, Rana Özbal (2012). “2010 Yılı Barcın Höyük Kazıları”, 33. Kazı Sonuçları Toplantısı, 4, 155-166.

Gibbon, Edward, William Smith (1857). *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire*. New York: Harper & Brothers.

Gider Büyüközer, Zeliha (2014). “Börükçü Nekropol Alanından Bir Arkaik Mezar”, *TÜBA-AR*, (17), 111-128.

Gölcük, Rıdvan (2017). “Nicomedia Uyanıyor”. *Aktüel Arkeoloji*, Kasım-Aralık (60), 54-57.

Grafton, Anthony, Glenn W. Most, Salvatore Settis (2010). *The Classical Tradition*. Cambridge, Londra: The Belknap Press of Harvard University.

Hall, S. Adelaide (2005). *A Glossary of Important Symbols In Their Hebrew, Pagan & Christian Forms*. New York: Cosimo Classics.

Humphreys, Henry Noel (1851). *Ancient Coins and Medals: An Historical Sketch Of The Origin And Progress Of Coining Money In Greece And Her Colonies: Its Progress with the Extension of the Roman Empire: And Its Declines with the Fall of That Power*. Londra.

- Jones, Arnold Hugh Martin (1971). *Cities of the Eastern Roman Provinces*. Eugene: Oxford University Press.
- Kartal, Metin (2003). *Anadolu'nun Epi-paleolitik Dönem Buluntu Toplulukları*. *Anadolu / Anatolia* 24, 35-43.
- Kayman Karagül, Münevver Berrin (2017). "Güzeli Arayışta Kadın İmgesi, Şiddet Teması ve Polyxena'nın Çağdaş Seramik Sanatına Yansıması". *Journal of Awareness*, 241-248.
- Keskin, Kemal (2014). *Tlos Lahitleri*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Kleu, Michael (2013). "Bithynia". Ed. Roger S. Bagnall, Kai Brodersen, Craige B. Champion, Andrew Erskine, Sabine R. Huebner. *The Encyclopedia of Ancient History* Be-Co. Chichester: Wiley-Blackwell. 3, 1137-1140.
- Koch, Guntram (2001). *Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri* (Çev. Z. Zühre İlkelen). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Korkut, Taner (2004). "Niobe – Medea Trajedisi? Pamphylia Lahdi Üzerinde İşlenen Frizin İkonografisine Yeni Bir Bakış". *Adalya* VII, 193-216.
- Körpe, Reyhan (1998). "1996 Lapseki Kurtarma Kazısı". Hayrünisa Çakmak vd. VIII. Kurtarma Kazıları Semineri. Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi: 171-194.
- Kreitzer, Larry Joseph (1996). *Striking New Images Roman Imperial Coinage and The New Testament World*. Sheffield: Sheffield Academic Press.
- Lenski, Noel (2016). *Constantine and the Cities Imperial Authority and Civic Politics*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Lieu, Samuel N. C., Dominic Montserrat (2003). *From Constantine to Julian: Pagan and Byzantine Views: A Source History*. Londra ve New York: Routledge.
- Mackay, Christopher S. (2004). *Ancient Rome A Military and Political History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Madsen, Jesper Majbom (2009). *Eager To Be Roman Greek Response to Roman Rule in Pontus and Bithynia*. Londra: Bloomsbury Publishing.
- Mansel, Arif Müfid (1957). "İstanbul Tersanesinde Bulunan Bir Lahit ve Bir İstanbul Lahitler Grubu Hakkında Araştırmalar". *Bellekten*, 21 (83), 395-419.
- Marek, Christian (2003). *Pontus et Bithynia: die römischen Provinzen im Norden Kleinasiens*. Mainz am Rhein: Aumüller Druck KG.
- Marucchi, Orazio (2011). *Christian Epigraphy An Elementary Treatise with a Collection of Ancient Christian Inscriptions Mainly of Roman Origin* (Çev. J. Armine Willis). Cambridge: Cambridge University Press.
- McCann, Anna Marguerite (1978). *Roman Sarcophagi in the Metropolitan Museum of Art*. New York: The Stinehour Press.
- Mikaberidze, Alexander (2011). "Bafeus, Battle of (1301)". *Conflict and Conquest in the Islamic World A Historical Encyclopedia*. Santa Barbara: Abc-Clio. 1, 190-191.
- Morey, Charles Rufus (1921). "The Origin of the Asiatic Sarcophagi". *Art Bulletin*, 4 (2), 64-70.

Morey, Charles Rufus (1924). *Roman and Christian Sculpture, Part 1 The Sarcophagus of Claudia Antonia Sabina and the Asiatic Sarcophagi*. Sardis 5. Princeton: Princeton University Press.

Morkholm, Otto (1991). *Early Hellenistic Coinage From the Accession of Alexander to the Peace of Apamea (336-186 B.C.)*. Cambridge: Cambridge University Press.

Özer, Elif (2014). "A Typological Suggestion Concerning Hellenistic And Roman Lycian Sarcophagi". *Cedrus*, 2, 75-87.

Öztürk, Bülent (2016). "Karamürsel'de (Bithynia) Bir Antik Kıyı Yerleşimi: Prainetos/Preietos. Şu kitapta: Haz/Ed Haluk Selvi, M. Bilal Çelik, Ali Yeşildal. Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu - II. Kocaeli: Pelikan Basım, 61- 82.

Parlatır, İsmail, Nevzat Gözaydın, Hamza Zülfikar (1998). *TDK Türkçe Sözlük 2 K-Z*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Parman, Ebru, Orhan Atvur, Yelda Olcay Uçkan vd (2006). *Olympos A Pirate's Town in Lycia (Çev. D. Bilgil)*. İstanbul: Homer Kitabevi.

Platt, Verity. (2012). "Framing the Dead on Roman Sarcophagi". Şu kitapta: Haz/Ed Francesco Pellizzi. *RES: Anthropology and Aesthetics* 61/62 (Spring/Autumn 2012). Cambridge: Puritan Press, 213-227.

Potthoff, Stephen E. (2017). *The Afterlife In Early Christian Carthage Near-Death experience ancestor cult and the archaeology of paradise*. Londra ve New York: Routledge.

Rees, Abrahams (1819). *The Cyclopaedia or Universal Dictionary of Arts Sciences and Literature*. Londra.

Russell, Ben (2011). "The Roman Sarcophagus 'Industry': a Reconsideration". Şu kitapta: Haz/Ed J. Elsner, J. Huskinson. *Life Death and Representation Some New Work on Roman Sarcophagi*. Berlin ve New York: de Gruyter, 119-147.

Saltuk, Secda (1997). *Arkeoloji Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Shepardson, Christine (2014). *Controlling Contested Places Late Antique Antioch and the Spatial Politics of Religious Controversy*. California: University of California Press.

Smith, William, D.C.L., LL.D. (1875). *A Dictionary of Greek and Roman Antiquities*. John Murray: Londra.

Spielvogel, Jackson J. (2018). *Western Civilization Volume A: To 1500*. Boston: Cengage Learning.

Stefanidou-Tiveriou, Thea (2010). "Social Status and Family Origin in the Sarcophagi of Thessalonike". Şu kitapta: Haz/Ed Laura Nasrallah, Charalambos Bakirtzis, Steven J. Friesen. *From Roman to Early Christian Thessalonike Studies in Religion and Archaeology*. Harvard University Press, 151-189.

Şahin, Mustafa (1996). "Bursa Arkeoloji Müzesinden Yeni Bulunmuş İki Tane Mezar Steli". *Arkeoloji ve Sanat*, (74), 21-29.

Şahin, Mustafa, Doğan Yavaş, Recep Okçu vd (2008). "İznik Yüzey Araştırması 2006". Şu kitapta: Haz/Ed Fahriye Bayram, Adil Özme, Birnur Koral. 25. Araştırma

Sonuçları Toplantısı 1. Cilt. Çanakkale: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 11-26.

Şahin, Sencer (1973). Neufunde von antiken Inschriften in Nikomedeia (Izmit) und in der Umgebung der Stadt. Münster.

Şirin, Orhan Alper (2017). "Amisos'ta Lahit Mezar Geleneği". Uluslararası Amisos Dergisi, 2 (3), 86-126.

Thomas, Edmund (2011). "'Houses of Dead'? Columnar Sarcophagi as 'micro-architecture'". Şu kitapta: Life death and representation: some new work on Roman sarcophagi. Berlin: De Gruyter, 387-435.

Tomlins, T. G. (1844). A Universal History of The Nations of Antiquity Comprising A Complete History of the Jews. Halifax: William Milner.

Toynbee, Jocelyn M. C. (1934). The Hadrianic School A Chapter in the History of Greek Art. Cambridge: Cambridge at the University Press.

Treadgold, Warren T. (1997). A History of the Byzantine State and Society. Stanford: Stanford University Press.

Turak, Özgür (2011). Roma Dönemi Pamphylia Lahitleri ve Atölye Sorunu. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ulugün, Yavuz, Muhittin Bakan, Taner Aksoy (2007). Kocaeli ve Çevresi Tarihi II Roma Dönemi Bithynia. Kocaeli: KYOD Tarih Yayınları No 5.

Ulusoy, Polat (2010). Burial Customs of Clazomenae in the Iron Age (1100-500 BC). Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ünal, Ceren (2004). "Ödemiş Müzesinden Bir Grup I. Iustinianos ve II. Iustinos Dönemi Sikkesi". Sanat Tarihi Dergisi, (13/2), 119-137.

Ünlü, Ayla, Müge Özsaygı (2007). "İzmir İli, Aliğa İlçesi, Gümrük Binası Sondaj Kazısı". Şu kitapta: Haz/Ed Fahriye Bayram, Adil Özme. 15. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösimm Basımevi: 13-24.

Van Dam, Raymond (2011). Remembering Constantine at the Milvian Bridge. New York: Cambridge University Press.

Verlag, R. Habelt (1985). Bonner Historia Augusta Colloquium, 17. Michigan Üniversitesi.

Verlag, Rohrer (1994). Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien. 63, 2. Bölüm. Vienna: Österreichisches Archäologisches Institut.

Vogeikoff-Brogan, Natalia, Susan Kirkpatrick Smith (2010). "A Male Spinner? A Late Geometric Early Orientalizing Pithos Burial near Meseleroi Ierapetra". Aegean Archaeology, 10, 88-104.

Ward-Perkins, John Bryan (1980). "Nicomedia and the Marble Trade". Papers of the British School at Rome, 48, 23-69.

Weerakkody, D. P. M. (2010). "Bithynia". Encyclopedia of Ancient Greece. New York: Routledge. 128.

Yağız, Kahraman (2009). "Antandros Nekropolisi Hellenistik Dönem Mezar Tipleri". Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (2), 136-144.

Yıldırım, Şahin (2011). Doğu Trakya'da Mezar Tepelerinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yücedağ, Zafer (2017). "Nikomedia Aziz ve Azizeleri". Şu kitapta: Haz/Ed İbrahim Şirin, Sinan Vardar. Kocaeli Kent Tarihi ve Arkeolojisi Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu Bildiriler Kitabı. İzmit: Matrek, 118-147.

Zanotto, Mara Sophia, Dieli Vesaro Palma (2008). "Opening Pandora's box: Multiple readings of a 'metaphor'". Şu kitapta: Haz/Ed Mara Sophia Zanotto, Lynne Cameron, Marilda C. Cavalcanti. Confronting Metaphor in Use An applied linguistic approach. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 11-45.

Elektronik Kaynaklar

Aphrodisias Kazıları Lahitler. <http://aphrodisias.classics.ox.ac.uk/tr/tr-sarcophagi.html#prettyPhoto> / 25.12.2017 17:41.

Atina Ulusal Arkeoloji Müzesi. www.namuseum.gr/collections/sculpture/roman/roman14-en.html / 23.12.2017 16:16.

Awan, Heather T., (2000). "Roman Sarcophagi", Heilbrunn Timeline of Art History. https://www.metmuseum.org/toah/hd/rsar/hd_rsar.htm / 21.11.2017 15:38.

Cartonnage. <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/552245> / 11.04.2018 19:50.

Clazomenian Sarcophagus. The J. Paul Getty Museum. <http://www.getty.edu/art/collection/objects/7952/attributed-to-the-albertinum-group-clazomenian-sarcophagus-east-greek-clazomenian-480-470-bc/?dz=0.5000,1.3936,0.63> / 12.04..2018 15:33.

Damlıboğaz-Hydae.

[http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=5395&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=5395&html=ages_detail_t.html&layout=web) / 06.01.2018 18:59.

Domalı-Alaçalı.

[http://www.tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=769&html=masterdetail.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=769&html=masterdetail.html&layout=web) / 26.11.2017 21:24.

Fikirtepe.

[http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=994&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=994&html=ages_detail_t.html&layout=web) / 26.11.2017 21:55.

Fikirtepe.

[http://www.tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=901&html=masterdetail.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=901&html=masterdetail.html&layout=web) / 26.11.2017 21:45.

Front Panel of a Garland Sarcophagus. <http://www.getty.edu/art/collection/objects/7002/unknown-maker-front-panel-of-a-garland-sarcophagus-roman-about-ad-140-170/?dz=0.5000,0.3800,0.74> / 10.04.2018 17:30.

Ilipınar.

[http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=1384&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=1384&html=ages_detail_t.html&layout=web) / 26.11.2017 22:27.

İbo'nun

Rampası.

[http://www.tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=1261&html=masterdetail.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=1261&html=masterdetail.html&layout=web) / 26.11.2017 22:22.

Limestone Sarcophagus: the Amathus sarcophagus (2017). Metropolitan Museum of Art. <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/242006> / 12.04.2018 18:33.

Marble Sarcophagus with the myth of Selene and Endymion. <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/254590> / 10.04.2018 15:46.

Minos Larnaksı. <http://www.getty.edu/art/collection/objects/9767/unknown-maker-minoan-larnax-greek-minoan-1400-1100-bc/?dz=0.5000,0.2898,0.90> / 07.04.2018 14:39.

Pendik-Temenye.

[http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=2442&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=2442&html=ages_detail_t.html&layout=web) / 03.01.2018 16:38.

Roman Empire, Encyclopaedia Britannica.
<https://www.britannica.com/place/Roman-Empire/images-videos> / 06.04.2018 18:20

Sarcophagus. <http://www.getty.edu/art/collection/objects/32301/unknown-maker-made-in-an-attic-workshop-sarcophagus-roman-ad-180-220/?artview=dor36050> / 10.04.2018 17:16.

Terrakotta Larnax. <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/256844> / 07.04.2018 14:17.

The Editors of Encyclopaedia Britannica (2016). "Sarcophagus".
<https://www.britannica.com/topic/sarcophagus> / 11.04.2018 18:36.

University of South Florida. <http://etc.usf.edu/maps/pages/10400/10494/10494.htm> / 06.04.2018 18:45.

University of South Florida. <http://etc.usf.edu/maps/pages/2100/2104/2104.htm> / 06.04.2018 19:14 .

University of South Florida. <http://etc.usf.edu/maps/pages/6800/6812/6812.htm> / 06.04.2018 18:56.

University of South Florida. <https://etc.usf.edu/maps/pages/6800/6835/6835.htm> / 06.04.2018 17:51.

Yağız, Kahraman. "Nekropolis". <http://www.antandros.org/sectors/nekropolis.html> / 13.01.2018 18:08.

EKLER

KATALOG

76 adet Nikomedia lahdinin yer aldığı bu lahit kataloğunda, yedi farklı lahit tipi bulunmaktadır. Bunlar akroterli-beşik çatılı, çerçeveli, khamosorionlu, podyumlu, semerdam çatılı, Sidamara ve sütunlu lahitlerdir. Akroterli-beşik çatılı lahitler, bezemeli, bezemesiz, tabula ansatalı ve yazıtlı olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. Tezde, akroterli-beşik çatılı ve semerdam çatılı olmak üzere iki farklı lahit kapağı yer almıştır. Katalogdaki akroterli-beşik çatılı kapaklar, akroterli-beşik çatılı lahit tipi ana başlığı altında, bezemeli, bezemesiz ve yazıtlı alt başlıklarının altında verilmiş, semerdam çatılı kapak ise semerdam çatılı lahit tipinin yer aldığı bölümde yer almıştır. Tipi belirlenemeyen tekne ve kapaklar ise, 'Belirlenemeyen' başlığı altında, tekne ve kapaklar olmak üzere iki ayrı gruba ayrılmıştır. Katalog içerisinde, lahitlere tek tek katalog numarası verilmiş, hakkında yeterli bilgi olan eserlerin şu anda bulunduğu yer, müzeye getirilme tarihleri ve buluntu yerleri belirtilmiştir. Lahitlerin yapımında kullanılan malzeme ve ölçüleri hakkında bilgi verilmiştir. Müzede korunan lahitlerin müze incelemesi sırasındaki durumları ve yüzey araştırması malzemelerinin araştırma dönemindeki durumları, bu eserlerin tanımları, üzerindeki yazıtlar ve dönemleri hakkında da bilgiler verilmiştir. Katalogun analogi kısmında, lahitlerin form ya da süsleme olarak benzerleri belirtilmiştir. Kaynakça bölümünde ise, lahitlerin daha önce hangi kaynaklarda yer aldığı ve gelecekte kim tarafından yayınlanacağı bilgileri verilmiştir.

I. AKROTERLİ-BEŞİK ÇATILI

a) Bezemeli

Katalog No: 1 **Lev. XIV, Res. 33-35**
Bulunduğu Yer: Kocaeli Müzesi, Env.No.: 1540
Bulutnu Yeri: İzmit, Bağçeşme
Müzeeye Getirilme Tarihi: 22/12/1987
Malzeme: Mermer

Ölçüler:

Kapak	Uzn.:	283 cm
	Gen.:	157 cm
	Yük.:	83 cm
Akroter	Yük.:	70 cm
Tekne	Uzn.:	263 cm
	Gen.:	142 cm
	Yük.:	124 cm

Durum: Tekne ve kapakta yer yer kırıklar mevcuttur.

Tanım: Lahit, tekne ve akroterli-beşik çatılı kapaktan oluşmaktadır. Tekne ve kapakta kenet yuvaları vardır. Ön yüzde, iki yanda süslemelerle sınırlandırılmış muhtemel bir yazıt alanı, kazınmak suretiyle silinmiştir. Geriye sadece, mezar yazıtlarında sıkça karşılaşılan *XAIPETE* sözcüğü kalmıştır. Aynı şekilde, arka yüzde de iki yanda süslemelerle sınırlandırılmış benzer bir alan kazınarak silinmiştir.

Yazıt: Var

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 2, 32, Aydın, 2013: Kat. No. 60, Res. 120

Kaynakça: Aydın, 2013: s. 80, Res. 119.

Katalog No: 2 **Lev. XV, Res. 36-38**
Bulunduğu Yeri: Kocaeli Müzesi, Env. No.: 1
Buluntu Yeri: Kocaeli
Müzeye Getirilme Tarihi: 16/7/1991
Malzeme: Mermer
Ölçüler:

Kapak	Uzn.:	224 cm
	Gen.:	116cm
	Yük.:	88 cm
Akroter	Yük.:	29 cm
Tekne	Uzn.:	219 cm
	Gen.:	113 cm
	Yük.:	104 cm

Durum: Teknede yer yer kırıklar ve çatlaklar vardır. Kapakta ise yer yer kırıklar bulunmaktadır.

Tanım: Lahit, tekne ve akroterli-beşik çatılı kapaktan oluşmaktadır. Teknenin ön yüzünde, on satırlık bir yazıt yer almaktadır.

Yazıt: Var

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 1, 32

Kaynakça: Aydın, 2013: s. 79-80, Res. 118.

1) Kapak

Katalog No:	3	Lev. XVI, Res. 39-41
Bulunduğu Yer:	Kocaeli Müzesi, Env. No.: 624	
Buluntu Yeri:	Yok	
Müzeeye Getirilme Tarihi:	Yok	
Malzeme:	Fosilli kireç taşı	
Ölçüler:		
Kapak Uzn.:	296 cm	
Gen.:	154 cm	
Yük.:	97 cm	
Akroter Yük.:	80 cm	

Durum: Kapakta yer yer çatlaklar ve kırıklar mevcuttur.

Tanım: Akroterli-beşik çatılı kapaktır. Ön yüzdeki akroterlerde muhtemelen ölen çifte ait birer mezar büstü bulunmaktadır. Arkadaki akroterler bezemesizdir. Alınlığın birinde Medusa başı ve floral bezeme yer almaktadır. Diğer alınlık bezemesizdir.

Yazıt: Yok

Dönem: Roma, Antoninler Dönemi (MS 138-193)

Analoji: Kat. No. 4, Dörner, 1941: Lev. 5 Fig. 1-3

Kaynakça: Aydın, 2013: s. 89, Res. 150, Marek, 2003: s. 135, Res. 199

Katalog No:	4	Lev. XVII, Res. 42-43
Belgeleme Tarihi:	11.07.2006	
Buluntu Yeri:	Tatarahmet Köyü Saraycık Mevki	
Buluntu No:	296	
Malzeme:	Kireç taşı	
Ölçüler:		
Kapak Uzn.:	165 cm	
Gen.:	151 cm	
Yük.:	114 cm	
Akroter Yük.:	75 cm	

Durum: Yer yer kırıklar mevcuttur.

Tanım: Saraycık Mevki'nde tespit edilen kaçak kazı çukurundan çıkarılmış, bir adet bezemeli lahit kapağıdır. Alınlığında yer alan Medusa kabartması ve köşe akroterlerindeki bitkisel bezemeler tahrip edilmiştir. Lahit kapağının üstü, çatı kiremiti dizileriyle süslenmiş ve oldukça özenli bir işçilik sergilenmiştir. Ayrıca sol köşe akroteri üzerinde mezar sahibini klineye uzanmış şekilde tasvir eden bir sahne içerir. Fakat bu da tahrip edilmiştir.

Yazıt: Yok

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 3, Dörner, 1941: Lev. 5 Fig. 1-3; Aydın, 2013: Kat. No. 48, Res. 102

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No:	5	Lev. XVII, Res. 44
Belgeleme Tarihi:	10.07.2006	
Buluntu Yeri:	Hacışeyh Divanı Horaşlar Mahallesi	
Buluntu No:	272	
Malzeme:	Kireç taşı	
Ölçüler:	112x85?x76 cm	

Durum: Kapak kırıktır ve çeşmenin yan tarafındaki istinat duvarında kullanılmıştır.

Tanım: 2006 KYA'da Hacışeyh Divanı Horaşlar Mahallesi'nde tespit edilmiş lahit kapağıdır. Korunan bir kısa kenara ait cephede, üçgen alınlık ve sol köşe akroterinde, helezonik, sonu volütle biten, yanları çiçek-bitkisel bezekli betimlemeler mevcuttur.

Yazıt: Yok

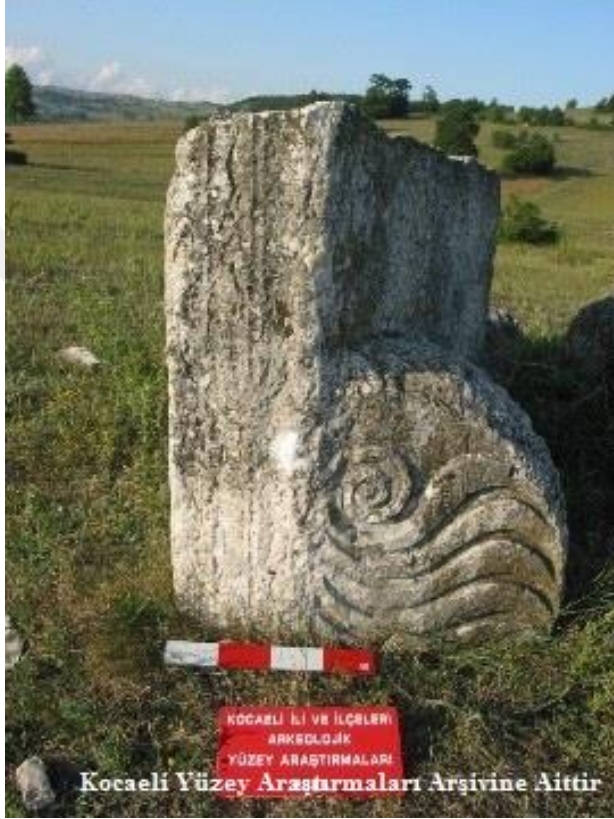
Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 1, 6, 46

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No:	6	Lev. XVIII, Res. 45
Belgeleme Tarihi:	08.07.2006	
Buluntu Yeri:	Ulupınar Köy Mezarlığı Erenler-Körarkası Mevki	
Buluntu No:	229	
Malzeme:	Kireç taşı	
Ölçüler:	178x328x? cm	

Durum: Lahit kapağı kırıktır.

Tanım: 2006 KYA 'da Erenler-Körarkası Mevki'nde tespit edilmiş, oldukça büyük, köşe akroterlerinden ikisinde helezonik-volütlü bezemeler bulunan, kırık bir adet kireç taşı lahit kapağıdır.

Yazıt: Yok

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 5

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No:	7	Lev. XVIII, Res. 46
Belgeleme Tarihi:	14.12.2005	
Buluntu Yeri:	İzmit merkez Orhan mah. ve Gültepe mevki	
Buluntu No:	Yok	
Malzeme:	Mermer	
Ölçüler:	Yok	

Durum: Parça kırık durumdadır.

Tanım: 2005 KYA'da İzmit'te tespit edilmiş lahit parçasıdır.

Yazıt: Yok

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 27, 46

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No: 8
Belgeleme Tarihi: 06.07.2006
Buluntu Yeri: Deliveli Köyü
Buluntu No: 192
Malzeme: Mermer
Ölçüler: 30x54 cm

Lev. XVIII, Res. 47

Durum: Akroter kırık durumdadır.

Tanım: 2006 KYA'da Deliveli Köyü'nde tespit edilmiş, kırık bir mermer lahit köşe akroteridir. Üzerinde kabartma bir figür mevcuttur.

Yazıt: Yok

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Borg, 2013: s. 43, Fig. 23

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No: 9 **Lev. XVIII, Res. 48**
Belgeleme Tarihi: 30.11.2005
Buluntu Yeri: İzmit merkez, Orhan mah. İsmail Gasıralı Cad. Ademoğlu Sk.
Buluntu No: Yok
Malzeme: Kireç taşı
Ölçüler:
Uzn.: 93 cm
Gen.: 60 cm
Yük.: 38 cm
Akroter Yük.: 35 cm

Durum: Kapak kırıktır. Çatının bir yanında köşe akroteri görünmektedir. Diğer yan kısmı ise büyük ölçüde kırılmıştır.

Tanım: 2005 KYA'da tespit edilmiştir. Üçgen alınlıklı olan kapak kırıktır. Korunmuş olan çatının bir yanında köşe akroteri görünmektedir. Akrotere geçiş kısmı görülmektedir. ¼ formdaki akroter ve alınlık kısmında kendi formlarında alçak kabartma yapılmıştır.

Yazıt: Yok

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 40

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

b) Bezemesiz

Katalog No: 10 **Lev. XIX, Res. 49-51**
Bulunduğu Yeri: Kocaeli Müzesi, Env. No.: 612
Buluntu yeri: Kocaeli, Tavşantepe
Müzeye Getirilme Tarihi: 24/05/1968
Malzeme: Mermer

Ölçüler:

Kapak Uzn.: 232 cm
Gen.: 115 cm
Yük.: 75 cm
Akroter Yük.: 48 cm

Tekne Uzn.: 220 cm
Gen.: 98 cm
Yük.: 101 cm

Durum: Tekne ve kapakta yer yer kırıklar mevcuttur.

Tanım: Bezemesiz lahit grubuna girmektedir. Tekne ve akroterli-beşik çatılı kapaktan oluşmaktadır.

Yazıt: Yok

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 31, Aydın, 2013: Kat. No. 77, Res. 142

Kaynakça: Aydın, 2013: s. 86, Res. 141

Katalog No: 11 **Lev. XX, Res. 52-54**
Bulunduğu Yeri: Kocaeli Müzesi, Env. No.: 1514
Buluntu Yeri: Sapanca
Müzeye Getirilme Tarihi: 30/12/1986
Malzeme: Kireç taşı
Ölçüler:

Kapak Uzn.: 244 cm
Gen.: 91 cm
Yük.: 39 cm

Tekne Uzn.: 244 cm
Gen.: 93 cm
Yük.: 84 cm

Durum: Teknede ve kapakta yer yer kırıklar vardır. Akroterlerin dördü de kırıktır.

Tanım: Bezemesiz lahit grubuna girmektedir. Tekne ve akroterli-beşik çatılı kapaktan oluşmaktadır.

Yazıt: Yok

Dönem: Yok

Analoji: Aydın, 2013: Kat. No. 71, Res. 136

Kaynakça: Aydın, 2013: s. 86, Res. 139,

Katalog No: 12 **Lev. XXI, Res. 55-57**
Bulunduğu Yeri: Kocaeli Müzesi, Env. No.: 1415
Buluntu Yeri: Kocaeli
Müzeeye Getirilme Tarihi: 24/12/1984
Malzeme: Kum taşı
Ölçüler:

Kapak	Uzn.:	209 cm
	Gen.:	70 cm
	Yük.:	26 cm
Akroter	Yük.:	23 cm
Tekne	Uzn.:	210 cm
	Gen.:	63 cm
	Yük.:	58 cm

Durum: Teknede ve kapakta yer yer kırıklar, çatlaklar ve kopmalar vardır. Dört akroterden biri yok olmuştur.

Tanım: Bezemesiz lahit grubuna girmektedir. Tekne ve akroterli-beşik çatılı kapaktan oluşmaktadır.

Yazıt: Yok

Dönem: Yok

Analoji: Yok

Kaynakça: Aydın, 2013: s. 86, Res. 140

1) Tekneler

Katalog No:	13	Lev. XXII, Res. 58
Belgeleme Tarihi:	09.12.2005	
Buluntu Yeri:	İzmit Gültepe Tüysüzler Çiftliği Mevki	
Buluntu No:	Yok	
Malzeme:	Kireç taşı	
Ölçüler:		
Uzn.:	210 cm	
Gen.:	70 cm	
Yük.:	58 cm	
Kal.:	14 cm	

Durum: İyi korunmuş olup, uzun kenarlarda çatlaklar ve kırıklar vardır.

Tanım: 2005 KYA'da tespit edilen, kireç taşından bir lahit teknesidir. İyi korunmuş olup, uzun kenarlarda çatlaklar ve kırıklar vardır. İki kısa kenarda kenet deliği bulunmaktadır.

Yazıt: Yok

Dönem: Yok

Analoji: Kat. No. 14, 17

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No:	14	Lev. XXII, Res. 59
Belgeleme Tarihi:	20.05.2006	
Buluntu Yeri:	Yuvacık Paşadağ Mah.	
Buluntu No:	35	
Malzeme:	Kireç taşı	
Ölçüler:	53x220x68 cm	

Durum: Eser iyi korunmuş durumdadır ve tek parça halindedir. Bulunduğu alana getirilirken oluşmuş yeni kırıklar gözlemlenmiştir.

Tanım: 2006 KYA'da tespit edilmiştir. Kirazdere kenarında bulunan lahit, iyi korunmuştur ve tek parça halindedir.

Yazıt: Yok

Dönem: Yok

Analoji: Kat. No. 13, 17

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No: 15
Belgeleme Tarihi: 29.12.2005
Buluntu Yeri: Kandıra
Malzeme: Kireç taşı

Lev. XXII, Res. 60

Ölçüler:

Uzn.: 93 cm
Gen.: 88 cm
Yük.: 51 cm
Der: 32 cm (yaklaşık)
Kal.: 14 cm

Kocaeli Yüzey Araştırmaları Arşivine Aittir

Durum: Çeşme olarak kullanılan bir kireç taşı lahit teknesidir. Yarı işlenmiştir.

Tanım: Belediye binasının karşısında bulunan park içinde bugün çeşme olarak kullanılan bir kireç taşı lahit teknesidir. Yarı işlenmiştir. Kademeli olarak derinleştirilmeye başlanmış ancak yarım kalmıştır.

Yazıt: Yok

Dönem: Yok

Analoji: Yok

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No:	16	Lev. XXIII, Res. 61
Belgeleme Tarihi:	08.06.2006	
Buluntu Yeri:	Bekirdere Viyadüğü'nün kuzey ve kuzeybatısı.	
Buluntu No:	96	
Malzeme:	Mermer	
Ölçüler:	62x112x59 cm	

Durum: Bütünü korunmuş olan eserin kapağı yoktur.

Tanım: Moloz yığnındaki antik materyallerden birisi 62x112x59 cm boyutlarındaki küçük bir mermer lahit teknesidir. Bütünü korunmuş olan bu eserin kapağı yoktur ve/veya söz konusu yığıntı içerisinde kaybolmuştur.

Yazıt: Yok

Dönem: Yok

Analoji: Yok

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No:	17	Lev. XXIII, Res. 62
Belgeleme Tarihi:	20.05.2006	
Buluntu Yeri:	Yuvacık Paşadağ Mah.	
Buluntu No:	33	
Malzeme:	Kireç taşı	
Ölçüler:	68x194x68 cm	

Durum: Eser oldukça kötü korunmuş durumdadır. Muhtemelen söz konusu alana getirilirken oluşan yeni kırıklar gözlemlenmiştir.

Tanım: 2006 KYA'da tespit edilmiştir. Lahit, Kirazdere olarak adlandırılan nehrin kenarına başka bir lokasyondan getirilmiştir. Oldukça kötü korunmuş bu eserde, muhtemelen söz konusu alana getirilirken oluşan yeni kırıklar gözlemlenmiştir.

Yazıt: Yok

Dönem: Yok

Analoji: Kat. No. 13, 14

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

2. Kapaklar

Katalog No:	18	Lev. XXIV, Res. 63
Belgeleme Tarihi:	03.07.2007	
Buluntu Yeri:	Kutluca Köyü Mezarlık Alanı	
Buluntu No:	Yok	
Malzeme:	Kireç taşı	
Ölçüler:	Yok	

Durum: Kapak üzerinde yer yer kırıklar vardır.

Tanım: 2007 KYA'da Kutluca Köyü mezarlık alanında tespit edilmiş lahit kapağıdır.

Yazıt: Yok

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 20

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No:	19	Lev. XXIV, Res. 64
Belgeleme Tarihi:	17.07.2007	
Buluntu Yeri:	Kutluca Köyü Kıyırlı Mah. Çongullu Mevki	
Buluntu No:	Yok	
Malzeme:	Kireç taşı	
Durum:	Oldukça sağlam korunmuştur.	
Ölçüler:	Yok	

Tanım: 2007 KYA'da Kutluca Köyü Kıyırlı Mah. Çongullu Mevki'nde tespit edilmiş, oldukça sağlam korunmuş olan bir lahit kapağıdır. Lahit kapağı kireç taşından yapılmıştır.

Yazıt: Yok

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 23

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No:	20	Lev. XXIV, Res. 65
Belgeleme Tarihi:	19.07.2007	
Buluntu Yeri:	Elbizli Köyü	
Buluntu No:	Yok	
Malzeme:	Kireç taşı	
Ölçüler:	260x150 cm	

Durum: Kapak yer yer kırık durumdadır.

Tanım: 2007 KYA'da Elbizli Köyü'nde tespit edilmiş bir lahit kapağıdır. Lahit kapağının büyük bölümü sağlam korunmuştur. Kapak içerisinde yaklaşık olarak 20 cm ebatlarında dairesel bir oyuk bulunmaktadır.

Yazıt: Yok

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 18

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No:	21	Lev. XXIV, Res. 66
Belgeleme Tarihi:	26.07.2007	
Çalışılan Alan:	Ali Hocalar Köyü	
Buluntu No:	Yok	
Malzeme:	Kireç taşı	
Ölçüler:	Yok	

Durum: Kapakta yer yer kırıklar vardır.

Tanım: 2007 KYA'da tespit edilmiş lahit kapağıdır.

Yazıt: Yok

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 22

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No:	22	Lev. XXV, Res. 67
Belgeleme Tarihi:	25.07.2007	
Buluntu Yeri:	Kozluca Köyü	
Buluntu No:	07-219	
Malzeme:	Mermer	
Ölçüler:	223x91 cm	

Kocaeli Yüzey Araştırmaları Arşivine Aittir

Durum: Kapakta yer yer kırıklar vardır ve genel olarak sağlam korunmuştur.

Tanım: 2007 KYA'da Kozluca Köyü'nde tespit edilmiş bir lahit kapağıdır.

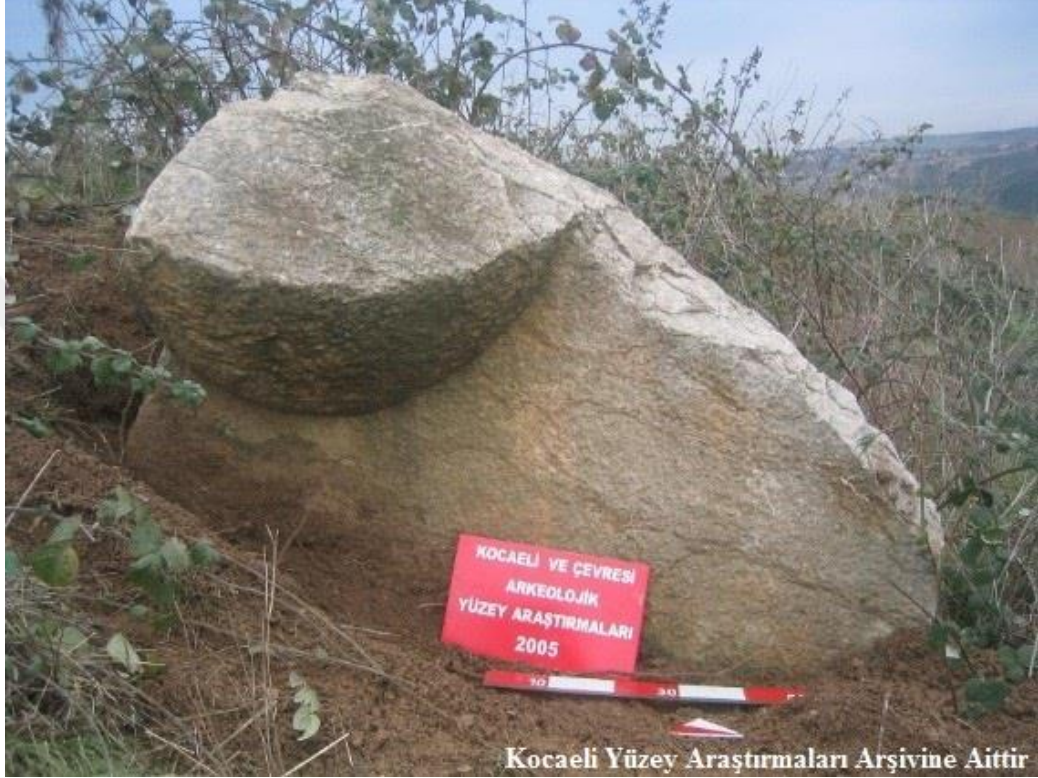
Yazıt: Yok

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 21

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No:	23	Lev. XXV, Res. 68
Belgeleme Tarihi:	26.11.2005	
Buluntu Yeri:	İzmit merkez, Topçular mevki	
Buluntu No:	Yok	
Malzeme:	Kireç taşı	
Ölçüler:	Yok	

Durum: Büyük bir kısmı toprağın altında kalmıştır. Görülen yan yüzü kırıktır.

Tanım: Kireç taşından kolosal bir lahit kapağıdır. Büyük bir kısmı toprağın altında kalmıştır. Köşe akroteri ve yan yüzü gözükmemektedir. Görülen yan yüzü kırıktır. Kapağın iç kısmında iç bükey bir eğim vardır.

Yazıt: Yok

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 19

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No:	24	Lev. XXV, Res. 69
Belgeleme Tarihi:	02.12.2005	
Buluntu Yeri:	İzmit merkez, Orhan mah.	
Buluntu No:	Yok	
Malzeme:	Kireç taşı	
Ölçüler:	Yok	

Kocaeli Yüzey Araştırmaları Arşivine Aittir

Durum: Kırık durumdadır.

Tanım: 2005 KYA'da tespit edilmiş bir lahit kapağıdır.

Yazıt: Yok

Dönem: Yok

Analoji: Kat. No. 25

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No: 25 **Lev. XXV, Res. 70**
Belgeleme Tarihi: 30.11.2005
Buluntu Yeri: İzmit merkez, Orhan mah. İsmail Gaspıralı Cad.
Buluntu No: Yok
Malzeme: Kireç taşı
Ölçüler:
Uzn.: 112 cm
Gen.: 45 cm
Kal.: 13 cm
Akroter yük.: 10 cm
Alınlık yük.: 30 cm

Durum: Korunmuş alınlığın iki yanındaki akroterlerden biri kırıktır.

Tanım: 2005 KYA'da tespit edilmiş kireç taşıdan bir lahit kapağıdır. Korunmuş alınlığın iki yanında köşe akroteri bulunmaktadır. Akroterlerden biri kırıktır. Kaba bir işçilik görülmektedir. Üzerinde murç ve tarak izleri vardır.

Yazıt: Yok

Dönem: Yok

Analoji: Kat. No. 24

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

c) Tabula Ansatalı

Katalog No: 26 **Lev. XXVI, Res. 71-73**

Bulunduğu Yer: Kocaeli Müzesi, Env. No.: 2

Buluntu Yeri: Yok

Müzeeye Getirildiği Tarih: Yok

Malzeme: Kireç taşı

Ölçüler:

Kapak Uzn.: 208 cm
Gen.: 80 cm
Yük.: 34 cm

Tekne Uzn.: 204 cm
Gen.: 64 cm
Yük.: 56 cm

Tabula Ansata Gen.: 46 cm
Yük.: 28 cm

Durum: Lahitte yer yer çatlaklar bulunmaktadır. Akroterlerin ikisi kırık durumdadır.

Tanım: Lahit, bir tekneden ve akroterli-beşik çatılı kapaktan oluşmaktadır. Kapak kabaca işlenmiştir. Teknenin iki kısa yüzünde de kenet yuvası bulunmaktadır. Kapakta ise kenet yuvası yoktur. Teknenin ön yüzünde, içinde beş satır yazıt bulunan tabula ansata (Tip 1) yer almaktadır. Teknenin ön yüzü, arka yüzüne göre daha özenli bir şekilde işlenmiştir. Arka yüz kaba bırakılmıştır.

Yazıt: Var

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 11

Kaynakça: Aydın, 2013: s. 73, Res. 99; Şahin, 1973: s. 57, No. 31

Katalog No: 27 **Lev. XXVII, Res. 74**
Belgeleme Tarihi: 26.12.2005
Buluntu Yeri: İzmit Yenidoğan Mah. / Borusan
Buluntu No: Yok
Malzeme: Kireç taşı
Ölçüler:

Kapak Uzn.: 226 cm
Gen.: 90 cm
Yük.: 39 cm
Akroter yük.: 16 cm
Kapak saçaklığı kal.: 13 cm
Tekne Uzn.: 202 cm
Gen.: 81 cm
Yük.: 68 cm

Durum: İyi durumdadır. Medusa başının bulunduğu yüzdeki kenet kısmı aşınmıştır.

Tanım: Kapak, beşik çatılıdır ve dört köşesinde akroterler bulunmaktadır. Akroterler bitkisel bezemelidir. Bir alınlıkta, çerçeve içine alınmış Medusa başı bulunmaktadır. Aynı yerde bulunan kenet kısmı aşınmıştır. Aynı hizada tekne kısmında da kenet yeri bulunmaktadır. Çatı kısmının bir cephesinde yazıt bulunmaktadır. Tekne kısmının aynı cephesinde de tabula ansata (Tip 1) bulunmaktadır. Arka alınlık işlenmemiştir. Burada da kenet yeri bulunmaktadır. Dört akroter üzerinde de daire şeklinde küçük kenet yuvaları vardır. İçlerinde kurşunları durmaktadır.

Yazıt: Var

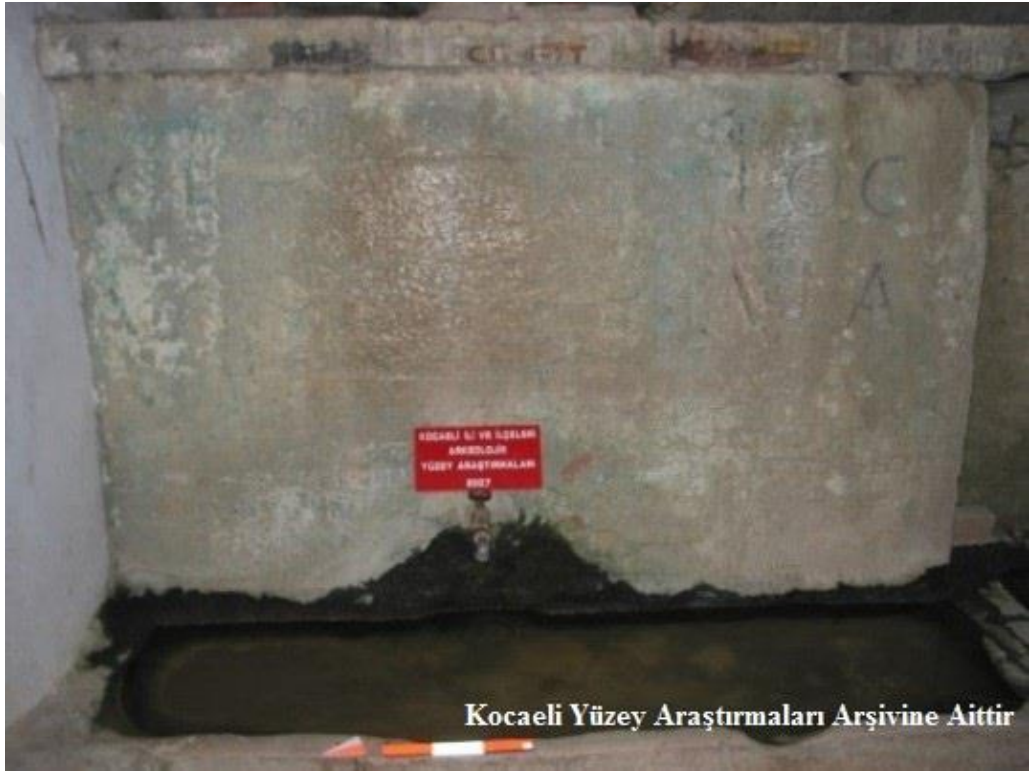
Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 7, 46; Aydın, 2013: Kat. No. 48, Res. 102

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

1. Tekne

Katalog No:	28	Lev. XXVII, Res. 75
Belgeleme Tarihi:	20.07.2007	
Buluntu Yeri:	Karayakuplu Köyü	
Bulunut No:	Yok	
Malzeme:	Mermer	
Ölçüler:	222x128 cm. Teknenin uzunluğu, duvarın içine doğru 38 cm daha devam ediyor.	

Durum: Çeşme olarak kullanılmaktadır.

Tanım: 2007 KYA'da Karayakuplu Köyü'nde tespit edilmiş tabula ansatalı (Tip 1) lahit teknesidir.

Yazıt: Var

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 29

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No: 29 **Lev. XXVII, Res. 76**
Belgeleme Tarihi: 14.07.2012
Buluntu Yeri: Kocaeli Üniversitesi Umuttepe Kampüsü Yolu
Umuttepe'nin Güneydoğusu
Buluntu No: 140712/0009
Malzeme: Mermer
Ölçüler: Yok

Durum: Kırık durumdadır.

Tanım: 2012 KYA'da tespit edilmiş tabula ansatalı (Tip 1) lahit parçasıdır.

Yazıt: Var

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 28

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayımlanacaktır.

d) Yazıtlı

Katalog No: 30 **Lev. XXVIII, Res. 77-79**
Bulunduğu Yer: Kocaeli Müzesi, Env. No.: 2006/14
Buluntu Yeri: Kocaeli
Müzeeye Getirilme Tarihi: Yok
Malzeme: Mermer

Ölçüler:

Kapak Uzn.: 342 cm
Gen.: 197 cm
Yük.: 139 cm
Akroter Yük.: 112 cm

Tekne Uzn.: 325 cm
Gen.: 185 cm
Yük.: 177 cm

Durum: Tekne ve kapakta yer yer kırıklar mevcuttur.

Tanım: Lahit, tekne ve akroterli-beşik çatılı kapaktan oluşmaktadır. Teknenin ön yüzünde, on sıralık bir yazıt yer almaktadır. Teknede ve kapakta kenet yuvaları bulunmaktadır.

Yazıt: “Kyron ve Meadis babaları Kyrion’un anısına. Sağlıcakla!

Genç yaşamın iki katı yaşayıp, iki kez ölümle yüz yüze geldi;

Bilgelikte Kyron Hesiodos’un hayranlık uyandıran öğretilerini ve Arkhilokhos’un heves duyduğu şeyleri ilke edindi; memleketçe Menandros’un kine yakın idi ve söz ve sohbetle Ksenophon’un kine. Heybetli bir fiziği vardı ama öldü.

Bir diğer hoş şey de şu: (Ben) Palladia,

Sevgili kocama anısı vesilesiyle olan sadakatimden asla vazgeçmeyeceğim.

(Sen) Kyrion, (ben) her ne kadar Penelope ile senin sevgili eşin olarak adaş değilsem de,

(benimle) dört on yıl ve altı ay kusursuz bir şekilde birlikte yaşadın;

Sonra da Moira (kader) ben eşini dul, evdeki çocuklarını ise yetim bıraktıktan sonra mezara koydu seni;

Yaşamsal olayların anısı ama son bulmayacak

Senin ölen ruhunu ölümler aleminde hafif bir toprak gizliyor;

Rahmetli yüce Kyrion yetmiş yıl yaşadıktan sonra yatıyor burada,

Kendisi seçtiği için Nikomedeia Nekropolü'nde sıra kırk, (parsel) 511'deki (yerini).”

Dönem: Roma Dönemi, MS III-IV. yy ya da daha geç bir dönem.

Analoji: Kat. No. 2; Aydın, 2013: Kat. No. 42, Res. 96

Kaynakça: Akyürek Şahin, 2011: s. 349-370; Aydın, 2013: s. 78, Res. 114.

KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No: 31 **Lev. XXIX, Res. 80-82**
Bulunduğu Yer: Kocaeli Müzesi, Env. No.: 2006/13
Buluntu Yeri: Kocaeli
Müze Getirilme Tarihi: Yok
Malzeme: Mermer
Ölçüler:

Kapak	Uzn.:	245 cm
	Gen.:	129 cm
	Yük.:	67 cm
Akroter	Yük.:	52 cm
Tekne	Uzn.:	237 cm
	Gen.:	120 cm
	Yük.:	97 cm

Durum: Tekne ve kapakta yer yer kırıklar mevcuttur.

Tanım: Lahit, tekne ve akroterli-beşik çatılı kapaktan oluşmaktadır. Teknenin dar yüzünde, on iki sıralık bir yazıt yer almaktadır. Teknede ve kapakta kenet yuvaları bulunmaktadır.

Yazıt: “Hellas’ın yetiştirdiği (insana) şimdi bir mezar taşı daha çok sahip

Ben Theodotos ise duygularımla onunlayım

Öz kardeşi olarak çünkü birlikte gelmiş idim

Attika toprağının bilge öğretileriyle

Oradan beri taşıyarak acının ağır mı ağır gözyaşını.

Kimdir burada yatan, ey yolcu, bir sor ve tanı:

- Basilikos;
- Peki kim defnetti (onu)?
- Aile fertleri olarak Theodotos ve Peios.
- Kaç yıllara erdi yaşı?

- Yirmi, insanoğlunun baharını sürdüğü yaş.

Kafi! Susmalı artık; ölülerin söz söylemesi caiz değildir çünkü.

Her kim bu lahdi açarsa, devlet kasasına

ve kente üç bin Attika (Drahmisi) ceza ödeyecektir.” (Akyürek Şahin, 2011: s. 354-355).

Dönem: MS III. yüzyılın ilk yarısı.

Analoji: Kat. No. 10; Aydın, 2013: Kat. No. 77, Res. 142

Kaynakça: Akyürek Şahin, 2011: s. 349-370; Aydın, 2013: s. 77, Res. 113.

KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No: 32 **Lev. XXX, Res. 83-85**
Bulunduğu Yer: Kocaeli Müzesi, Env. No.: 770
Buluntu Yeri: Yenidoğan Mah. (İzmit)
Müzeeye Getirilme Tarihi: 27/4/1972
Malzeme: Mermer
Ölçüler:

Kapak Uzn.: 248 cm
Gen.: 143 cm
Yük.: 82 cm
Akroterer Yük.: 65 cm

Tekne Uzn.: 240 cm
Gen.: 134 cm
Yük.: 136 cm

Durum: Teknenin dört yüzünde de derin çatlaklar ve kırıklar vardır. Kapakta da yer yer kırıklar mevcuttur.

Tanım: Lahit, tekne ve akroterli-beşik çatılı kapaktan oluşmaktadır. Teknenin ön yüzünde, on sıralık bir yazıt yer almaktadır. Teknede ve kapakta kenet yuvaları bulunmaktadır.

Yazıt: “Bosporoslu Taureos oğlu Aristodemos ile Aristodemos oğlu Lykos hayatta iken bu lahdi ve arsanın etrafındaki duvarı kendileri ile kardeşlerimiz Aristodemos oğlu Sambion ile Taureos oğlu Sambion için yaptırıldılar. Yukarıda isimleri yazılı şahısların dışında kimsenin buraya defnedilmesini istemiyoruz. Bunun aksini yapan kutsal kasaya 5000 ve kente 2500 Denaria ödesinler.”

Dönem: Roma Dönemi, MS 2. yy

Analoji: Kat. No. 1, 2

Kaynakça: Aydın, 2013: s. 76, Res. 112; Şahin, 1973: s. 62, No. 36. Lev. 8

Katalog No: 33 **Lev. XXXI, Res. 86-88**
Bulunduğu Yer: Kocaeli Müzesi, Env. No: 1539
Buluntu Yeri: Bağçeşme
Müzeye Getirilme Tarihi: 22/12/1987
Malzeme: Mermer
Ölçüler:

Kapak Uzn.: 158 cm
Gen.: 83 cm
Yük.: 46 cm

Tekne Uzn.: 146 cm
Gen.: 74 cm
Yük.: 71 cm

Durum: Tekne ve kapakta yer yer kırıklar bulunmaktadır.

Tanım: Lahit, tekne ve akroterli-beşik çatılı kapaktan oluşmaktadır. Teknenin ön yüzünde, dört satırlık bir yazıt yer almaktadır. Tekne ve kapakta kenet yuvaları vardır.

Yazıt: “Körpeci kızını, beni gömdü sevgili anam-babam, büyükannem Nomiane ile aynı ada sahibim. Her kim bu lahdi izinsiz açarsa, hazineye 2000, kent kasasına ise 1000 Attika Drahmi ödesin. Sağlıcakla!”

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Yok

Kaynakça: Aydın, 2013: s. 79, Res. 116

1. Tekneler

Katalog No:	34	Lev. XXXII, Res. 89-91
Bulunduğu Yer:	Kocaeli Müzesi, Env. No.: 691	
Buluntu Yeri:	Başiskele	
Müzeeye Getirilme Tarihi:	19/1/1971	
Malzeme:	Mermer	
Ölçüler:		
Uzn.:	227 cm	
Gen.:	86 cm	
Yük.:	75 cm	

Durum: Teknede yer yer kırıklar vardır.

Tanım: Yazıtlı bir teknedir. Teknenin ön yüzünde, sekiz satırlık bir yazıt yer almaktadır. Teknede kenet yuvaları vardır.

Yazıt: “Haşmetli Hieras bucağının korumacılığını yapan, Suriyeli Apamaeia vatandaşı Aurelius Bernikianos hayatta iken bu lahidi kendim ve pek tatlı eşim Aurelia Markiane ve de çocuklarımız için yaptırıldı. Ölümümüzden sonra başka hiçbir kimsenin buraya defnedilmesini istemiyoruz. Eğer birisi bunun aksini yaparsa, öngörülen kasaya iki litra altın, kente 11000 Denaria ve Hiera Bucağı'na 10500 Denaria ceza ödemelidir.”

Dönem: Roma Dönemi, MS III. yy

Analoji: Kat. No. 30

Kaynakça: Aydın, 2013: s. 79, Res. 117; Bekker-Nielsen, 2008: s. 102, Res. 18; Şahin, 1973: s. 58, No. 32. Lev. 6

Katalog No: 35
Belgeleme Tarihi: 02.08.2011
Buluntu Yeri: Seka Arazisi
Buluntu No: KYA11-065
Malzeme: Kireç taşı
Ölçüler:

Lev. XXXIII, Res. 92

Uzn.: 140 cm
Gen.: 65 cm
Yük.: 55 cm

Durum: Yer yer kırıklar vardır.

Tanım: 2011 KYA'da tespit edilmiş bir lahit teknesidir. Tekne üzerinde yazıt mevcuttur.

Yazıt: Var

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 36, 37, 38, 39

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No: 36 **Lev. XXXIII, Res. 93**
Belgeleme Tarihi: 06.12.2005
Buluntu Yeri: İzmit Sarıcalar Köyü
Bulkuntu No: Yok
Malzeme: Kireç taşı
Ölçüler:
Uzn.: 207 cm
Gen.: 72 cm
Yük.: 68 cm
Der: 43 cm

Kocaeli Yüzey Araştırmaları Arşivine Aittir

Durum: Yer yer kırıklar vardır.

Tanım: 2005 KYA'da tespit edilmiştir. Sarıcalar Köyü'nde bulunmuş kireç taşından lahit teknesidir. Tüm halde bulunan lahit teknesinin uzun ve kısa kenarlarında kırıklar görülmektedir. Bir uzun kenarında yazıt bulunmaktadır.

Yazıt: Var

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 35, 37, 38, 39

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No:	37	Lev. XXXIII, Res. 94
Belgeleme Tarihi:	23.05.2006	
Buluntu Yeri:	Kullar kasabası Yuvacık Mah.	
Buluntu No:	54	
Malzeme:	Mermer	
Ölçüler:	105x248x96 cm	

Durum: Tekne kırık durumdadır.

Tanım: 2006 KYA'da tespit edilmiştir. Lahdin kırık olan uzun yüzünde bazı yerleri okunabilen bir yazıtı mevcuttur.

Yazıt: Var

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 35, 36, 38, 39

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No:	38	Lev. XXXIII, Res. 95
Belgeleme Tarihi:	12.06.2006	
Buluntu Yeri:	Gökçeören Topallar Köyü	
Buluntu No:	105	
Malzeme:	Mermer	
Ölçüler:	90x207x48? cm	

Durum: Üzerinde yazıt bulunan tekne, yalak olarak kullanılmaktadır. Üzerinde kırıklar mevcuttur.

Tanım: Yalak olarak kullanılan yazıtlı bir mermer lahittir. Kapağın olmadığı veya kaybolduğu gözlemlenen bu eser, iletilenlere göre başka bir yerden getirilmiştir.

Yazıt: Lahdin yola bakan uzun kenarlarında beş satırlık bir yazıtı mevcuttur.

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 35, 36, 37, 39

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No: 39
Belgeleme Tarihi: 07.07.2006
Buluntu Yeri: Taşlaklar Köyü
Buluntu No: 206
Malzeme: Mermer
Ölçüler: 76x217x36 cm

Lev. XXXIV, Res. 96

Durum: Lahit teknesi kırıktır.

Tanım: Mermer ve üzerinde dört satırlık yazıtı okunabilen, kırık bir adet lahit teknesidir.

Yazıt: Üzerinde dört satır yazıt bulunmaktadır.

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 35, 36, 37, 38

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

2. Kapaklar

Katalog No:	40	Lev. XXXIV, Res. 97
Belgeleme Tarihi:	15.12.2005	
Buluntu Yeri:	İzmit Kocaeli Üniversitesi Umuttepe Kampüsü	
Buluntu No:	Yok	
Malzeme:	Kireç taşı	
Ölçüler:		
Uzn.:	231 cm	
Gen.:	103 cm	
Yük.:	52 cm	
Kal.:	10 cm	
Akroter Yük.:	40 cm	

Durum: Yer yer kırıklar mevcuttur.

Tanım: Kireç taşından yapılmış olan bir lahit kapağıdır. Lahit kapağı üçgen alınlıklı olup üzerinde dört köşe akroteri vardır. Akroterlerin birinde, uzun kenara bakan yönde bir yazıt bulunmaktadır. İki kısa kenarda ve bir uzun kenarda kenet yeri vardır. Üzeri mantarlanmıştır. Bir uzun kenarı ile kısa kenarın birleştiği yerde kırık vardır.

Yazıt: Var

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 9

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

II. ÇERÇEVELİ

Katalog No:	41	Lev. XXXIV, Res. 98
Belgeleme Tarihi:	04.07.2006	
Buluntu Yeri:	Ağaçaçıl-Gügüşler Köyü	
Buluntu No:	153	
Malzeme:	Mermer	
Ölçüler:	130x259x120 cm	

Kocaeli Yüzey Araştırmaları Arşivine Aittir

Durum: Saman deposu olarak kullanılmaktadır.

Tanım: 2006 KYA'da tespit edilmiştir. Saman deposu olarak kullanılan mermer bir lahittir. Lahitte dokuz satırlık bir yazıt bulunmaktadır.

Yazıt: Var

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Turak, 2011: Lev. CXI, Res. 354; Stefanidou-Tiveriou, 2010: s. 158

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

III. KHAMOSORIONLU

Katalog No:	42	Lev. XXXV, Res. 99
Belgeleme Tarihi:	26.11.2005	
Buluntu Yeri:	İzmit merkez, Orhan Mah.	
Buluntu No:	Yok	
Malzeme:	Kireç taşı	
Ölçüler:	Yok	

Durum: Tekne kısmının kuzeye bakan uzun kenarı tamamen kırık olup, kaya üzerinde bu kenarın alta doğru uzanan kısmında profil görülmektedir. İki kısa kenarda da kırıklar olduğu görülmektedir.

Tanım: 2005 KYA'da tespit edilmiş khamosorionlu lahittir.

Yazıt: Yok

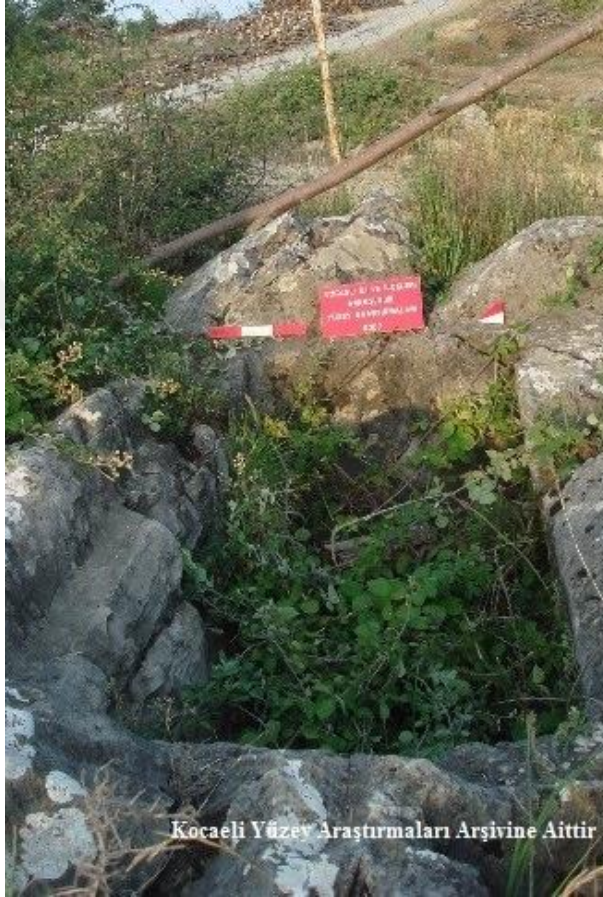
Dönem: Yok

Analoji: Aybek ve Öz, 2008: s. 295, Res. 4; Auzepy, 2009: s. 356, Fig. 7; Erten, 2006: s. 312

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No: 43
Belgeleme Tarihi: 29.07.2007
Buluntu Yeri: Dikenli Köyü
Buluntu No: 07-302
Malzeme: Kireç taşı
Ölçüler: 230x11? cm

Lev. XXXV, Res. 100

Durum: Mezarın büyük bölümü tahrip edilmiştir.

Tanım: 2007 KYA'da Dikenli Köyü'nde tespit edilmiştir. Köyün üst kısmında ana kayanın oyulması suretiyle oluşturulmuştur.

Yazıt: Yok

Dönem: Yok

Analoji: Aybek ve Öz, 2008: s. 295, Res. 4; Auzepy, 2009: s. 356, Fig. 7; Erten, 2006: s. 312

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No:	44	Lev. XXXV, Res. 101
Belgeleme Tarihi:	02.08.2007	
Çalışılan Alan:	Yukarı Hereke, Kalburcu Köyü'nün Batısı	
Buluntu No:	Yok	
Malzeme:	Kireç taşı	
Ölçüler:	Yok	

Durum: Yer yer kırıklar mevcuttur.

Tanım: 2007 KYA'da tespit edilmiştir.

Yazıt: Yok

Dönem: Yok

Analoji: Aybek ve Öz, 2008: s. 295, Res. 4; Auzepy, 2009: s. 356, Fig. 7; Erten, 2006: s. 312

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No:	45	Lev. XXXV, Res. 102
Belgeleme Tarihi:	02.08.2007	
Çalışılan Alan:	Yukarı Hereke, Kalburcu Köyü'nün batısı	
Buluntu No:	Yok	
Malzeme:	Kireç taşı	
Ölçüler:	Yok	

Durum: Yer yer kırıklar mevcuttur, genel olarak iyi korunmuştur.

Tanım: 2007 KYA'da tespit edilmiştir.

Yazıt: Yok

Dönem: Yok

Analoji: Aybek ve Öz, 2008: s. 295, Res. 4; Auzepy, 2009: s. 356, Fig. 7; Erten, 2006: s. 312

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

IV. PODYUMLU

Katalog No:	46	Lev. XXXVI, Res. 103-106
Bulunduğu Yer:	Konca Mevki	
Buluntu Yeri:	In situ	
Buluntu Tarihi:	1967 (Öztürk, 2016: s.64).	
Malzeme:	Mermer	
Ölçüler:	318x174x140 cm (Şahin, 1973, s. 76-77).	

Durum: Yer yer kırıklar mevcuttur.

Tanım: Lahit, Konca Mevki'nde bulunması sebebiyle 'Konca Lahdi' olarak anılmaktadır. Eser, in situ durumda bir adet podyumlu lahit mezardır ve iki tabula ansata'ya sahiptir (Şahin, 1973: s. 76). Eski fotoğraflarındaki yüksek podyumu sebebiyle, podyumlu lahit olarak sınıflandırılmıştır. Akroterli-beşik çatılı kapağa sahiptir. Teknenin ön yüzünde bir kline sahnesi yer alır.

Yazıt: Birinci yazıt : "Artemidoros torunu, Artemas oğlu Posidoneis ve Apollonios kızı Tatia yaşarlarken bu lahdi kendilerine hazırlattılar. Yoldan ve denizden geçenlere selam olsun! Hiç kimseye, ismi yazan Posidoneis ve Tatia'dan başkasını bu mezara koymasına izin verilmez. Eğer bu yazılanlara rağmen, birisi bunu yapacak olursa, Nikomedeia kentine bin dinar para cezası ödeyecek." İkinci yazıt: "Artemidoros torunu, Artemas oğlu Posidoneis ve Apollonios kızı Tatia yaşarlarken bu lahdi kendilerine hazırlattılar. Yoldan ve denizden geçenlere selam olsun!" (Öztürk, 2016: s.65).

Dönem: Roma Dönemi, MS 2. yy.

Analoji: Kat. No. 27, 7; Aydın, 2013: Kat. No. 48, Res. 102

Kaynakça: Aydın, 2013: s. 95, Res. 103; Öztürk, 2016: s. 64-65; Şahin, 1973: s. 76-77; Verlag, 1994: s. 61.

Katalog No:	47	Lev. XXXVII, Res. 107
Belgeleme Tarihi:	04.07.2006	
Buluntu Yeri:	Ağaçaçıl-Gügüşler Köyü	
Buluntu No:	149	
Malzeme:	Kireç taşı	
Ölçüler:	134x255x127 cm	

Durum: Kaçak kazıcılar tarafından üzerinde açılan yaklaşık 20 cm çapında bir delik ve kuzey kısa kenarında büyük bir kırık mevcuttur. Çeşitli yazılar ile zarar verilmiş olan bu eserin, acil korumaya ihtiyaç duyduğu tespit edilmiştir.

Tanım: 2006 KYA'da tespit edilmiştir. In situ durumda bir adet podyumlu lahittir. Lahdin üzerinde yazıt bulunmamaktadır.

Yazıt: Yok

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Dörner, 1941: Lev. 4, Res 1, 2, 3

Kaynakça: Dörner, 1941: s. 70.

KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No: 48
Belgeleme Tarihi: 23.07.2007
Buluntu Yeri: Cuma Köy
Buluntu No: Yok
Malzeme: Kireç taşı
Ölçüler:

Lev. XXXVII, Res. 108

Tekne: 235x135 cm Der.: 134 cm

Kapak: 175x133 cm Yük.: 58 cm

Durum: Kırık durumdadır.

Tanım: 2007 KYA'da Cuma Köy'de tarla kenarında büyük bölümü korunmuş bir adet lahit teknesi, iki parça halinde lahit kapağı ile platforma ait olan blok taşlar tespit edilmiştir. Tekne içerisinde yapılan incelemeler sonucunda çok sayıda seramik parçasına rastlanılmıştır.

Yazıt: Yok

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Dörner, 1941: Lev. 4, Res 1, 2, 3

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No: 49
Belgeleme Tarihi: 25.07.2007
Buluntu Yeri: Kozluca Köyü
Buluntu No: Yok
Malzeme: Kireç taşı
Ölçüler: Yok

Lev. XXXVII, Res. 109

Durum: Yer yer kırıklar ve çatlaklar mevcuttur.

Tanım: 2007 KYA'da Kozluca Köyü'nde tespit edilmiş bir podyumlu lahittir.

Yazıt: Yok

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Dörner, 1941: Lev. 4, Res 1, 2, 3

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No: 50
Belgeleme Tarihi: 25.07.2007
Buluntu Yeri: Kozluca Köyü
Buluntu No: Yok
Malzeme: Yok
Ölçüler: Yok

Lev. XXXVIII, Res. 110

Durum: Kırıklar mevcuttur.

Tanım: 2007 KYA'da Kozluca Köyü'nde tespit edilmiş, podyumlu bir lahitten geriye kalan bir kapak ve blok taştır.

Yazıt: Yok

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 58, 61, 62, 63, 64, 65

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No: 51
Belgeleme Tarihi: 25.07.2007
Buluntu Yeri: Kozluca Köyü
Buluntu No: Yok
Malzeme: Yok
Ölçüler: Yok

Lev. XXXVIII, Res. 111

Durum: Kırıklar mevcuttur.

Tanım: 2007 KYA'da Kozluca Köyü'nde tespit edilmiş, bir podyumlu lahde ait lahit teknesi ve blok taşlardır.

Yazıt: Yok

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Dörner, 1941: Lev. 4, Res 1, 2, 3

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No: 52
Belgeleme Tarihi: 08.07.2006
Buluntu Yeri: Ulupınar Köyü
Buluntu No: 232
Malzeme: Kireç taşı
Ölçüler: 154x285x? cm

Lev. XXXVIII, Res. 112

Durum: Yer yer kırıklar mevcuttur.

Tanım: 2006 KYA'da tespit edilmiştir. Kırık ve alınlıklı bir adet kireç taşı lahit kapağı ve ona ait podyumdur.

Yazıt: Yok

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 53, 54, 56

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No:	53	Lev. XXXIX, Res. 113
Belgeleme Tarihi:	10.07.2007	
Buluntu Yeri:	Kutluca Köyü Yarımbaş Mezarlığı	
Buluntu No:	Yok	
Malzeme:	Kireç taşı	
Ölçüler:	Yok	

Durum: Kırıklar mevcuttur.

Tanım: 2007 KYA'da Kutluca Köyü Yarımbaş Mezarlığı'nın kuzeybatısında tespit edilmiş lahit platformuna ait blok taşlar ve lahit kapağıdır. Kapağın akroterlerinde boğa başı bulunmaktadır.

Yazıt: Yok

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 52, 54, 56

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No: 54 **Lev. XXXIX, Res. 114**
Belgeleme Tarihi: 12.07.2007
Buluntu Yeri: Kutluca Köyü'nün Güneybatısı Nekropol Alanı
Buluntu No: Yok
Malzeme: Kireç taşı
Ölçüler:

Tekne: 151x80 cm

Kocaeli YüzeY Araştırmaları Arşivine Aittir

Durum: Kırıklar mevcuttur.

Tanım: 2007 KYA'da Kutluca Köyü'nün güneybatısındaki nekropol alanının doğusunda tespit edilmiş, kırık lahit teknesi ile platforma ait olan blok taşlardır. Kireç taşından yapılmış olan lahit teknesinin tespit edilebilen ebatları, 151x80 cm'dir.

Yazıt: Yok

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 52, 53, 56

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No: 55 **Lev. XXXIX, Res. 115**
Belgeleme Tarihi: 25.09.2014
Buluntu Yeri: Karamürsel Erenler Mevki
Buluntu No: KYA14-080
Malzeme: Kireç taşı
Ölçüler:
Tekne: 114x100x26 cm
Platform: 101x77x20 cm

Durum: Kırık durumdadır.

Tanım: 2014 KYA'da tespit edilmiş lahit teknesi ve platformudur.

Yazıt: Yok

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Dörner, 1941: Lev. 4, Res 1, 2, 3

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No: 56 **Lev. XL, Res. 116**
Belgeleme Tarihi: 27.07.2007
Buluntu Yeri: Kırçalı ve Ömerli Mahalleleri Arası
Buluntu No: 07-262
Malzeme: Kireç taşı
Ölçüler:

Kapak: 178x84 cm

Durum: Lahit mezar tahrip edilmiştir. Kapak kırıktır.

Tanım: 2007 KYA'da Kırçalı ve Ömerli Mahalleleri arasında tespit edilmiş, mezara ait kapak ve platformun bir taşıdır. Kapak 178x84 cm ölçülerindedir ve eserin üzerinde kenet delikleri bulunmaktadır.

Yazıt: Yok

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 52, 54, 53

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No: 57 **Lev. XL, Res. 117**
Belgeleme Tarihi: 30.06.2006
Buluntu Yeri: Karadivan Köyü
Buluntu No: 132
Malzeme: Kireç taşı
Ölçüler: 120x210 cm

Durum: Podyum tahrip edilmiştir.

Tanım: 2006 KYA'da tespit edilmiştir. Yaklaşık 120x120'şer cm'lik iki adet kireç taşı lahit teknesi ve bunların üzerine oturduğu, orijinal fakat tahrip edilmiş podyumu tespit edilmiştir. Lahit kapaklarından geriye herhangi bir parça ulaşmamıştır.

Yazıt: Yok

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 50, 58, 61, 62, 63, 64, 65

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No:	58	Lev. XL, Res. 118
Belgeleme Tarihi:	05.07.2006	
Buluntu Yeri:	Ağaçaçıl-Gügüşler Köyü	
Buluntu No:	Yok	
Malzeme:	Kireç taşı	
Ölçüler:	Yok	

Durum: Yer yer kırıklar mevcuttur.

Tanım: 2006 KYA'da Ağaçaçıl-Gügüşler Köyü'nde in situ olarak tespit edilmiş, lahit podyumuna ait kesme kireç taşı bir blok ve etrafında lahit kapağına ait ufak tefek parçalar arda kalmıştır.

Yazıt: Yok

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 50, 57, 61, 62, 63, 64, 65

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No: 59
Belgeleme Tarihi: 24.07.2007
Buluntu Yeri: Cuma Köy
Buluntu No: 07-168
Malzeme: Kireç taşı
Ölçüler: 220x96 cm

Lev. XLI, Res. 119

Durum: Yer yer kırıklar mevcuttur.

Tanım: 2007 KYA'da Cuma Köy'de tespit edilmiş lahit platformuna ait üç adet blok taş ve bir adet lahit kapağıdır.

Yazıt: Yok

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Dörner, 1941: Lev. 4, Res 1, 2, 3

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No:	60	Lev. XLI, Res. 120
Belgeleme Tarihi:	12.07.2007	
Buluntu Yeri:	Kutluca Köyü Yarımbaş Mezarlığı Taşköprü'nün Güneyi	
Buluntu No:	Yok	
Malzeme:	Kireç taşı	
Ölçüler:	Yok	

Kocaeli Yüzev Araştırmaları Arşivine Aittir

Durum: Lahit platformunun temel taşları sağlam korunmuştur.

Tanım: 2007 KYA'da Kutluca Köyü Yarımbaş Mezarlığı'nın hemen kuzeydoğusunda, Taşköprü'nün güneyinde tespit edilmiş, temel taşları oldukça sağlam korunmuş bir lahit platformudur. Temel taşlarının bir bölümü, özellikle ortada yer alan kısmı yerinde korunamamıştır. Temel kalıntısının hemen üstüne gelen platforma ait kireç taşı blok taşlar bulunmaktadır. İki blok taşında kenet delikleri bulunmaktadır.

Yazıt: Yok

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Yok

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No: 61 **Lev. XLI, Res. 121**
Belgeleme Tarihi: 11.07.2006
Buluntu Yeri: Tatarahmet Köyü Saraycık Mevki
Buluntu No: 299
Malzeme: Kireç taşı
Ölçüler: 180x301x46 cm

Durum: Kırıklar mevcuttur.

Tanım: 2006 KYA'da tespit edilmiştir. Büyük bir lahde ait olması muhtemel bir adet podyum kaidesidir.

Yazıt: Yok

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 50, 58, 62, 63, 64, 65

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No: 62 **Lev. XLI, Res. 122**
Belgeleme Tarihi: 06.07.2006
Buluntu Yeri: Güğüşler Köyü Ören Mevki
Buluntu No: 198
Malzeme: Kireç taşı
Ölçüler: 80x185x93 cm

Kocaeli Yüzey Araştırmaları Arşivine Aittir

Durum: Kırıklar mevcuttur.

Tanım: 2006 KYA'da Güğüşler Köyü Ören Mevki'nde tespit edilmiş, bir adet podyumlu lahit kalıntısı olan dörtgen podyum – kaide taşıdır.

Yazıt: Yok

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. Kat. No. 50, 58, 61, 63, 64, 65

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No: 63 **Lev. XLII, Res. 123**
Belgeleme Tarihi: 26.07.2016
Buluntu Yeri: Babatepe ve Akçakoca Bey Anıtı
Buluntu No: KYA16.032a
Malzeme: Kireç taşı
Ölçüler: 150x48x43 cm

Durum: Kırıklar mevcuttur.

Tanım: 2016 KYA'da Babatepe ve Akçakoca Bey Anıtı alanında tespit edilmiş olasılıkla lahit platform parçasıdır.

Yazıt: Yok

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 50, 58, 61, 62, 64, 65

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No:	64	Lev. XLII, Res. 124
Belgeleme Tarihi:	26.07.2016	
Buluntu Yeri:	Babatepe ve Akçakoca Bey Anıtı	
Buluntu No:	KYA16.032b	
Malzeme:	Kireç taşı	
Ölçüler:	157x49x47 cm	

Durum: Kırıklar mevcuttur.

Tanım: 2016 KYA'da Babatepe ve Akçakoca Bey Anıtı alanında tespit edilmiş olasılıkla lahit platform parçasıdır.

Yazıt: Yok

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 50, 58, 61, 62, 63, 65

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No: 65 **Lev. XLII, Res. 125**
Belgeleme Tarihi: 26.07.2016
Buluntu Yeri: Babatepe ve Akçakoca Bey Anıtı
Buluntu No: KYA16.032c
Malzeme: Kireç taşı
Ölçüler: 163x47x47 cm

Durum: Kırıklar mevcuttur.

Tanım: 2016 KYA'da Babatepe ve Akçakoca Bey Anıtı alanında tespit edilmiş olasılıkla lahit platform parçasıdır.

Yazıt: Yok

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Kat. No. 50, 58, 61, 62, 63, 64

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

V. SEMERDAM ÇATILI

Katalog No:	66	Lev. XLIII, Res. 126
Belgeleme Tarihi:	21.07.2007	
Buluntu Yeri:	Cuma Köy	
Buluntu No:	Yok	
Malzeme:	Kireç taşı	
Ölçüler:	216x120 cm. Kapak uzun.: 240 cm	

Kocaeli YüzeY Araştırmaları Arşivine Aittir

Durum: Kapak ve tekne yer yer kırıktır.

Tanınm: 2007 KYA'da tespit edilmiştir. Lahit teknesi, kapağı ile birlikte kullanılmaktadır. Lahit teknesi üzerinde yazıt bulunmaktadır. Yazıt daha önce Dörner tarafından yayınlanmıştır.

Yazıt: Var

Dönem: Roma Dönemi

Analoji: Keskin, 2014: s. 143, Lev. 55, Res. b

Kaynakça: Dörner, 1941: s. 83.

KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

VI. SİDAMARA

Katalog No:	67	Lev. XLIII, Res. 127
Bulunduğu Yer:	İstanbul Arkeoloji Müzesi (Aydın, 2013: s. 53; Ulugün, 2007: s. 105).	
Buluntu Yeri:	Seka alanı, İzmit (Ulugün, 2007: s. 105).	
Malzeme:	Kırmızımsı kahverengiyle tek tip olarak renklendirilmiş beyaz mermer (Morey, 1924: s. 33).	
Ölçüler:	Uzn.: 83 cm Yük.: 117 cm (Morey, 1924: s. 33).	

Durum: Figürlerin bazı parçalarının koptuğu görülmektedir.

Tanım: Köşe fragmanıdır. Uzun yüzde iki, yan yüzde bir figür bulunmaktadır. Sidamara tipi olarak sınıflandırılmıştır. Lidya tekniğiyle yapılmıştır (Morey, 1924: s. 33).

Yazıt: Yok

Dönem: MS 2. yy

Analoji: McCann, 1978: s. 131, 167

Kaynakça: Aydın, 2013: s. 53, Res. 50; Edmund, 2011: s. 414; Morey, 1924: s. 33; Ulugün, 2007: s. 105.

VII. SÜTUNLU

Katalog No:	68	Lev. XLIII, Res. 128
Belgeleme Tarihi:	29.12.2005	
Buluntu Yeri:	Kandıra Akçakoca Gazi Parkı	
Buluntu No:	Yok	
Malzeme:	Kireç taşı	
Ölçüler:		

Uzn.: 78 cm

Yük.: 80 cm

Kal: 18 cm

Kabartmanın bulunduğu niş aralığı: 57 cm Kabartma yük.: 68.5 cm Kabartma der.: 3 cm.

Durum: Kireç taşı lahit teknesi parçasıdır. Oturur vaziyetteki erkek figürün sağındaki figür aşınmıştır.

Tanım: 2005 KYA'da Kandıra'da tespit edilmiş, kireç taşından lahit teknesi parçasıdır. Üzeri kabartmalıdır. Niş içinde yarı çıplak oturur vaziyette bir erkek figürü görülmektedir. Belden yukarısı cephedendir. Bacaklar 1/3 profilli verilmiştir. Elbise kıvrımları bel kısmında toplanmıştır. Ayak bileklerine kadar uzanan elbisenin kıvrımları altından vücut hatları belirgindir. Elbise altından iki ayağı da görülmektedir. Sol kol dirsekten bükük, havaya doğru durmakta ve bir obje tutmaktadır.

Yazıt: Yok

Dönem: Yok

Analoji: Aydın, 2013: Res. 37

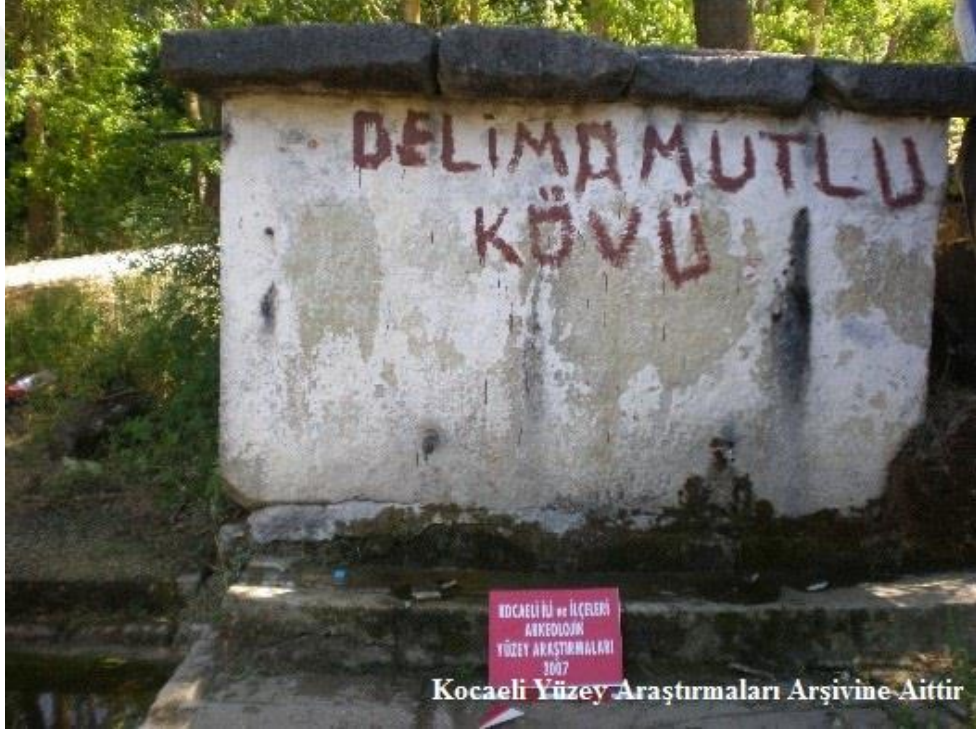
Kaynakça: Ulugün, 2007: s. 295.

KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayımlanacaktır.

VIII. BELİRLENEMEYEN

a) Tekneler

Katalog No:	69	Lev. XLIV, Res. 129
Belgeleme Tarihi:	20.07.2007	
Buluntu Yeri:	Deli Mahmutlu Köyü	
Buluntu No:	Yok	
Malzeme:	Kireç taşı	
Ölçüler:	246x145 cm Cidar kal.: 23 cm Yü.: 120 cm	

Durum: Lahit teknesi, çeşmede su toplama teknesi olarak kullanılmaktadır. Tekne kireçle sıvanmıştır.

Tanım: 2007 KYA'da Deli Mahmutlu Köyü'nde tespit edilmiş lahit teknesidir.

Yazıt: Yok

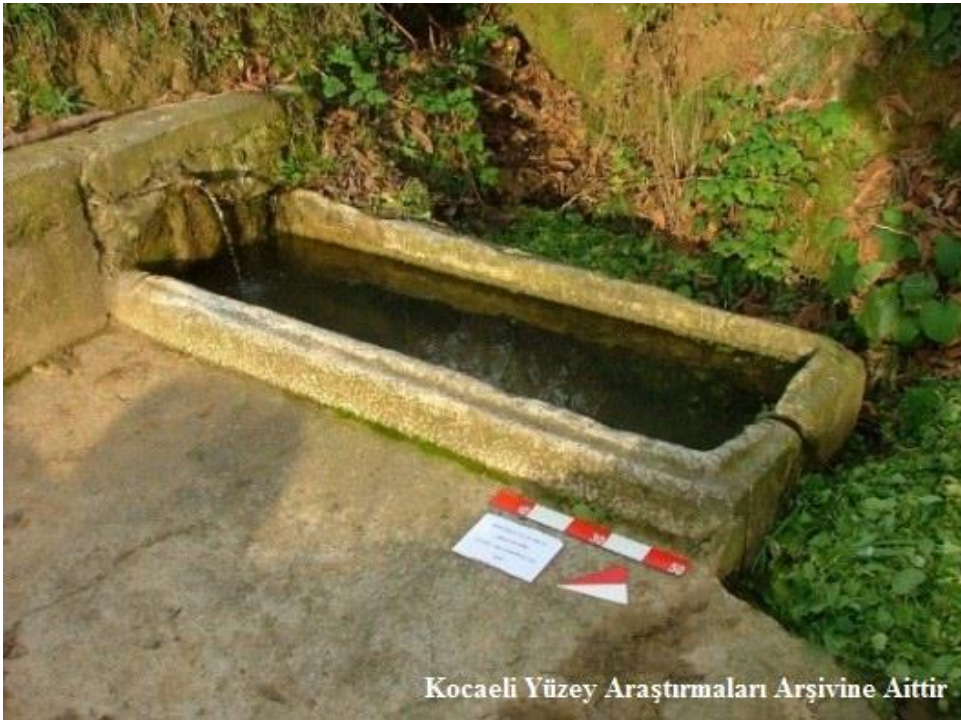
Dönem: Yok

Analoji: Yok

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No: 70 **Lev. XLIV, Res. 130**
Belgeleme Tarihi: 08.12.2005
Buluntu Yeri: İzmit Üçtepeler mevki
Buluntu No: Yok
Malzeme: Mermer
Ölçüler:

Uzn.: 232 cm
Gen.: 85 cm
Kal.: 12 cm
Yük.: 32 cm

Durum: Bir eşmede devşirme malzeme olarak kullanılan lahit oldukça aşınmış olup, bir kısmı da kırıktır.

Tanım: 2005 KYA'da İzmit Üçtepeler mevki'nde tespit edilmiş bir lahittir. Çeşmede devşirme malzeme olarak kullanılmıştır.

Yazıt: Yok

Dönem: Yok

Analoji: Yok

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe alık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No: 71
Belgeleme Tarihi: 10.07.2006
Buluntu Yeri: Çakırcalı Köyü
Buluntu No: 260
Malzeme: Kireç taşı
Ölüler: 65x210x? cm

Lev. XLIV, Res. 131

Durum: Çeşmede yalak olarak kullanılmaktadır.

Tanım: 2006 KYA'da Çakırcalı Köyü'nde tespit edilmiş lahit teknesidir.

Yazıt: Yok

Dönem: Yok

Analoji: Yok

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe alık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No: 72 **Lev. XLIV, Res. 132**
Belgeleme Tarihi: 31.07.2015
Buluntu Yeri: Karamürsel Pazarköy
Buluntu No: KYA15-10
Malzeme: Yok
Ölçüler: 100x58x10 cm

Durum: Çeşmede yalak olarak kullanılmıştır.

Tanım: 2015 KYA'da tespit edilmiş, betona gömülü halde yalak olarak kullanılmış bir lahit olduğu düşünülmektedir.

Yazıt: Yok

Dönem: Yok

Analoji: Yok

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

b) Kapaklar

Katalog No:	73	Lev. XLV, Res. 133
Belgeleme Tarihi:	08.07.2006	
Buluntu Yeri:	Çalyer-Ulupınar yolu üzeri Pınaryanı Mevki	
Buluntu No:	224	
Malzeme:	Yok	
Ölçüler:	110x224x? cm	

Durum: Lahit teknesi çeşmede yalak olarak kullanılmaktadır.

Tanım: 2006 KYA'da Taşlaklar Köyü'nde tespit edilmiş, yalak olarak kullanılan lahit kapağıdır.

Yazıt: Yok

Dönem: Yok

Analoji: Yok

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No:	74	Lev. XLV, Res. 134
Belgeleme Tarihi:	09.07.2006	
Buluntu Yeri:	Ulupınar Köyü Erenler Körarkası Mevki	
Buluntu No.:	Yok	
Malzeme:	Kireç taşı	
Ölüler:	Yok	

Durum: Çeşmede yalak olarak kullanılmaktadır.

Tanım: 2006 KYA'da Ulupınar Köyü'nde tespit edilmiş lahit kapağıdır.

Yazıt: Yok

Dönem: Yok

Analoji: Yok

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe alık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No:	75	Lev. XLV, Res. 135
Belgeleme Tarihi:	09.07.2006	
Buluntu Yeri:	Ulupınar Köyü Erenler Kırarkası Mevki	
Buluntu No:	244	
Malzeme:	Yok	
Ölçüler:	129x231x? cm	

Durum: Çeşmede yalak olarak kullanılmaktadır.

Tanım: 2006 KYA'da Ulupınar Köyü'nde tespit edilmiş lahit kapağıdır.

Yazıt: Yok

Dönem: Yok

Analoji: Yok

Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Katalog No:	76	Lev. XLV, Res. 136
Belgeleme Tarihi:	20.07.2007	
Buluntu Yeri:	Deli Mahmutlu Köyü	
Buluntu No.:	Yok	
Malzeme:	Yok	
Ölçüler:	Yok	

Durum: Çeşmede yalak olarak kullanılmaktadır.

Tanım: 2007 KYA'da Deli Mahmutlu Köyü'nde tespit edilmiş lahit kapağıdır.

Yazıt: Yok

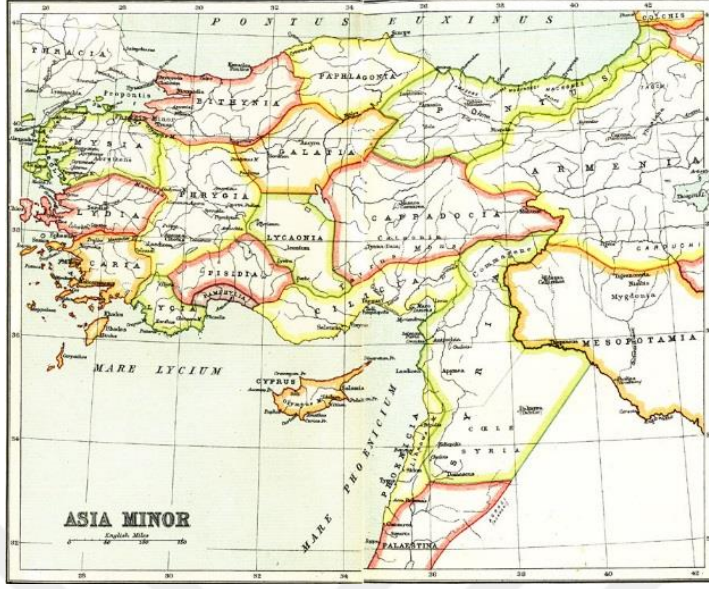
Dönem: Yok

Analoji: Yok

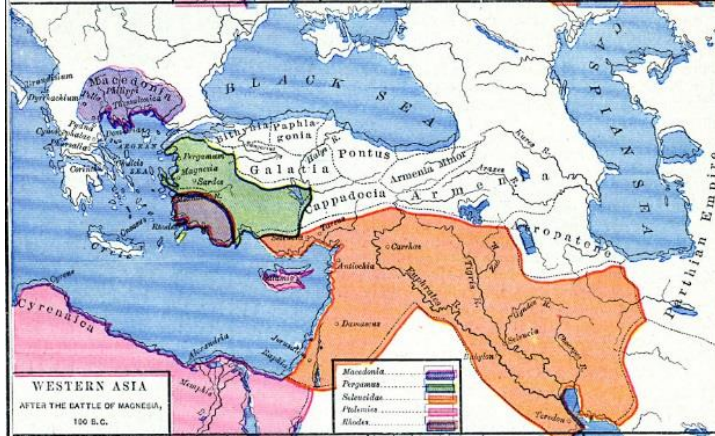
Kaynakça: KYA Başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

HARİTALAR

Harita 1: Bithynia Krallığı ve Küçük Asya.

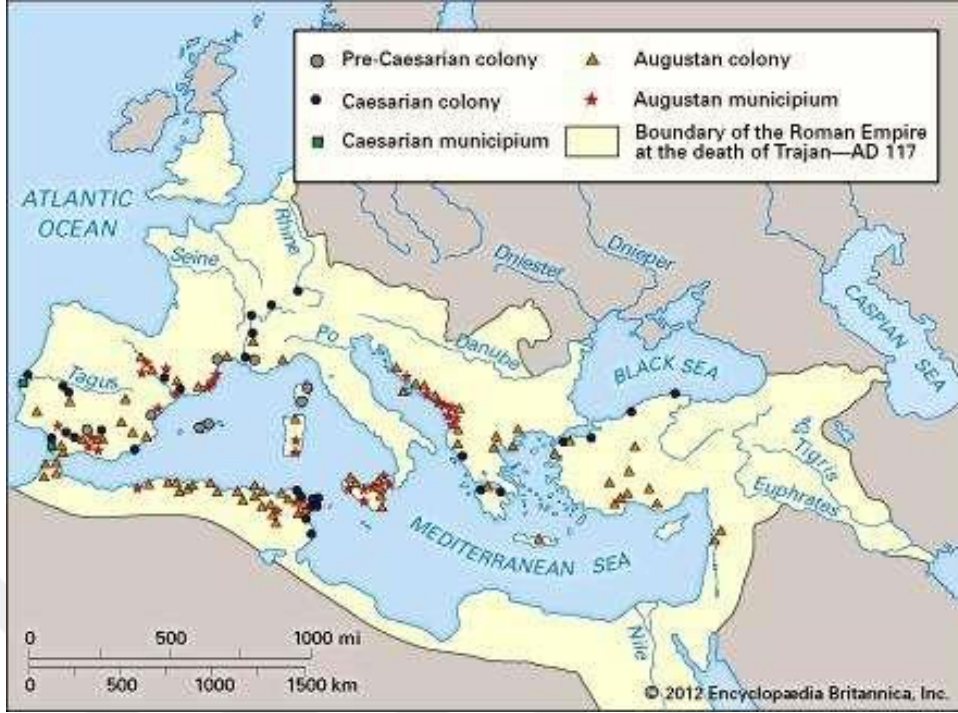

Harita 2: Magnesia Savaşı'ndan Sonra Ön Asya (MÖ 190).

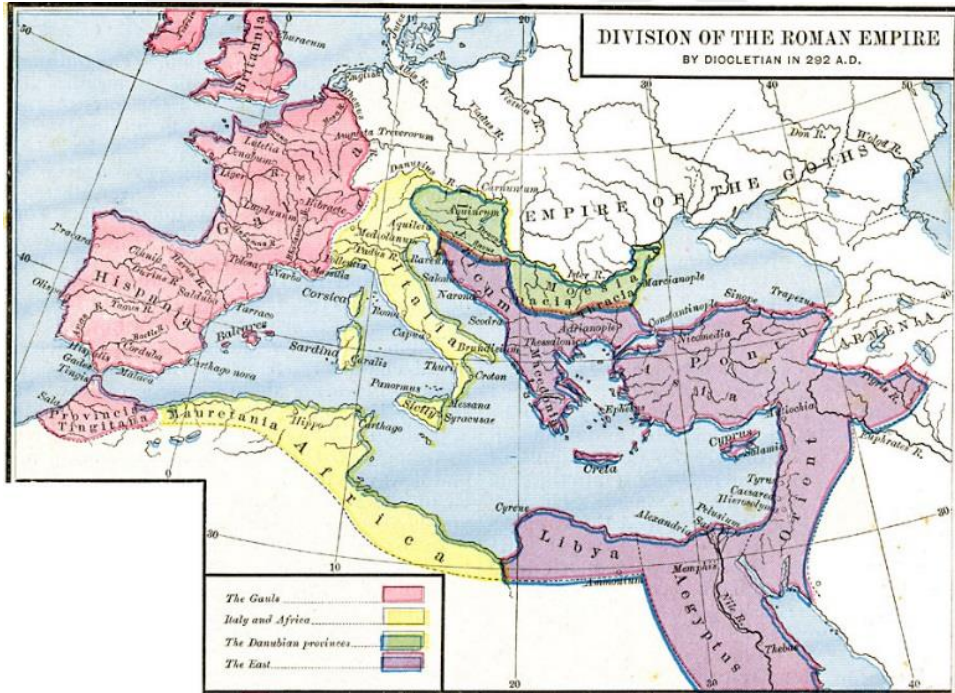

Harita 3: Augustus Dönemi'nde Roma İmparatorluğu.

Harita 4: Traianus'un ölümünde (MS 117) Roma İmparatorluğu sınırları.

Harita 5: Diokletianus Dönemi'nde Roma İmparatorluğu'nun bölünmesi.

LEVHALAR

LEVHA I

Resim 1: Antik yol.

Resim 2: Küplük Mevki taş ocağı.

Resim 3: Bakır Follis (Nikomedia Darphanesi).

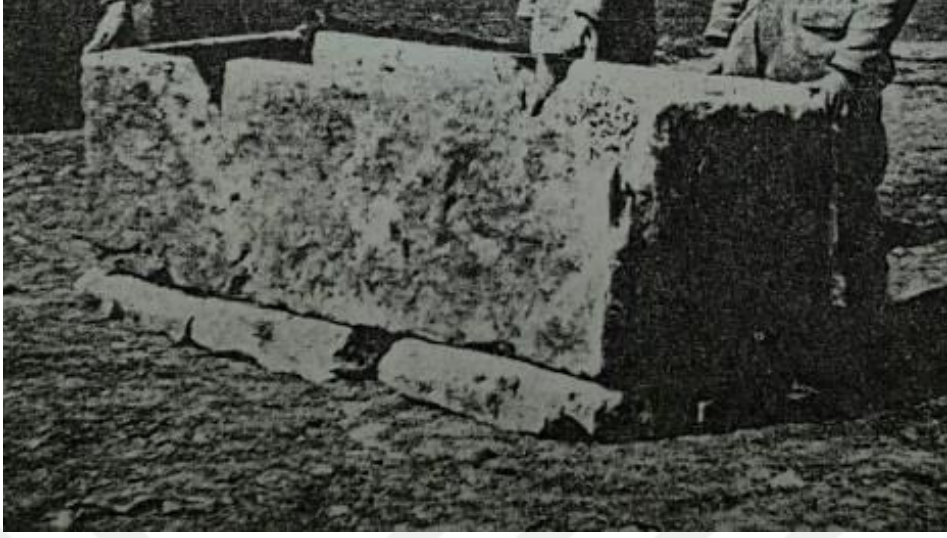

Resim 4: Ana kayaya oyulmuş bir lahit.

Resim 5: Anakayaya oyulmuş lahit ve kapağı.

Resim 6: Kireç taşından yapılmış sanduka mezar.

Resim 7: Kiremit mezar, İzmit nekropolü.

Resim 8: Likya tipi lahit.

Resim 9: Pamphylia tipi lahit.

Resim 10: Sidamara tipi lahit.

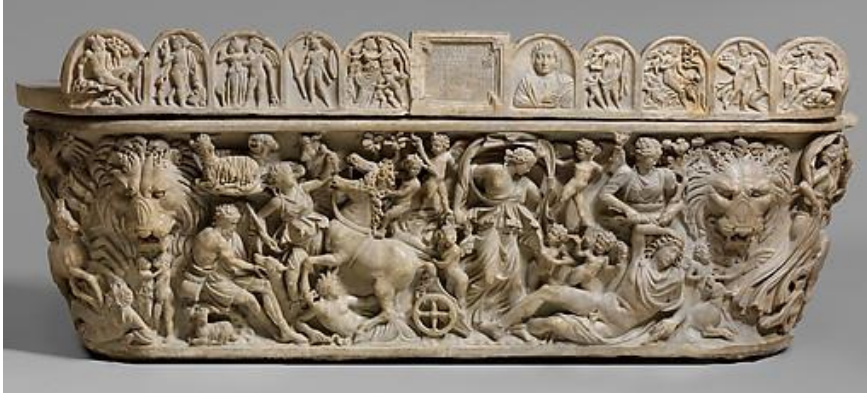

Resim 11: Figürlü ostohek.

Resim 12: Sunak ostohek.

Resim 13: Lenos formunda lahit.

Resim 14: Attika lahdi.

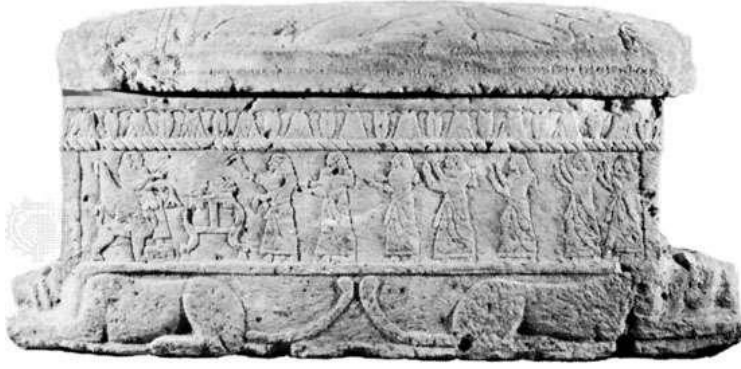
Resim 15: Bir Dokimeion lahdinin ön yüzü.

Resim 16: Terrakotta Larnaks.

Resim 17: Minos Larnaksı.

Resim 18: Ahiram'ın lahdi.

Resim 19: Cartonnage.

Resim 20: Pithos mezar.

Resim 21: Kist mezar.

Resim 22: Polyksena Lahdi.

Resim 23: Klazomenai lahdi.

Resim 24: Amathus Lahdi.

Resim 25: Mermer anthropoid lahit.

Resim 26: Klasik Dönem lahitleri.

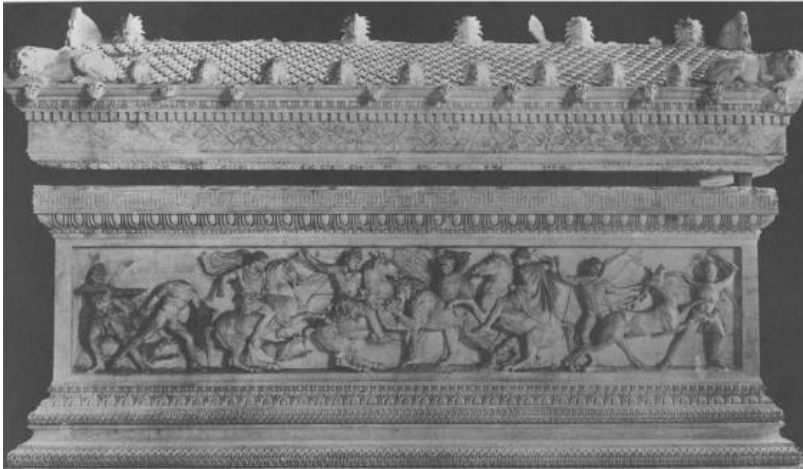

Resim 27: Geç Klasik-Erken Hellenistik Dönem lahit kapağı.

Resim 28: Pişmiş toprak Amisos lahdi.

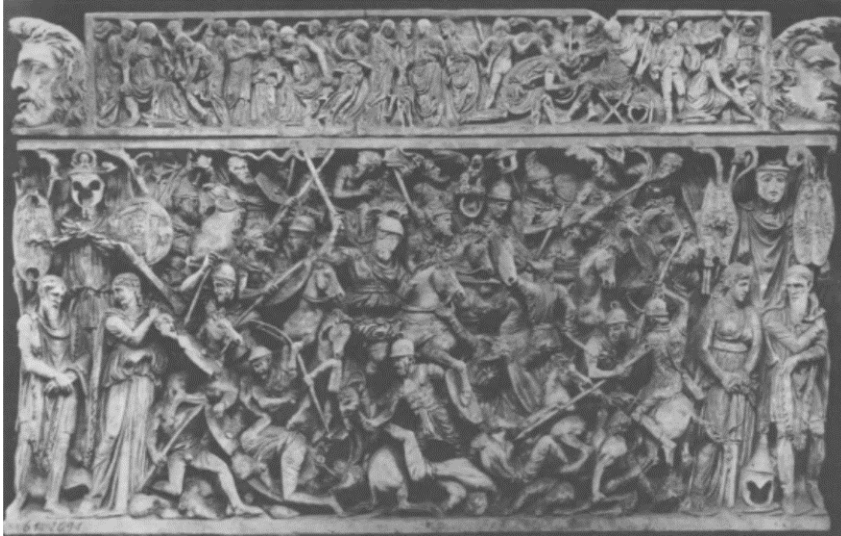
Resim 29: İskender Lahdi.

Resim 30: Achilles ve Penthesilea Lahdi.

Resim 31: Dionysos'un zafer alayı ve mevsimler lahdi.

Resim 32: Portonaccio Lahdi.

Resim 33: Kat. No. 1

Resim 34: Kat. No. 1

Resim 35: Kat. No. 1

Resim 36: Kat. No. 2

Resim 37: Kat. No. 2

Resim 38: Kat. No. 2

Resim 39: Kat. No. 3

Resim 40: Kat. No. 3

Resim 41: Kat. No. 3

Resim 42: Kat. No. 4

Resim 43: Kat. No. 4

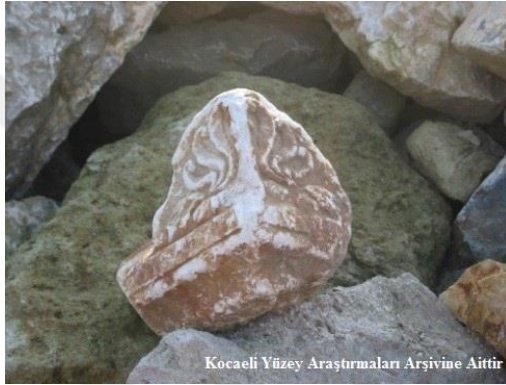

Resim 44: Kat. No. 5

Resim 45: Kat. No. 6

Resim 46: Kat. No. 7

Resim 47: Kat. No. 8

Resim 48: Kat. No. 9

LEVHA XIX

Resim 49: Kat. No. 10

Resim 50: Kat. No. 10

Resim 51: Kat. No. 10

Resim 52: Kat. No. 11

Resim 53: Kat. No. 11

Resim 54: Kat. No. 11

LEVHA XXI

Resim 55: Kat. No. 12

Resim 56: Kat. No. 12

Resim 57: Kat. No. 12

Resim 58: Kat. No. 13

Resim 59: Kat. No. 14

Resim 60: Kat. No. 15

Resim 61: Kat. No. 16

Kocaeli Yüzey Araştırmaları Arşivine Aittir

Resim 62: Kat. No. 17

Resim 63: Kat. No. 18

Resim 64: Kat. No. 19

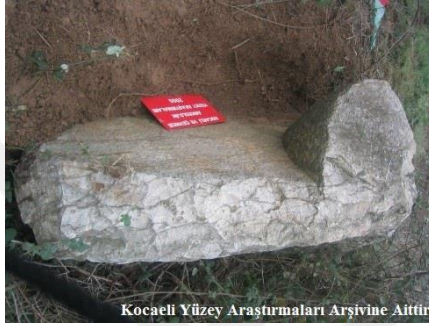
Resim 65: Kat. No. 20

Resim 66: Kat. No. 21

Resim 67: Kat. No. 22

Resim 68: Kat. No. 23

Resim 69: Kat. No. 24

Resim 70: Kat. No. 25

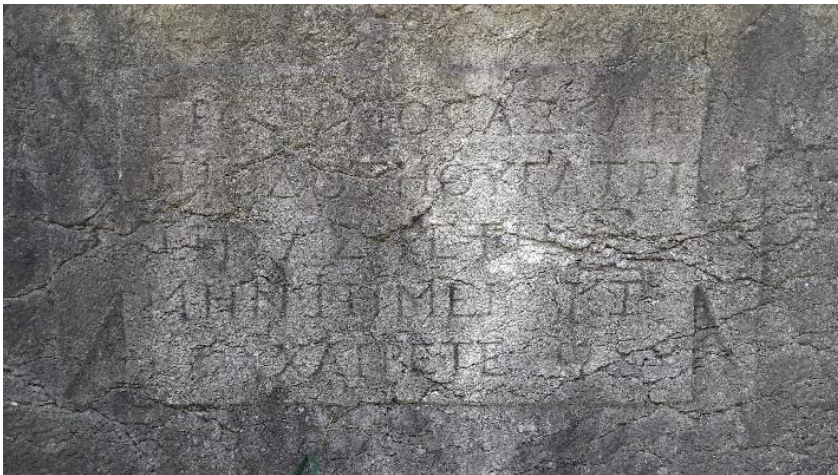

Resim 71: Kat. No. 26

Resim 72: Kat. No. 26

Resim 73: Kat. No. 26

Resim 74: Kat. No. 27

Resim 75: Kat. No. 28

Resim 76: Kat. No. 29

Resim 77: Kat. No. 30

Resim 78: Kat. No. 30

Resim 79: Kat. No. 30

Resim 80: Kat. No. 31

Resim 81: Kat. No. 31

Resim 82: Kat. No. 31

Resim 83: Kat. No. 32

Resim 84: Kat. No. 32

Resim 85: Kat. No. 32

Resim 86: Kat. No. 33

Resim 87: Kat. No. 33

Resim 88: Kat. No. 33

Resim 89: Kat. No. 34

Resim 90: Kat. No. 34

Resim 91: Kat. No. 34

Resim 92: Kat. No. 35

Resim 93: Kat. No. 36

Resim 94: Kat. No. 37

Resim 95: Kat. No. 38

Resim 96: Kat. No. 39

Resim 97: Kat. No. 40

Resim 98: Kat. No. 41

Resim 99: Kat. No. 42

Resim 100: Kat. No. 43

Resim 101: Kat. No. 44

Resim 102: Kat. No. 45

Resim 103: Kat. No. 46

Resim 104: Kat. No. 46

Resim 105: Kat. No. 46

Resim 106: Kat. No. 46

Resim 107: Kat. No. 47

Resim 108: Kat. No. 48

Resim 109: Kat. No. 49

Resim 110: Kat. No. 50

Resim 111: Kat. No. 51

Resim 112: Kat. No. 52

Kocaeli Yüzey Araştırmaları Arşivine Aittir

Resim 113: Kat. No. 53

Kocaeli Yüzey Araştırmaları Arşivine Aittir

Resim 114: Kat. No. 54

Kocaeli Yüzey Araştırmaları Arşivine Aittir

Resim 115: Kat. No. 55

Resim 116: Kat. No. 56

Resim 117: Kat. No. 57

Resim 118: Kat. No. 58

Resim 119: Kat. No. 59

Resim 120: Kat. No. 60

Resim 121: Kat. No. 61

Resim 122: Kat. No. 62

Kocaeli Yüzev Araştırmaları Arşivine Aittir

Resim 123: Kat. No. 63

Kocaeli Yüzev Araştırmaları Arşivine Aittir

Resim 124: Kat. No. 64

Kocaeli Yüzev Araştırmaları Arşivine Aittir

Resim 125: Kat. No. 65

Resim 126: Kat. No. 66

Resim 127: Kat. No. 67

Resim 128: Kat. No. 68

Resim 129: Kat. No. 69

Resim 130: Kat. No. 70

Resim 131: Kat. No. 71

Resim 132: Kat. No. 72

Resim 133: Kat. No. 73

Resim 134: Kat. No. 74

Resim 135: Kat. No. 75

Resim 136: Kat. No. 76

ÖZGEÇMİŞ

ZAFER YÜCEDAĞ

Doğum Yeri ve Tarihi: İzmit 10-05-1980

E-mail: yourguide1@gmail.com

İŞ DENEYİMİ

- 2007 Fez Travel (Profesyonel Turist Rehberi).
2008-2009 Hassle Free (Profesyonel Turist Rehberi).
2009-2015 Sobek Travel (Explore Worldwide Tur Lideri).
2015-2015 Experta (G Adventures Tur Lideri).

EĞİTİM

- 2016 - Kocaeli Üniversitesi Arkeoloji Anabilim Dalı Arkeoloji Yüksek Lisans Tezli Programı (Halen devam ediyor.)
2006 -2007 T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Profesyonel Turist Rehberliği Kursu.
1999 - 2005 Ege Üniversitesi Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı (Lisans).
1991- 1998 Oruç Reis Anadolu Lisesi.

EĞİTİMLER, SERTİFİKA PROGRAMLARI, BAŞARI BELGELERİ

- 2002 - 2003 (Kış Dönemi) Temel Fransızca Eğitimi A.Ü Tömer-İzmir.
11/2006 - 7/2007 T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Profesyonel Turist Rehberliği Kursu.
31/03/2010 - 01/04/2010 Kızılay İlk Yardım Eğitim Merkezi Temel İlk Yardım Eğitim Programı.
03/2010 Explore Tur Liderliği Eğitimi.
03/2011 Explore Tur Liderliği Eğitimi.
03/2012 Explore Tur Liderliği Eğitimi.

2011 Explore Tour Leader Awards (Explore Tur Lideri Ödüülleri-Birleşik Krallık).

2012 Explore Tour Leader Awards (Explore Tur Lideri Ödüülleri-Birleşik Krallık).

30/31 Ağustos 2014 İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi İlk Yardım Eğitim Merkezi Temel İlk Yardım Eğitim Programı İlk Yardımcı Sertifikası.

02/2015 Musevi Mirası Eğitim Programı (İstanbul Rehberler Odası).

03/2015 Mimar Sinan Uzmanlaşma Programı Başarı Belgesi. "Yeni Bir Turizm Rotası Olarak Büyük Usta Mimar Sinan" projesi kapsamında Mimar Sinan eserleri ile ilgili teorik ve uygulamalı eğitimler. İstanbul Kalkınma Ajansı, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul Rehberler Odası.

07/03/2016 - 11/03/2016 G Adventures, Wanderer (Tur Liderliği) Eğitimi.

BİLDİRİLER, YAYINLAR, SEMİNERLER, TEZLER

2016 Yüksek Lisans Semineri: "SİKKELELER ÜZERİNDEKİ PORTRELER" (Kocaeli Üniversitesi Arkeoloji Anabilim Dalı Arkeoloji Yüksek Lisans Tezli Programı 2015-2016 Bahar Yarıyılı Seminer II Dersi).

2017 Yüksek Lisans Semineri: 2017 "CENAZE PORTRECİLİĞİ" (Kocaeli Üniversitesi Arkeoloji Anabilim Dalı Arkeoloji Yüksek Lisans Tezli Programı 2015-2016 Güz Yarıyılı Seminer I Dersi).

6 Mayıs 2017 Kocaeli Kent Tarihi ve Arkeolojisi Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu Bildiri Sunumu.

Kocaeli Kent Tarihi ve Arkeolojisi Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu Bildiriler Kitabı, "Nikomedia Aziz ve Azizeleri" isimli bildiri, s. 118-147. (Kitap içinde bölüm).

Yüksek Lisans Tezi "Nikomedia Lahitleri" (devam ediyor).

KAZILAR ve YÜZEY ARAŞTIRMALARI

2016-2017 Kocaeli Üniversitesi - Kocaeli İli ve İlçeleri Arkeolojik YüzeY Araştırmaları.

2004-2005 Ege Üniversitesi - Phokaia (Eski Foça) Kazıları.

YABANCI DİLLER

İngilizce: Çok iyi (Oruç Reis Anadolu Lisesi).

Almanca: Orta (Oruç Reis Anadolu Lisesi).

Fransızca: Başlangıç (İzmir Tömer).

Grekçe ve Latince (Ege Üniversitesi Klasik Arkeoloji).

